

ידי השלחן

סיכום בלשון בהיר ומתומצת על סדר השלחן ערוך,

מסוגיות הגמרא והראשונים עד לפסק ההלכה

הלכות מקואות

מותאם לבחינות הרבנות הראשית

נסדר ונערך בעזרת החונן לאדם דעת על ידי

ידידיה אושרי

פעיה"ק כרמיאל תובכ"א

הכולל המרכזי קרן אורה

שנת "התיצבו וראו את ישועת ה'" (תשפ"ו)

ניתן להשיג סיכומים על הלכות:

שבת, תפילה ברכות, עירובין, מועדים, נידה, איסור והיתר,

אבלות, מצוות התלויות בארץ, מקואות, חופה וקידושין.

ברית מילה לשמה

המוהל הרב ידידיה אושרי

0504181108

עפ"י הנחיות הרבנות הראשית לישראל ומשרד הבריאות

מהדורה זו הינה מהדורה ראשונה,

אודה לכל מי שיוכל לשלוח הערות והארות למייל המעודכן למטה

כל זכויות ההדפסה, העתקה או צילום הטקסט, שמורות למחבר

כתובת המחבר: כרמיאל, רחוב נחל סער 19/8

להזמנות הספר 053-3868652 \ 050-4181108

הערות והארות יש לשלוח לכתובת המחבר הרשומה לעיל,

או בדואר אלקטרוני: didiosher@gmail.com

זכרון לפניך בשהק לעד בספר יוחק

זכרון אבינו מורינו ורבינו עטרת ראשנו שר התורה ועמוד
ההוראה, פאר הדור והדרו, אשר כל בית ישראל הולכים
לאורו, והחזיר עטרה ליושנה להעמיד מורשת יהדות
ספרד על תילה, ולקרב לבם של רבבות אלפי ישראל
לאביהם שבשמים בתורתו המאירה ובפסקיו הבהירים,
והרביץ תורה ברבים לאלפים ולרבבות במסירות נפש

הראשל"צ ונשיא מועצת חכמי התורה

מרן

רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל

זצוקללה"ה

אשר ספר זה הוא אחד מתוך אלפי ספרים שנכתבו בדורינו
הנובעים מכחו וכח זכותו תגן עלינו ועל כל בית
ישראל אמן.

כס"ד, י"ב אדר א' תשע"ט, 4-780/ע"ט

דברי ברכה

הובאו לפני חלק מגליונות הספר **"ידי השלחן"** סיכומים על הלכות איסור והיתר, מקורות הדינים בתלמוד ובראשונים, הרמב"ם וש"ע, שכתב וערך הרב היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, עמו עוז ותושיה, משנתו ערוכה וברורה, מזכה הרבים, תהלתו בקהל חסידים, יראת ה' היא אוצרו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, כה"ר **ידידיה אושרי שליט"א**.

אכן דבר נאה ויאה עשה הרב המחבר, ויועיל לחזרה ולשינון סיכומי ההלכות מקורות הדינים בש"ס, עם דעות הפוסקים הראשונים, ודעת הרמב"ם במקורו, ודברי מרן הש"ע, ודעות האחרונים, והכל עשה בבהירות בסדר נאה ונכון, בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, ובעזה"י יהיה זה לתועלת לבני התורה הלומדים ומשננים הלכות אלו, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

ואמנם על בני התורה ואברכי הישיבות לשקוד על דלתות מרן הב"י משחר נעוריהם, אחר ידיעת הש"ס והראשונים בהבנה ישרה, ולא להסתפק בלימוד הש"ע עם כאר היטב.

וכן כתב הסמ"ע בהקדמתו לחושן משפט, שכוונת מרן השלחן ערוך היתה שלא יפסקו דין מהשלחן ערוך מבלי ללמוד תחלה מקור הדין וטעמו ונימוקו בטור ובבית יוסף, ובזמנינו רבים חושבים עצמם כאילו הם מדור דעה ומצפצפים ופוסקים מתוך דברי השלחן ערוך, והם מחריבי עמנו, הפרו ברית עזבו חק, וגורמים רעה לנפשם. ע"כ. והובא ביד מלאכי (מלי השלחן ערוך אות א').

וז"ל המהרש"א סוטה (כב.): וכדורות הללו אותם שמורים הלכה מתוך הש"ע, והרי הם אינם יודעים טעם הענין של כל דבר, אם לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד (והראשונים), שהוא שימוש תלמידי חכמים, טעות נופלת בהוראותיהם, והרי הן בכלל מבלי עולם, ויש לגעור בהם. ע"כ. אלא צריכים לדקדק בידיעת מקורות ההלכה בתלמוד ובפוסקים, שהוא שימוש תלמידי חכמים. וכמבואר בתשובת מרן הבית יוסף, שכל דיין הפוסק מתוך שלחן ערוך לבר, ואין ספר בית יוסף לפניו, בודאי שישגה בהוראותיו, ולכן אשרי אדם השומע לשקוד על דלתות מזוזות פתחי הבית יוסף, אשר בלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו לדרוך בנתיבות ההוראה. ועל ידי ההתמדה בלימוד הבית יוסף ילמד אדם דרכו הישרה של מרן שיהיה עמו עוז ותושיה, לפסוק גם בהלכות החמורות, ושלא כדרך המלקטים אחרי הקוצרים, שמסתפקים בעיון שטחי בשלחן ערוך ובספרי האחרונים, מבלי לעיין היטב במקור הדברים בבית יוסף.

וכיו"ב כתב בשו"ת שבות יעקב ח"ג (סימן צח), שהמורים הלכה על פי ספרי הקיצורים מבלי לעיין במקור הלכה, באים לידי טעות בהוראה. וכתב, עוד, שאין דעתו נוחה באלו ספרי ליקוטים של אחרונים, כמו לחם הפנים, וגן נטע, ובאר היטב, כי לא הטיכו אשר דיברו שהם רק כמעתיקים מספר אל ספר, לבדוק בחורים וסדקים כל מקום שימצאו איזה חומרא, מציאה היא בידם להעתיקם, ואל תסמוך עליהם כלל, ובעלי ליקוטים אלו לא דסמכא אינן, כי אין בידם הכרע להכריע מדעת עצמן, או מדעת הפוסקים הלכה כמאן, וכ"ש להקל אין שומעין להם, ולא נאה

להם חיבורים כאלה, אם לא שהם מפורסמים למומחין שהומחו רבים עליהם, כמו בעל פנים חדשות, וכנה"ג, ולקט הקמח, ע"כ.

גם הגאון ר' יצחק מזיא בשו"ת יפה נוף (בשונות שבסוף הספר סימן ד) כתב, נשאלתי אם יש להורות אחר שלחן ערוך דמהר"ם מאיסרליש ז"ל, מאחר שקיבץ כל החומרות מכל הבתראים, וכל מנהגי המדינות והארצות שלנו כאשר נמצא בהקדמתו. תשובה: אומר אני דבדאי הגאון ז"ל מעלתו אין לה ערך ושיעור, ומאן יהיב לן מעפריה. ושלחנו ערוך בכל מיני מטעמים וכו' וכל תלמיד חכם שלמד ספר ארבעה טורים עם הבית יוסף, ויודע מקור ושורש כל דין ואיסור מהיכן נודע ומתפשט על שרשו ומתכונתו וכו' הש"ע הלז הוא לו לעטרת תפארת להקל על המעיין וכו' והרבה תועיל לחכמים וכו' אבל הרבה תלמידים שאינם יודעים שורש ומקור מהדינים או ההוראות ומורים מתוך השלחן ערוך, אומר אני עליו כל המורה מהשלחן ערוך, אל יהי בכלל ברוך, כי אינו מבין שום דבר על שורשו, ויבא לאסור את המותר ולהתיר את האסור. עכ"ל. ואח"כ הביא תשובת הרא"ש הנ"ל וכתב דכל מה שכתב הרא"ש על הפוסקים מתוך ספר הרמב"ם, הוא הדין והוא הטעם למורים מתוך הש"ע שמתירים האיסור. עכ"ל.

וכתב בשו"ת שבט הלוי בחלק ב' סימן נז, כי הגאון החזון איש היה לומד בנעוריו הרבה בספר הבית יוסף, והיו חבריו מלעיגים עליו, שיהיה מלמד תינוקות, ולבסוף נעשה מה שנעשה, וכל גדולי הדור משכימים לפתחו, וכל זה לא בא לו אלא מכח לימוד הבית יוסף.

וכן כתב מרן עצמו בתשובת בית יוסף באבן העזר, כי כל דיין שפוסק מתוך השלחן ערוך ואין ספק בית יוסף לפניו, בודאי שישגה בהוראה.

וכן כתב בתוס' יוס טוב בהקדמתו לספר לחם חמודות, ועל כיוצא בזה אמרו חז"ל: כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה. [ירושלמי ר"פ ר"א דמילה]. גם בספר ויקרא אברהם (וה' קכ, אות עט) הביא דברי המהרש"א הנ"ל. ע"ש. ועיין בתשובת הרא"ש (כלל ל"א סימן ט') והביאו מרן הב"י בהקדמת הכסף משנה. ע"ש. ומדבריו נלמד להש"ע, כמ"ש הסמ"ע. והרב דבר משה בחלק ג' (בחלק ח"מ סימן י"ב דף ס ע"ד) כתב, דמרן כ"מ בהקדמתו אמר על ספר שלחן ערוך שלא לסמוך בלי ראות הדברים במקומם. ע"כ. וכתב בשדי חמד חלק ו' (סימן יא) דכוונתו דמ"ש בהקדמתו בשם הרא"ש על הרמב"ם יש ללמוד על הש"ע, וכדברי הרב הסמ"ע.

והגאון מהר"ר שמואל קייידנובר בעל תפארת שמואל, כותב בתשובתו שבספר נחלת שבעה (סימן ז') אל הרב המחבר נחלת שבעה, מה שחידש כת"ר בזה דברי שגגה הם, כי שם אל לבו רק דברי האחרונים הט"ז והש"ך, וכנראה שאין ספר בית יוסף תחת ידו, ואני לא כן עמדי, כי עד שאנו מגרמי גרמי באחרונים, ניכול בישרא שמנה אפתורא דדהבה דהש"ס והראשונים הרי"ף הרמב"ם והרא"ש שהם יתד שהכל תלוי בו. ויש למעלת כת"ר למכור ספרי האחרונים ולקנות ד' טורים עם הבית יוסף. [והביא דברי תשובת הבית יוסף, אבן העזר הנ"ל]. וזה כעין מה שכתב הרא"ש בתשובה (כלל לא דין ט') לגבי המורים הוראות מתוך דברי הרמב"ם ואינם בקיאים בגמרא ובמקורות ההלכה, בודאי שהם טועים לאסור את המותר ולהתיר את האסור. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת שואל ומשיב קמא (חלק ב' סימן יד),

ובמשכנות הרועים (מערכת ח' אורח נט), ובשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (הלכות תלמוד תורה פרק ב' ס"א). וראה עוד בשו"ת יביע אומר חלק א' (בהקדמה).

ומכל מקום כיום שגדולי האחרונים כתבו פסקי הלכה על סדר השלחן ערוך, במקורות וטעמים, אם הוא נחפז להורות הלכה, יכול לסמוך על פסקי מרן בשלחן ערוך בלי עיון תחלה בבית יוסף, כשמעיין בדברי האחרונים החונים על השלחן ערוך. וכן ספר הלכה שחיברו תלמיד חכם מובהק דפקיע שמה, ניתן לסמוך על הוראותיו גם מבלי לעיין בדברי הבית יוסף, [במה שכתב בפירוש, ולא על ידי דמיון מילתא למילתא], ויכול לסמוך על המחבר ההוא שעייין בשרשי הסוגיא בטור ובבית יוסף ובאחרונים. ובלבד שהמחבר פקיע שמה, שימש תלמידי חכמים בעלי הוראה, והוכר בגדולתו גם אצל גדולי התורה, וגדולי הדור הם שסמכו על הוראותיו. ומיהו בזמנינו לא ניתן להסתמך על הסכמות שכתבו גדולי התורה, שאין זה אלא עדות על האדם, לעודדו להגדיל תורה ולהאדירה, אבל אין כאן עדות שהמסכימים עברו על כל הספר מתחלתו ועד סופו בעיון ובדקדוק. ולכן אין לחשוב שכוונת המסכימים להסכים עם המחבר בכל ההלכות שחידש, שבדרך כלל אין החכם המסכים עובר על כל הספר ליתן דעתו על ההלכות המובאות בספר אם הם אליבא דהלכתא או לא. ובעבר היו ההסכמות באות בעיקר על ענין השגת גבול שלא להדפיס ספר שלא ברשות המוציאים לאור. כי על פי ההלכה מחבר ספר שכתב תשובות בהלכה או בעניני אגדה וכל כיו"ב יש לו זכויות בספר, ורשאי למכור את הספר על דעת שלא ידפיסו ממנו בלי רשותו, דהוי תנאי שבממון דתנאו קיים.

ועל בני התורה ואברכי הישיבות לשקוד ולחפש היטב גם בספרי האחרונים ואחרוני האחרונים, אשר הם לנו לעינים, ויהיה וזיו ונשכר לדפוק על דלתות ספריהם הקדושים, כי הם רבותינו המראים לנו את הדרך הישרה בנתיבות ההוראה, ותשועה ברוב יועץ. ואז סמוך לכם בטוח בה' שלא יכשלו בהוראותיהם, ושומע לנו ישכון בטח.

וברכתי להרה"ג המחבר שליט"א שהיה רצון ויפוצו מעיינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, בבריאות גופא ונהורא מעליא, באורך ימים ושנות חיים, בטוב ובנעימים.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא הרבנות הראשית לישראל

הרב שלמה משה עמאר הראשון לציון הרב הראשי לירושלים

Shlomo Moshe Amar

Rishon Lezion

Chief Rabbi Of Jerusalem

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב ראשי לירושלים

בעה"ת ש"י, י"ד אייר התשע"ט

אגרת ברכה

הובאו לפני גליונות מהספר החשוב "ידי השולחן" אשר ערך וחבר הרב ידידיה אושרי שליט"א אשר עשה בטוב טעם ודעת סיכומים על הלכות איסור והיתר, וגם זאת עשה לטובה שהביא מקורות הדינים מהתלמוד והראשונים.

וראיתי שמלאכה גדולה עשה מתוך עמלה של תורה, ותועלתו רבה, להאיר עיני הת"ח בדבר ה' זו הלכה.

ואין עיתותי בידי לעיין בדברים, אך נסמכתי על ידידי ומחותני כב' הראש"ל הרב הראשי לישראל הגאון ר' יצחק יוסף שליט"א שכתב לו באורך עם הערות והארות, ועל זה אני סומך. כי מלבד בירורי הענינים שעלו בספרו בבירות ובבקיאות, עוד הטיב לעשות הכל בשפה ברורה ונעימה, תורה יוצאת הינומא, תורת ה' תמימה, בדעת ובחמה כיד ה' הטובה עליו. ובזכות עמלה של תורה נזכה לראות עין בעין בשוב ה' שבות עמו ונחלתו בישועה וברחמים בב"א.

המצפה לישועת ה' ברחמים

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב הראשי לירושלים

הַרְבֵּנוֹת - כְּרִמְיָאֵל

ערב חג השבועות תשפ"ו

מכתב ברכה

שמחתי לשמוע כי אחד מן החבורה ההוגה בתורה תדיר בבית מדרשינו הרה"ג הרב ידידיה אושרי שליט"א עומד להוציא לאור מהדורה מתוקנת ומורחבת בסוגיות חדשות של ספרו הבהיר "ידי השולחן".

ספריו הקודמים של הרב לא ללמד על עצמם יצאו אלא ללמד על הכלל. שמשנתו ברורה וסדורה.

חלק ניכר מהצלחתו של הלומד לשמר את אשר למד נעוץ בשאלה עד כמה הלומד הבין היטב את מה שלמד. כל כמה שהבהירות תגדל כך יגדל משך זמן הזכרון.

המאפיין של חיבורו של הרב הוא הבהירות והסדר. הליטוש בהגדרות והקיטלוג הנכון של כל ענין וענין.

הרה"ג הרב ידידיה אושרי שליט"א ידיו רב לו גם בתורה שבעל פה. פיו מפיץ מרגליות ובאישיותו המיוחדת סלל מסילות ללבם של רבים וטובים מהם בני תורה מובהקים ומהם אנשים שזכו לפגוש לראשונה במאור התורה.

ביד רמה הוא מנווט את בית המדרש 'משכן חי' בכרמיאל – מנחיל תורה לציבור ומכוון תלמידי חכמים בעבודת ה' יתברך. ידיו רב לו גם בטיפוחם של צעירי הצאן בני הישיבות הקדושות.

הקב"ה יעזור לרב היקר בהפצת מעיינותיו חוצה מתוך שפע של ברכה ואושר.

המברך באהבה ובחיבה

אברהם צבי מרגלית

רב העיר כרמיאל

בית ההוראה "היכל שמואל"
בראשות הרב יוסף יוניוב שליט"א

ג' תמוז תשפ"ו

אגרת ברכה

ראה ראיתי את סדרת הספרים הבהירים "ידי השלחן" שחיבר ידיד נפשי היקר

הרה"ג ידידיה אושרי שליט"א

הספר סובב על סיכום נפלא ביותר של דברי הטור בית יוסף והשו"ע ונושא כליו ראשונים ואחרונים, עברתי בין בתריו וראיתי שדבריו נכונים וטובים, ויש בהם טעם לשבח, והוא ערוך בטוב טעם ודעת בשפה ברורה ונעימה דבר דבור על אופניו בסגנון קל וצח, אשר כל הרואה אותו בעודו בכפו יבלענו, ספר זה מיוחד ללימוד וחזרה לאברכים הרוצים לקבל הסמכה ברבנות והוא מיועד לחזרה ושינון, ורבים שלמדו בו הצליחו מאוד במבחנים וזכו לקבל הסמכת חכמים

המחבר למד ושימש אצלנו בבית ההוראה זמן רב, וברוך ה' איתמחי גברא להורות לרבים בהלכה, וכן בהלכות טהרה ומראות, וכן למד אצלנו את אומנות המילה, ועשה זאת באופן היותר ראוי, והוסמך כאחד המוהלים המובהקים

ובידעו ומכירו קאמינא שעמל בתורה ויר"ש היא אוצרו, והנני לברך את המחבר בבריאות איתנה ונהורא מעליא אורך ימים ושנים בטוב ובנעימים להמשיך ולחבר חיבורים טובים ומעילים לעם ישראל, ויזכה להגדיל תורה ולא תצא תקלה תחת ידו

אמן

כעתירת מוקירו יוסף יוניוב

הרב זבדיה כהן

ראש אבות בתי הדין תל אביב יפו

ב"ה כ"ו אדר א' תשע"ט

המלצה

באתי בשורות אלו לברך את כבוד הרב הגאון, מעוז ומגדול, פה מפיק מרגליות הרב ידידיה אושרי שליט"א מבחירי בית המדרש לרבנים "אורות התורה" בעיר אפרת ת"ו, אשר שוקד על ברכי התורה והיראה מזה שנים ורבות ועלה ונתעלה לגאון ולתפארת. וברוך ה' ראה ברכה בעמלו וזכה לחבר ספר חשוב בהלכה וקרא לו "ידי השולחן" אשר כשמו כן הוא ידיים מפוארות לשולחן ערוך יורה דעה, ובו סיכום בהיר ומתומצת על סדר השולחן ערוך מסוגיות הגמרא והראשונים ועד לפסק ההלכה. והכל ערוך בבהירות ובשפה ברורה ובנעימה למען יוכל הלומד להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד. לא נצרכה אלא לברכה שיזכה המחבר להגדיל תורה ולהאדירה ויפוצו מעיינותיו חוצה בבריאות איתנה ונהורא מעליא אמן.

בכבוד רב
גמולת כבוד
זבדיה כהן

ראב"ד תל אביב יפו

רחוב מלכי ישראל 77
רחוב הטורים 31
ת.ד. 57177
ירושלים 91571
טל. 02-5383377
פקס. 02-5376390

IN MEMORY OF SHAUL AND MIRIAM TAWIL ע"ש שאול ומרים טוויל ז"ל

בס"ד

77 MALCHEI ISRAEL ST.
31 HATURIM ST.
P.O.B. 57177
JERUSALEM 91571
TEL. 02-5383377
FAX. 02-5376390

י"ח תמוז תשע"ט

באתי להמליץ בעד תלמידנו היקר

הרה"ג ר' ידידיה אושרי שליט"א

רחש לבו דבר טוב לזכות את הרבים

ולהגדיל תורה ולהאדירה בעיר כרמיאל תובב"א

אשר על כן מצווה רבה להיות לו אחיעזר ואחיסמך להחזיק בידו,

למען יוכל להרבות תורה ולקרב רבים לתורה ויראת שמים.

וכל התומכים והמסייעים יזכו לבני חיי ומזוני רויחי

ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו אמן.

১৭/১০/২২

12. 230

17-7-2020 6/2

משפחה
מקורות

YESHIVAT YEKIREI YERUSHALAYIM

הקדמה

אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, אשר זיכני וקיימני עד לרגע זה, וביותר על אשר זיכני וקרבני להיות מן העולים והזוכים לישב באהלה של תורה ולהגות בדברי חכמתו. ומקטנתי זכיתי ללמוד בישיבות קדושות, בעיר הקודש ירושלים תובב"א, מתחילה בישיבת 'יקירי ירושלים' בראשות הרב יהודה כהן שליט"א, ואחר כך בישיבת 'אור לציון' בראשות הרב אליהו אבא שאול זצוק"ל בנו יחידו של מרן האור לציון זצוק"ל.

וזיכני ה' לישב באהלה של תורה בכולל, כתחילה בעיר ביתר עלית, בכולל בראשות הרב שלמה ידידיה הכהן שור שליט"א, ואחר כך בעיר כרמיאל בכולל בראשות מורנו הרב אברהם צבי מרגלית שליט"א.

תוך כדי לומדי בכולל הלכות אורח חיים ויורה דעה, עלה בליבי לכתוב סיכום הסוגיות מדברי הראשונים המובאים בב"י, עד לפסק מרן השלחן ערוך והרמ"א עם נושאי כליהם. שיהא הכל מסודר וערוך מה מקור הדין בגמרא לכל דין, והיאך משתלשת משם ההלכה לשלחן ערוך, ומה הוסיפו או חלקו הרמ"א ושאר הפוסקים. על מנת שיהיה זה לתועלת ועזר לאברכים הלומדים החפצים בכלי עזר לסדר ההלכות, ואף לקובעי העיתים לעיתים, למען יוכלו לסדר כל הסוגיות וההלכות לעיין ולראות כל ענין לאשורו.

ספר זה מיועד גם ללומדים לבחינות הרבנות, ומובא בו כל תוכן הבחינות בצורה בהירה מסודרת ויפה. לא חפצתי להוסיף בו את ההכרעות למעשה של אחרוני זמנינו מכמה סיבות, האחת מפני שייעודו של ספר זה הוא להביא בפני הלומד את החומר הנצרך לחזרה ומותאם למבחני הרבנות, וההוספה של הפוסקים עלולה לסרבול את הלומד. השנית מפני שההכרעות הם רבות וישנה כמות גדולה של גדולי האחרונים, שאם נרצה להוסיף אותה נצטרך כמה כרכים, ולהכריע מי מהאחרונים יותר חשוב ונצרך אינו תפקידנו, לכן עשינו המלאכה עד חציה, ואידך זיל גמור.

בואו שעריו בתודה

לרבותי אשר אילפוני חכמה ודעת וזכיתי ליצוק מים על ידיהם. מתחילה בלומדי בתלמוד תורה ולאחר מכן בשיבה קטנה 'יקירי ירושלים', ובישיבה הגדולה 'אור לציון'. למו"ר הגאון הר' יוסף יוניוב שליט"א, המאלפני בינה ודעת לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולימדני אומנות המילה כראוי, וענייני טהרה ומראות, לקיים דברי התורה הלכה למעשה בעצה ובתבונה. למו"ר מאז לומדי בעיר הקודש ביתר עלית, ראש הכולל הרב שלמה הכהן שור שליט"א. למו"ר מרא דאתרא דעיר הקודש כרמיאל וראש מוסדות קרן אורה, הרב אברהם צבי מרגלית שזכיתי להיות מחובשי ספסלי בית מדרשו בשנים האחרונות.

להורי היקרים, אמי מרת גאולה תחי' לאורך ימים טובים בכריאות הגוף והנפש. לכבוד מעלת חמי היקר הרה"ג גולן טויטו שליט"א ולחמותי היקרה מרת אודל תחי'. לרעייתי היקרה מנב"ת אשר לילה כיום תאיר כחשיכה כאורה, למען אשר אוכל לישב באהלה של תורה ולשקוד על דלתותיה, ולרוב מסירותה והשגחתה בכל צרכי הבית וטיפול הילדים אשר חנן אותנו ה', זכיתי להגיע עד הלום. 'תנו לה מפרי ידיה ויהללו בשערים מעשיה', ותהי משכורתה שלמה מעם ה' ויזכנו לרוות נחת מכל יוצאי חלצנו, בכריאות איתנה ונהורא מעליא, ונזכה יחד להנהיג את ביתנו בדרך ה', ולזכות את הרבים בהפצת התורה ודרכיה אמן.

ועיני לשמיא נטלית: 'יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל חלילה בדבר הלכה, וישמחו בי חברי, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ויהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי שתאיר עיני במאור תורתך הקדושה תורת חיים, ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והיתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת, כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה'.

ידידיה אושרי ע"ה ס"ט

תוכן עניינים

טבילה בימים וגל הנתלש \ גל שנתלש \
טעם שלא מועיל להטביל באוויר \ הטעם שבעינן מ'
סאה בגל

סעיף ו..... יא

אין טובלין בכלים \ כלי שחיברו לקרקע \
חיברו ואחר כך עשהו כלי \ ברז הסותם כלי
עם נקב

סעיף ז..... יב

הכשרת כלי להיות מקוה או בתוך מקוה \
שיעור הנקב שבכלי שמים בתוכן לא ייחשבו שאובים
\ האם צריך שגם יהיה הכלי מחובר לקרקע
\ סתימת הכלי על ידי סיד וגפסים \ מקוה
שעשאו על גג \ ים של שלמה \ מדוע ים של
שלמה היה צריך נקב גדול \ מקוה על פני הנהר

סעיף ח..... יז

טבילה בכלי המחובר למעיין \ דין המים
שנמשכו לכלי גדול

סעיף ט..... יז

הטבלת כלי בתוך כלי \ כלי טמא המוטבל
מהצד \ טבילה בסל

סעיף י..... יח

מעיין הנמשך לבריכה \ בריכה ריקה
שהתמלאה ממעיין והוא פסק \ ט"ז מחלק
בין מעיין עומד לזוחל \ מדוע מעיין מועט
מועיל לטהר הרבה מים \ מעיין שהמשיך
לזוחל אחר הניתוק מהנביעה

סעיף יא..... כ

סעיף א.....

שיעור מ' סאה \ חשבון הגודל באמות
ואצבעות \ גובה שפת המקוה \ חסר ממ'
סאה \ מי צריך מים חיים דווקא \ החילוק
בין מקוה למעיין \ שיעור מקוה \ שיעור
מעיין \ בטבילת כלים \ בטבילת אדם \ באר
העשויה בידי אדם \ טבילת כלים במקוה
שיש בו גומא

סעיף ב..... ד

חילוק בין מעיין למי גשמים \ אם מי מעיין
באשבורן מטהרים בפחות ממ' סאה \ תערובת
זוחלים עם הנוטפים \ טבילה בנהרות \
טבילה בחורף כשיש כפול מים \ לאוסרים איזה זמן
בשנה מותר \ סיכום הדעות בנהרות \ החילוק
בין רבו נוטפים לבין הוסיף מים שאובים על
מקוה \ כשיש מחצה על מחצה זוחלין
ונוטפין \ נהר המתהווה לגמרי על ידי
הגשמים ונהרות שלפעמים אינם נובעים \
נהר הפוסק לגמרי \ נהר הפוסק פעם בשבע שנים \
איסור ממראית העין \ ביאור 'מפצי' ביומי
תשרי' מפץ מועיל לאשבורן

סעיף ג..... ח

פסול מים שאובים \ פסול שאובים הוא
דאורייתא או דרבנן \ מקוה ממי פירות

סעיף ד..... ח

מקוה של גוי \ ספק במקוה

סעיף ה..... י

מים שאובים שהומשך עליהם מעיין

סעיף יב **כא**

מעיין שהעבירו על גבי כלים \ חלק המעיין עובר בצדדים \ הטעם שפסק ממנו שם מעיין \ אם המים לא היו עוברים לולי הכלי \ טבילה על גבי אחורי כלים

סעיף יג **כב**

מעיין הירוד טיפין טיפין

סעיף יד **כג**

נוטפין שעשאן זוחלין \ לסמוך בכלי המקבל
טומאה

סעיף טו **כג**

מים שאובים למקוה כשר \ להוסיף מים שאובים למעיין \ קדמו השאובים למעיין \ מעיין עומד \ הלכו המים השאובים המעורבים במעיין לבור ריק \ דברי הרא"ה כשהלכו השאובים ממעיין לבור והשקת מעיין למקוה \ הוסיף רוב שאובים למעיין, טהור רק באשבורן \ פסול ג' לוגין במקוה \ סוחט כסותו ומערה מצרצור \ סחט כסותו \ שיעור ג' לוגין \ לנגב המקוה \ כוונה בשפיכת הלוגין בידו ומתוך כלי נקוב \ נפלו ג' לוגין מכמה כלים \ האם דווקא לוג מכל כלי \ איזו כוונה מצרפת ביותר מג' כלים \ ג' לוגין מרגלי אדם ובהמה

סעיף טז **כח**

ספוג ודלי צר שנפל למקוה

סעיף יז **כח**

מים שאובים בצד מקוה \ ביאור אביק והפסול באמצע

סעיף יח **ל**

בריות זו למעלה מזו ונקב ביניהם

סעיף יט **ל**

ב' מקואות שנפל לוג וחצי לכל אחת \ מקוה חסר שנפל לתוכו ג' לוגין וחזר ונפל ממנו למקוה חסר אחר

סעיף כ **לא**

כיצד להכשיר בור שאובים שהאמה עוברת שם \ כיצד לחשב מה שיצא מהמים שאובים \ טעם החומרא שצריך שיצא כולו \ אם יש מ' סאה באמה הנכנסת

סעיף כא **לב**

כיצד להכשיר מקוה כשר שנפסל משאובים

סעיף כב **לג**

המשך כיצד להכשיר מקוה כשר שנפסל משאובים \ חסר ג' לוגין ונפלו לו ג' שאובים \ נפלו ג' לוגין בשעה שמנקים המקוה ורוצה לדלות כמילואם ועוד \ מקוה חסר שנפל לו פחות מג' לוגין \ ב' בריכות מ' סאה חסרות ג' לוגין שנפלו ג' לוגים לעליונה ומשם נשפכו ג' לתחתונה

סעיף כג **לד**

מתי שאובים פוסלין מקוה

סעיף כד **לה**

מי כבשים ושלקות \ נתן סאה ונטל סאה

סעיף כה **לו**

שינוי מראה \ שינוי מחמת חום המים

סעיף כו **לז**

שינוי מראה של חלק מהמקוה

סעיף כז **לז**

שינוי מחמת עצמו

סעיף כח לח

שינוי מראה במעיין

סעיף כט לח

יין לא פוסל כשאובים

סעיף ל לח

מקוה משלג וברד \ למעך השלג \ שיעור הטיט
\ מקוה משלג בתחילה \ טבילה בשלג עצמו \ להמיס
השלג על ידי מים חמים

סעיף לא מ

מקוה שאוב שהגליד

סעיף לב מא

מקוה שיש בו טיט \ שיעור עובי הטיט

סעיף לג מב

מקוה יבחושי אדומים ועינו של דג

סעיף לד מב

מתי כלי פוסל מים שנמשכים \ חקק וקבע \
גודל וסוג הכלי \ צריך דעת

סעיף לה מג

הנחת טבילה תחת צינור

סעיף לו מד

מים המובאים בצינור \ מדוע אין זה כשאובים
שהמשיכם \ ביטול הגומא על ידי צרורות \ סילון צר
הרחב באמצע, בית קיבול שלא נעשה לקבלה \
הבאת מים על ידי סלונות מהגג \ הבאת מים על ידי
גלגל כלים, השקה על ידי כלים נקובים כשפופרת

סעיף לז מו

שק או קופה תחת הצינור

סעיף לח מז

שק או קופה תחת הצינור

סעיף לט מז

הווייתו על ידי אדם ובהמה, ג' לוגין מרגלי
אדם ובהמה \ הווייתו על ידי אדם בהסרת פקק
ההשקה

סעיף מ מח

כלי שניקב בשוליו מבטל \ השיעור שבו אינו
פוסל \ נקב שאינו פוסל \ לעשות לכתחילה, חילוק
בין שאובים שהומשכו לבין על ידי אדם שהומשכו \
שיעור שפופרת הנוד \ סתימת הנקב וקביעה בקרקע
\ מנקה מקוה כיצד ישאב המים \ האם צריך לחשוש
במעין לג' שאובין \ מקוה שנטל ממנו מים וספק אם
נפלו ג' לוגין \ נביעה על ידי חפירה \ קדמו שאובים
למעין ורבה המעיין יותר ממ' סאה

סעיף מא נב

מניח כלים תחת הצינור \ הדעות היוצאות
ופסק הלכה \ מדוע לא נחשב מדעת כשהניח בפזור
עבים \ צורת נטילת המים מהכלים

סעיף מב נג

מניח קנקנים לנגבם

סעיף מג נד

עציץ במקוה וקנקנים בבור \ סייד ששכח עציץ
במקוה \ המסדר קנקנים בבור

סעיף מד נד

המשכת שאובים למקוה \ האם בעינן כ"א או
רוב \ המשיך שאובים למקוה שאין בו רוב האם
פסלוהו \ נעשה כולו בהמשכה \ שאובה שהמשיכה
כולה, מושך מגג למקוה

סעיף מה נו

שיעור המשכה למקוה שיש בו רוב כשרים

סעיף מז.....נז

ההמשכה צריך על גבי קרקע

סעיף מז.....נז

מעיין נובע ונתייבש

סעיף מח.....נח

כיצד להמשיך מי גשמים למקוה \ סילון של מתכת \ חיבור לקרקע

סעיף מט.....נט

ממשיך ממעיין מועיל על מקבל טומאה

סעיף נ.....ס

מקוה שנפרץ \ מקוה שזוחלין מימיו אך יישארו מ' סאה \ ההיתר במקוה הבא ממעיין \ יוצאין מעט וחוזרין \ סתימת נקב בדבר המקבל טומאה \ מקוה שמימיה נבלעים בקרקע

סעיף נא.....סב

זחילה שאינה ניכרת

סעיף נב.....סב

השקת מקוה פסול לכשר, צירוף נקבים דקים לשיעור \ שיעור נקב העירוב

סעיף נג.....סד

שיעור השקה בפסול מקוה שאוב

סעיף נד.....סד

כותל מקואות שנסדק \ נסדק שתי וערב \ נסדק למעלה זה לזה

סעיף נה.....סה

עירוב ג' מקואות

סעיף נו.....סו

ב' מקואות של כ' כ' סאה

סעיף נז.....סו

המעורב למקוה \ הטבלה על ידי יצירת גל

סעיף נח.....סז

הטבלה בחורי המערה

סעיף נט.....סז

עוקה בתוך המקוה

סעיף ס.....סח

ג' גומות בנחל \ טהרת מים שאובים בהשקה ממים כשרים וזוחלין

סעיף סא.....סח

ישב באמת המים

סעיף סב.....סט

מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות

סעיף סג.....סט

הטביל בו בגד עבה, הטבלת כלי עם פיה

סעיף סד.....ע

כיצד להטביל בגד במקוה מצומצם

סעיף סה.....ע

מקוה שמימיו מתמעטין

סעיף סו.....עא

מקוה שמימיו מתפשטין

סעיף סז.....עב

ספק מים שאובים

סעיף עב.....עה

נפלו ב' פעמים ג' לוגין

סעיף עג.....עה

ב' מקואות מסופקים והתמלאו

סעיף עד.....עה

מקואות הנמצאים

סעיף עה.....עו

גזירת מרחצאות

סעיף סח.....עב

ספק להיכן נפלו ג' לוגין

סעיף סט.....עג

מקוה שהניחו ריק ומצאו מלא

סעיף ע.....עג

ספק מהיכן נפלו המים \ צינור עם מכתשת
בצידו כשרוב המים כשרים

סעיף עא.....עד

ספק בטהרת האדם הטמא

סימן רא – דיני המקוה ומימיו

סעיף א

אין האשה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ. ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, עדיין היא בטומאתה וחייבין עליה כרת עד שתטבול כל גופה בבת אחת במי מקוה או מעיין שיש בהם ארבעים סאה. ושיעורם, אמה על אמה על רום שלש אמות במרובע, באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע, ואם הוא רחב יותר ואינו גבוה כל כך, כשר אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בבת אחת. וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע (ד"ע צ"ט). וצריך שיהיה החריץ שבו המים גדול יותר משיעור זה, כדי שכתכנס הטובלת ויתפחו המים ישארו שם ארבעים סאה (תוס' פ' ערבי פסחים).

שיעור מ' סאה

בגמרא חגיגה "מים שכל גופו עולה בהם. וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות. ושיעור חכמים מי מקוה מ' סאה". השיעור הוא במרובע ולא בעיגול כן משמע בעירובין. כתב ר' ירוחם הוא הדין אם יהיה רחב ונמוך יועיל אם נכנס בהם שוכב וכן מבואר לקמן.

טבילה לא מועילה לאישה עד שתטבול כל גופה בבת אחת, אפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, ואפילו עלו עליה ט' קבין לא מועיל (ט"ז סק"א).

חשבון הגודל באמות ואצבעות

- » ר' ירוחם ו' אמות עולה לחשבון 41,472 אצבעות מעוקבות, לפי חשבון 24 אצבעות לאמה.
- » רשב"ץ בשם ראב"ד החשבון הוא לפי אמה שוחקת והוא יתר חצי אצבע לאמה. וכתב בבדק הבית לפי זה יוצא השיעור 44,118.5 אצבעות מעוקבות (בדק הבית).
- » פסק שלחן ערוך "ושיעור אמה על אמה על רום שלוש אמות במרובע באמה בת שישה טפחים וחצי אצבע... וצריך שיעלה בתשבורת 44,118 אצבעות ועוד חצי אצבע.
- » ש"ך (סק"ו) פחות רבע אצבע. ולמרות שבבית יוסף הביא את השיעור של 41,472 אצבעות, אינו סותר, ששם דיבר באצבעות שוחקות שיש בהם 24 אמה, וכאן באצבעות עצבות שיש מהן 24.5 אמה.

גובה שפת המקוה

- » רשב"ץ צריך שהחריץ שבו המים יהיה גדול יותר משיעור מ' סאה, שאז שפת המקוה תהיה גבוהה מהמים, שלא יגלשו המים מהמקוה בשעת טבילתו, וכן פסק שלחן ערוך.

- » **מעיל צדקה** (פתחי תשובה סק"ג) אפילו אם יש במקוה אלף סאה צריך שתהיה השפה גבוהה מהמים. הולך בשיטת הרמ"א (ס"ג) שאסור שגם המים העודפים על מ' סאה יהיו זוחלין.
- » **ב"ח** יש להחמיר בזה אף בדיעבד.
- » **חכם אחד** (שם) גם לרמ"א הפסול הוא רק כאשר המים יוצאין מעצמן, אבל אם יוצאין מחמת הטובל לא מקרי זוחלין. (והמעיל צדקה יסבור שזהו רק כשחוזרין למקוה).
- לקמן סעיף נ' מבואר עוד דין זוחלין.

חסר ממ' סאה

נחלקו מה השיעור:

- » **רשב"ץ** פסול לטבילה בחסר קורטוב ששיעור כדינר. ושיעור דינר יצא לו ממה שאמרו בגמרא ששיעור קורטוב הוא אחד משמינית שבשמינית של לוג.
- » **בית יוסף** אפילו חסר כל שהוא ממ' סאה פסול וכן פסק שלחן ערוך.
- כתב רשב"ץ** צריך שיהיה בברכה יותר מארבעים סאה, כדי שכשטובל לא יחסר ממ' סאה.

מי צריך מים חיים דווקא

רק זה צריך דווקא מים חיים, אך זבה ונידה מועיל גם מקוה, שלא נאמר בהם מים חיים. **רש"י** (בכורות נה:) כתב לחד לישנא שגם זבה צריכה מים חיים. **תוספות** סתרו את שיטתו.

החילוק בין מקוה למעיין

מבואר בתורת כהנים מעיין מטהר בכל שהוא ובזוחלין ומקוה רק במ' סאה ובאשבורן.

שיעור מקוה

בטבילת כלים מדאורייתא סגי ברביעית, נזיר (לח:) "**רביעית** דמקוה בטולי בטלוה", מדרבנן הצריכו במקוה מ' סאה. בטבילת אדם בגמרא עבודה זרה (עה:) "**אך** במי נדה יתחטא, מים שנדה טובלת בהן **הוי אומר ארבעים סאה**". ובחגיגה (יא.) "**ורחץ במים במי מקוה**. את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהם. וכמה הן וכו'".

נחלקו מה דין אדם מדאורייתא:

- » **תוספות** (נזיר לח.) משמע שבאדם גם מדאורייתא בעינן מ' סאה.
- » **בית יוסף** (עמ' רכ"ו ד"ה ומ"ש) משמע ממנו שמדאורייתא גם באדם אין צריך מ' סאה, וסגי במים שכל גופו מתכסה בהם.

לסיכום מקוה לכלים מ' סאה דרבנן, לאדם מחלוקת אם דאורייתא סגי בכל גופו מתכסה.

שיעור מעיין

בטבילת כלים (ד"מ סק"ב):

- » **מרדכי** בעינן רביעית גם בזה.
- » **רבינו שמחה ותוספות** סגי בכל שהוא (ראיתי בש"ך מ"ב שכתב בכלי הניקח מגוי בעינן מ' סאה ומיירי כאן על כלי טמא).

בטבילת אדם:

- » **רמב"ם וראב"ד** סגי בכלשהו, בין לאדם ובין לכלים, ובתנאי שכל גופו יעלה בהם. ראיותיהם:
- (א)** בברייתא תורת כהנים 'מעיין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה', מדברת לאחר שביטלו רביעית במקוה, ובכל זאת כותבת שהמעיין בכל שהוא.
- (ב)** במשנה מקוואות 'למעלה מהם מי מקוה שיש בו מ' סאה, שבו טובלים ומטבילים', דהיינו אדם וכלים. 'למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין, שווה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא', משמע שקאי על טובלין ומטבילין דמקוה, דבמעיין סגי בכל שהוא.
- » **ר"י וטור רא"ש רשב"א ר"ן** בטבילת אדם בעינן מ' סאה גם במעיין (מהרא"ש לקמן משמע שהוא מדרבנן, מאידך מהראשונים שלקמן משמע שהוא מדאורייתא) וראיה מגמרא חגיגה (כב.) אמר רבא המחלק מקוה בסל וגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה, 'דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא ובעינן דאיכא מ' סאה', משמע שמדבר במעיין, שגידי המעיין מתחברים תחת הקרקע ובכל אופן בעינן מ' סאה. **וכן פסק שלחן ערוך.**

כתב בית יוסף אף לר"י אם המים משוכים כגון מעיין שהוא זוחל, ויש מ' סאה מתחילת הנביעה עד סופה מועיל לטבול אף שגופו נכנס שם רק בשכיבה, וראיה מדין חרדלית של מי גשמים במדרון שנחלקו בית שמאי וב"ה אם מצטרפת משום שאין אשבורן וקטפרס אינו חיבור, אך מצד מה שהטובל נכנס רק שוכב מועיל.

באר העשויה בידי אדם

כתבו מהרי"ק תרומת הדשן ורמב"ן, מעיין שחפר לו גומא לפניו ועל ידי זה נעשית בריכה כמו שמצוי בבארות, עדיין דינו כמעיין לפי שהעיקר איך הגיעו המים לכאן, ולא חשוב מי עשה את הבריכה.

טבילת כלים במקוה שיש בו גומא

כתב הראב"ד כיון שמדאורייתא סגי ברביעית, אם יש גומא הסמוכה למקוה ומעורבת ברוחב שפופרת הנוד ובגובה קליפת השום, נחשבת מקוה אם יש בה רביעית. אולם, אם נתן ונטל (אותה

הכמות) חלק מהרביעית, פסול, ואפילו נתן ונטל פחות מחציה, שלא כמו במקוה גדול שנתן ונטל כשר עד חציו. ואם נתן ונטל במקוה עצמו, עד חציו, כשר אף בגומא, ואפילו שנכנסין לה מהשאובין המעורבין במקוה.

סעיף ב

מי מעיין מטהרין אף בזוחלין (פירוש זוחלין נמשכים והולכים ואינן מכונסים). **מי גשמים אין מטהרין אלא באשבורן** (פירוש מקום עמוק שמתכנסים בו המים ונקרא אשבורן) אבל על ידי זחילה פסולין מן התורה (בית יוסף בשם (מהרי"ק שו"ע קט"ו) (אם הם לחוד בלא מעיין) היו הזוחלין מן המעיין מתערבים עם הנוטפים שהם מי גשמים, הרי הכל כמעין לכל דבר. ואם רבו הנוטפים על הזוחלין, וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר, אינם מטהרים בזוחלין אלא באשבורן. לפיכך צריך להקיף מפ"ן (פי' כעין מחלל) וכיוצא בו באותו הנהר המעורב, עד שיקוו המים ויטבול בהם. הגה: וכן נכון להורות ולהחמיר (מהרי"ק ות"ה שם ושאר אחרוני' כתבו ויש להחמיר כשטת הר"ם ורא"ש וסיעתם). אבל יש מתירים לטבול בנהרות כל השנה, אף בשעת הגשמים והפסול שלגים ורבו הנוטפים על הזוחלין, משום דעיקר גידול הנהר הוא ממקום מקורו (טור בשם ר"ת ובית יוסף בשם רש"י וסו"ת וסמ"ג). וכן נהגו ברוב המקומות במקום שאין מקוה, ואין למחות ציד הנהרין להקל כי יש להם על מי שיסמוכו (מהרי"ק ובת"ה שם ומהר" ירוחם סימן ע' וב"ז סימן קנ"ד). מיהו יש לזהר מלטבול בנהר המתהווה לגמרי ע"י גשמים, וכשאין גשמים פוסק לגמרי, אף על פי שאר נהרות שופכים לתוכו בשעת הגשמים ומתהווה על ידן, מ"מ הואיל ופוסק לגמרי בשעה שאין גשם, אסור לטבול בו דרך זחילתו עד שיקוו המים שבתוכו (שם במהרי"ק). אבל בנהר שאינו פוסק, אף על פי שבשעת הגשמים מתרחב ומתפשט על כל גדותיו, מותר לטבול בו בכל מקום (בית יוסף לדעת המרדכי והאשירי והתוספות), לפי סברת המקילין ולפי מה שנהגו.

חילוק בין מעיין למי גשמים

פסק שלחן ערוך על פי המבואר בתורת כהנים, מי מעיין מטהרים אף כשנמשכין והולכין מי גשמים דווקא באשבורן. פסול זוחלין **רמ"א בשם מהרי"ק ותורת הדשן** דאורייתא, בית יוסף **במרדכי** דרבנן (בד"מ וב"ח הבינו במרדכי שפסול מדאורייתא).

אם מי מעיין באשבורן מטהרים בפחות ממ' סאה:

לעיל סעיף א' הובא מחלוקת אם מי מעיין צריכים מ' סאה לטהר אדם ולטהר כלים, ופסק שלחן ערוך לאדם צריך לכלים לא צריך.

נחלקו כשאין בו מ' סאה והוא באשבורן האם מטהר:

- » **ר"ן רמב"ם מרדכי ועוד וכן פסק שלחן ערוך** מטהר שנקט שלחן ערוך "אף בזוחלין".
- » **שיטה מקובצת בשם רא"ה** אינו מטהר אלא רק בזוחלין.

תערובת זוחלים עם הנוטפים

במשנה מקואות (ה ה) "הזוחלין, כמעין. והנוטפים, כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים, שהם כשרים".

וכן פסק שלחן ערוך התערבו הרי הם כמעין (ומשמע במיעוט נוטפים).

טבילה בנהרות

בגמרא בכורות שבת נדרים "רבי מאיר אומר יובל שמו שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו, ולמה נקרא שמו פרת שמימיו פרים ורכים. מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיכריך, ופליגא דרב דאמר רב אמי אמר רב מיטרא במערבא סהדא רבה פרת, אבוה דשמואל עביד להו לבנאתיה מקוה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי מקוה ביומי ניסן סבר לה כרב דאמר רב אמי אמר רב מיטרא במערבא סהדא רבה פרת שמא ירבו נוטפין על הזוחלין והווי להו מי גשמים רובא ומפצי ביומי תשרי ופליגא ידידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים נטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי".

מבואר מחלוקת שמואל נהר פרת מעצמו מתברך, ורב סבר שעל ידי מטר ארץ ישראל, אבוה דשמואל סבר כרב והיו טובלות בנותיו במקוה מלבד יומי תשרי שהיה עושה מחצלות ועליהם היו טובלות (ויבואר מה ענין המחצלות), שמואל עצמו אמר הפוך מדבריו והתיר רק ביומי תשרי.

טבילה בחורף כשיש כפול מים:

נחלקו הראשונים, אם מותר לטבול בנהרות בחורף בזמן שיש כפול מים:

- » ר"ת רש"י סה"ת סמ"ג סמ"ק מרדכי ר' ירוחם ואשירי הלכה להקל כשמואל שבבריתא מבואר שכל טפח מים שיורד יוצאין לקראתו מלמטה מי תהום.
- » ר"י רי"ף רמב"ם מהר"ם רא"ש טור ריב"ש ר"ן הלכה כרב וכמעשה אביו של שמואל, שהלכה כרב באיסורים ועוד ששמואל עצמו הורה כן.

נחלקו להלכה:

- » שלחן ערוך החמיר, בטבילה בנהרות לטבול רק על ידי מפץ שיעשה אשבורן.
- » רמ"א על פי מהרי"ק תרומת הדשן ובנימין זאב נכון להחמיר ואין למחות במקלים וכן נהגו במקומות שאין להם מקוה.

הוסיף ש"ך כל שיש מקוה אין לטבול אלא אם הנהר קטן מאוד (יש לציין שהש"ך סבר שהקל ר"ת רק במקום שלא התרחב הנהר).

לאוסרים איזה זמן בשנה מותר:

בהוראת שמואל ההיתר הוא יומי תשרי:

- » **טור בשם ר"י** נקט כל החורף עד זמן הפשרת השלגים, בתשרי ודאי מותר, הסתפק הבית יוסף אם באלול מותר כי הכול הפשיר או שעדיין שלהי הקיץ יותר חמים, או שהכול לפי מה שהייתה השנה, או שכוונתו להתיר גם ימי חשוון שעדיין לא הגיעו גשמים או שמא גם בהם יש לחוש שירד במקום אחר והגיע לשם.
- » **מהר"ם** נקט בימי הגשמים או בימי הפשרת שלגים, כתב בית יוסף משמע שהולכים אחר מראית העין את התרבה יותר ממה שהוא בימי תשרי. בשלחן ערוך לא ביאר מתי יהא מותר.

סיכום הדעות בנהרות

- מציאות זרימת הנהר**, יש ב' מצבים רבו זוחלים (מי הנביעה) רבו נוטפים (מי הגשמים), ובכל מצב יש נידון לטבול במקום שלא התרחב ובמקום שהתרחב.
- בתוספתא** מבואר ב' מקומות 'מעין המושך כנדל שיש בו מים מועטים והרחיבו, אינו מטהר לא במקום שהיה מהלך מתחילה', נחלקו להלכה.
- לדעת ר"ת וסיעתו** שפסקו כשמואל להקל (והקילו כמותם רמ"א וש"ך כשאין מקוה):
- » **רמ"א** הבין שהכשיר בכל נהר אף כשרבו הנוטפין על הזוחלין משום נהר מכיפי וכו'.
- » **ש"ך** סבר שלא היקל במקום שהתרחב הנהר גם כשהזוחלין הרוב.
- לדעת רי"ף רמב"ם ועוד** שפסקו כרב להחמיר:
- » **ראב"ד** סבר שהחמיר רק במקום שהנהר התרחב ורבו הנוטפין.
- » **רמב"ם שלחן ערוך ורמ"א** במקום שרבו זוחלין כשר אף שהנהר התרחב, במקום שרבו נוטפין בעינן אשבורן אף במקום שלא התרחב.
- » **מהרי"ק ר' ירוחם ש"ך וגר"א** החמיר בכל מקום אלא אם רבו הזוחלין ובמקום שאין הנהר התרחב.

החילוק בין רבו נוטפים לבין הוסיף מים שאובים על מקוה

- הקשה תרומת הדשן** לדעת ר"י מדוע מקוה של מ' סאה כשר כשהוסיפו עליו שאובים, ואילו נוטפין שרבו על הזוחלין אסור:
- » **תרומת הדשן** מים שאובים שנתלשו חוזרים להיחשב מחוברים על ידי זריעה, ואילו מי גשמים לא יתכן שייחשבו כנובעים שהרי לא היו כך מעולם.
- » **ב"ח** אליבא דהראב"ד יש ליישב שכל מה שפוסלים הזוחלים הוא רק מה שהתרחב הנהר (ורק כשהיו רבים מהנוטפים) ולכן אין להשוות לשאובים הכשרים באותו מקוה.
- » **עוד בב"ח** שאובים פסולים מדרבנן ואילו נוטפים בזחילה מדאורייתא.

» ט"ז באמת גם כאן היה ראוי להכשיר כשרבו נוטפין, אלא שפסלו מגזירה שמא יטבול בקטפרס שאינו מחובר לנהר (והקשה על שאר התירוצים, שמבואר במקוואות מעיין שהמשיכו כנדל כשר כמו שהיה בתחילה משמע שמדאורייתא אינו פוסל אלא רק מגזירה).

כשיש מחצה על מחצה זוחלין ונוטפין

נחלקו בדעת הראב"ד:

» בית יוסף כמעין.

» ש"ך כמקוה באשבורן.

נהר המתהווה לגמרי על ידי הגשמים ונהרות שלפעמים אינם נובעים

נהר הפוסק לגמרי:

כתב רמ"א על פי מהרי"ק נהר הפוסק לגמרי בזמן שאין גשמים אסור לטבול בו עד שיקוו בו המים.

נהר הפוסק פעם בשבע שנים:

במשנה פרה "המים המכזבים, פסולין. אלו הם המים המכזבים, המכזבים אחד בשבוע. המכזבים בפלמסיות ובשני בצרון, כשרים. רבי יהודה פוסל".

נחלקו לעניין טבילה בהם:

» יראים ר"ן ומרדכי פסול.

» ר"ש רא"ש ורמב"ם כשרים והפסול הוא רק לעניין נטילת מי חטאת מהם.

איסור ממראית העין

כתב מהרי"ק נהר ראשון נשפך אליו מחרדלית ומשם מתמלא נהר שני, יש לאסור ממראית העין הנהר השני אף שמימיו מגיעים מהראשון (ורובן זוחלין מנביעה) שהרי הרואים מבחינים שהוא נוצר רק בימי הגשמים ויבואו להתיר טבילה במי גשמים זוחלין.

ביאור 'מפצי ביומי תשרי' מפין מועיל לאשבורן

דברי הגמרא לעיל על אבוה דשמואל שהחמיר לאסור טבילה בנהרות היה עושה להם מקוואות ביומי ניסן ומפצים ביומי תשרי, נחלקו מה העניין במפצים בחודש תשרי:

» רש"י שלא יגעו רגליהם בטיט משום חציצה.

» ר"ת ורמב"ם מחיצת קנים משום צניעות.

» רמב"ם מחיצות להיטהר באשבורן ואבהוה דשמואל סבר שגם ביומי תשרי בעינן אשבורן

(ואין הלכה כמותו אלא ביומי תשרי מותר).

בשלחן ערוך בהלכות נידה כתב ב' הפירושים הראשונים, וכאן הביא את הביאור של הרמב"ם שמועיל לטבול על ידי מפץ.

סעיף ג

ארבעים סאה שאמרו, צריך שלא יהיו שאובים. שאם הם שאובים, פסולים. הגה: ואם כל המקוה הוא שאובין, פסול מן התורה, וספיקא לחומרא. אבל אם רוב המקוה כשר והמיעוט הוא שאובין, אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא (טור בשם הרא"ש ור"ש והרבה פוסקים).

פסול מים שאובים

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בכמה מקומות בש"ס.

פסול שאובים הוא דאורייתא או דרבנן:

בתורת כהנים למדו זאת מהיקש דומיא דמעין שצריך שיהיה בידי שמים, בגמרא בב"ק מבואר ששאיבה פסול מדרבנן:

- » **רשב"ם** רש"י ר"ש סמ"ג רא"ש טור מהרי"ק ותרומת הדשן מדאורייתא.
- » **ר"י גאונים** רשב"ם רמב"ם רשב"א ר"י מיגש מרדכי ועוד דרבנן.
- » **יש אומרים בראב"ד** אם נעשה שאוב על ידי כלי שהונח דרבנן על ידי אדם שמילא דאורייתא.
- » **ר"ש** על ידי כלים שאינם מקבלים טומאה דרבנן מקבלים טומאה דאורייתא.
- » **ר"ת שהובא בר"ן** הכול שאוב או ג' לוגין בתחילה הוי דאורייתא, ג' לוגין על פני המים דרבנן.

להלכה:

- » **שלחן ערוך** ט"ז סבר דאורייתא ש"ך דרבנן, וראה מלקמן סעיפים נ"ג וס"ט.
- » **רמ"א** וט"ז רובו שאוב דאורייתא מיעוטו דרבנן.
- » **גר"א ורדב"ז** כר"י דרבנן.

מקוה ממי פירות:

- » **ריב"א** פסל מדרבנן.
- » **ר"י שאר פוסקים ובית יוסף** דאורייתא.

סעיף ד

מקוה שהיא של עובד כוכבים ומקבל ממנו שכר, אין להאמינו לסמוך עליו אלא אם כן יש (תמיד) במקוה כ"א סאה. הגה: למאחר לרובו כשר, ספיקא לקולא. מקוה שהיתה חסרה לפנינו, ובא

ומלאה מלאה (בית יוסף בשם תשובת הרשב"ץ) ולא ידענו מי מילא אותה, אי היתה כבר רובה בהכשר, דהיינו שהיה זה כ"א סאין, אזלינן לקולא. ואם לא היה רובה בהכשר, דעכשיו איכא ספיקא דאורייתא, אם יש לחוש שעובד כוכבים מילאה כדי לרחוץ בה, פסולה (וכך משמע בתוספתא). ואם לאו, דודאי ישראל מילא אותה כדי לטבול בה, כשרה, (רשב"ץ שם) דרוב המצויין אלץ מקוה ועושין כדי להכשירה בקיזאין הן ובודאי בהכשר מילא אותה. וכל שכן אם הישראל לפנינו ואומר שבהכשר מילא אותה, דנאמן (מהרי"ק שורש קט"ז וללא כרשב"ץ) מאחר שצידו לתקנה וכהאי גוונא עד אחד נאמן באיסורין (שם עד"מ) כללעיל סימן קכ"ז ועיין עוד לקמן סוף הסימן דבין ספק שאובים.

מקוה של גוי

בתוספתא מקוואות הובאו ג' הלכות, מרחץ שבין אושא לשפרעם הושיב ר' דוסא ב' תלמידי חכמים שישגיחו שלא ממלאים אותה גויים. ועוד רום בית ענת שהיה מקום שהכיל יתר מאלפיים כור פסל ר' חנניא בן תרדיון מלטבול שם, עוד העיד ר' יהושע על רבן גמליאל שטבל בים ולא במרחץ של גויים, עוד הובא על בור שהישראל משיק אותו בבוקר והגוי אחראי עליו בלילה, ביום טהור בלילה טמא.

להלכה מקוה של גוי:

- » **טור בשם הרא"ש** אין לטבול שמא יחסר וימלאנו.
- » **כתב בית יוסף** תשובת הרא"ש מבואר שיש חילוק אם היה מלא כ"א סאה כשר שלא נפסל על ידי הוספת הגוי, שכל החשש הוא שימלא דרך הגג ויש היתר המשכה, ומבואר שלא חוששים שירוקן.
- » **רשב"א** שאלוהו על מקוה נעול ב' מנעולים שיש חשש שהגוי ימלא דרך נקב מלמעלה כשהבור רק, וענה להם שאף במקוה ריק הוי ספק דרבנן ולקולא, וטוב שישאירו הנקב מלמעלה פתוח שהחשש להמשכה מלמעלה לא פוסל כדין שאובה שהמשיכה (שאם יהיה הכול נעול יש לחוש באותה מידה שמילא על ידי שפיכה ללא המשכה). **עוד** תשובה על גממיות בבית עכו"ם האם יש לחוש שמילאם הגוי, רצה להתיר משום ספק דרבנן, והתסייג משום שדעת ר"ש ששאובים דאורייתא 'ומי ישיב את הארי', ולמסקנא התיר כשהדרך למלאותם היא על ידי גשמים ולא בכתף והגוי מסיח לפי תומו וגם בזה המחמיר תבוא עליו ברכה.

להלכה:

- » **שלחן ערוך** פסק אם יש כ"א סאה מועיל לטבול כמבואר.
- » **רמ"א** כתב הטעם מאחר שברובו כשר ספיקא דרבנן לקולא (מים שאובים לדעת רמ"א לשיטתו לעיל, ברוב פסול דאורייתא מיעוט דרבנן), משמע שגם כשהגוי יכול להוציא משם כשר.
- » **ט"ז** הקשה דברי השלחן ערוך הם שלא בדקדוק, שלא סמך הרא"ש על מקוה שיש בו כ"א אלא רק כשאין אפשרות לגוי להוציא אלא רק להוסיף דרך הגג, וטעם ההכשר משום שאין ההוספה פוסלת כשיש רוב מים כשרים אין לפסול, אך כשיכול להוסיף חוששים משום שיש לגוי תועלת בהחלפת המים שאם יהיו סרוחים לא יבואו לטבול שם.

» ש"ך ביאר שגם השלחן ערוך לא הכשיר אלא כשהגוי יכול רק לשפוך מהגג ולא להוציא וממילא לא קשה קושיית הט"ז. וביאר שאין כוונת השלחן ערוך להתיר משום ספק דרבנן לקולא, שאם כן היה לו להתיר גם כשלא היה מלא מתחילה כלום משום שדעתו שכל פסול שאובים הוא מדרבנן.

ספק במקוה

כתב רמ"א בשם רשב"ץ מקוה שהיה חסר ונמצא מלא אם היה רובו דהיינו כ"א סאים בכשר אזלינן לקולא. ואם לא היה רובה בהכשר, אם יש לחוש לגוי פסול אך אם ודאי ישראל מילא כשר שרוב המצויים אצל מקוה בקיאים ובודאי מילא בכשרות. וכל שכן אם ישראל לפנינו ואומר כך, נאמן מאחר שיש בידו לתקנה, והוסיף ש"ך נאמן הישראל אף שהגוי מכחיש.

סעיף ה

כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה. הילכך גל שנתלש מהים ובו ארבעים סאה ונפלו על האדם או על הכלים, עלתה להם טבילה. אבל אם הטביל בגל כשהוא באויר, קודם שיפול על הארץ, אף על פי שיש בו ארבעים סאה, או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככיפה, לא עלתה להם טבילה.

טבילה בימים וגל הנתלש

משנה מקוואות (ה ד) "כל הימים כמקוה, שנאמר, ולמקוה המים קרא ימים, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, הים הגדול כמקוה. לא נאמר ימים, אלא שיש בו מיני ימים הרבה. רבי יוסי אומר, כל הימים מטהרים בזוחלין, ופסולין לזבין ולמצרעים, ולקדש מהם מי חטאת (שנאמר בהם מים חיים)". הלכה כר' יוסי.

נחלקו בביאור המחלוקת במשנה:

» **רש"י** ור"ש לכולי עלמא אינם מים חיים ונחלקו אם מטהרים בזוחלים כמעין, ר' מאיר סבר דינם כמקוה, ר' יהודה חילק שרק הים הגדול דינו כמקוה, ר' יוסי מטהרים בזוחלים.

» **רמב"ם** על פי הבית יוסף לכולי עלמא מטהרים כל הימים בזוחלין, ונחלקו אם נחשבים כמים חיים, ר' מאיר סבר שלא, ר' יהודה סבר שהים הגדול לא ושאר ימות כן, ר' יוסי סבר כר' יהודה לחלק בין הים הגדול לשאר אך התנה שמה שנחשבים למים חיים הוא רק באשבורן ולא בזוחלים, הטעם שזוחלין של ים דומים לנהרות. אף שמי הים הם מלוחים מטהרים באשבורן כמים חיים, הואיל והואיל ומליחותם היא מתחילת ברייתן.

מבואר לכולי עלמא מי ים מטהרים בזוחלים, ולרמב"ם אף מועיל כמים חיים על ידי אשבורן, וכן **פסק שלחן ערוך** כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה.

גל שנתלש

משנה מקוואות (ה ו) "גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם והכלים טהורים". **גמרא** חגיגה מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין שאין מטבילים באוויר. **וכן פסק שלחן ערוך** גל שנתלש מהים ובו ארבעים סאה ונפלו על האדם או על הכלים, עלתה להם טבילה. אבל אם הטביל בגל כשהוא באויר, קודם שיפול על הארץ, אף על פי שיש בו ארבעים סאה, או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככפה, לא עלתה להם טבילה.

טעם שלא מועיל להטביל באוויר:

טעם שלא מועיל להטביל באוויר וצריך חיבור לארץ:

» **רש"י ותוספות וכן פסק ט"ז** דאורייתא דומיא מעיין ובור.
» **רמב"ם** על פי הבית יוסף גזירה שמא יבוא להטביל בנוטפין זוחלין, שיאמר מספיק שנחמיר שלא נטביל בנוטפים כשהם באוויר אך אם הם רק זוחלין מותר.

הטעם שבעינן מ' סאה בגל:

בתחילת הסימן נפסק שבמעין מועיל כל שהוא להטביל כלים ולרמב"ם אף אדם (קטן, ובגדול בכל מקרה בעינן מ' סאה) וצריך עיון מדוע כאן בגל שנתלש בעינן דווקא מ' סאה:
» **ב"ח** בטבילה **בין** צריך מ' סאה ובזה אינו כמעין, דהיינו מטהר בזוחלין כמעין אבל לא בכל שהוא.
» **דרישה וט"ז** אין הכרח שיהיה מ' סאה, אלא שנקט מילתא דפסיקתא וקא משמע לן שאף שהמים באים על כל גופו מכוח ירידתם ממעלה למטה בכל אופן חייב שיעור כל גופו.
» **ש"ך** גל שנתלש מהים אינו כמעין לטהר בכל שהוא.
לקמן סעיף נ"ז מבואר מה הדין בגל שנתלש ממקוה, האם פסול משום זוחלין.

סעיף ו

צריך שלא יהיו ארבעים סאה של מקוה בתוך הכלי, שאין טובלין בכלים.

אין טובלין בכלים

בספרא למדו ממעין שאין לטבול בתוך כלי או בתוך בור שבספינה, וכן פסק שלחן ערוך מ' סאה של מקוה לא יהיו בתוך כלי, הוסיף ש"ך הוא הדין במעין. הפסול הוא דאורייתא.

כלי שחיברו לקרקע

משנה מקוואות (ד ה) "השוקת שבסלע וכו' אינה פוסלת את המקוה, הייתה כלי וחברה בסיד וכו' ופוסלת את המקוה".

מבואר שוקת שחקקה בסלע טהורה אבל אם הייתה קודם כלי ואז קבעה פוסלת. כן כתב הטור, וכן מבואר ברמ"א סעיף הבא.

חיברו ואחר כך עשהו כלי

בגמרא בבא בתרא "ת"ר צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה מני לא ר' אליעזר ולא רבנן (דף שקבעו בכותל, ר' אליעזר טיהר אף שקבע אחר שהחליקו לדף וחכמים טימאו אף שקבע ורק אז החליקו לדף) וכו', לעולם רבנן היא ושאני שאיבה דרבנן אי הכי אפילו חקקו ולבסוף קבעו נמי, שאני התם דאיכא תורת כלי עליו בתלוש (היקלו כשקבעו ואחר כך חקקו הואיל ושאובים דרבנן אבל לא כשנקרא עליו שם כלי עוד לפני שנקבע)".

להלכה מחלוקת:

- » **משמע מרמב"ם רשב"א ואגודה, רא"ש טור שלחן ערוך סעיף ל"ד רמ"א כאן ועוד אחרונים** כשר לכל טבילה (ביאר ערוה"ש תירוץ הגמרא הוא אליבא דרבנן, אך לר' אליעזר כשר בקבע וארז כן חקק).
- » **נודע ביהודה** בטבילה כלי זכוכית דרבנן כשר בטבילות דאוריתא פסול נידה היושבת על כתם מועיל דיעבד שטבלה.
- » **ר' עקיבא איגר** פסול, ומועיל רק על ידי שימשיך מים למקוה (ש"ך סקכ"א, פתחי תשובה סק"ז).

ברז הסותם כלי עם נקב

פתחי תשובה (סק"ז) דן בכלי שעשו בו נקב שפופרת הנוד וחברוהו לקרקע שתחבו בו ברזא מעץ לסתימה:

- » **נודע ביהודה** אסור הואיל ובעת שעשה הנקב בכלי היה דעתו לסותמו לא נחשב שבטל והוי כחקק ולבסוף קבע.
- » **בית אפרים** כל שלא הניח הברזא לא נחשב כלי וחשיב כקבע ולבסוף חקק, אך יש לחוש לנודע ביהודה ולכן יעשה ב' נקבים לפני שקובע אותו אחד כמוציא רימון (שהוא גדול יותר) והשני כשפופרת הנוד, ויקבע בקרקע, ואת הנקב של מוציא רימון יסתום לגמרי ואת הנקב של שופרת הנוד יסתום על ידי ברזא ויפתח אותו כל פעם שרוצה לטבול. ובשבת לא יחזירו את הברזא בכוח אלא שיהא מתנענע בנקב.

סעיף ז

הלוקח כלי גדול, כגון חבית גדולה או עריבה גדולה, ונקבו נקב המטהרו וי"א דנעיין נקב כשפופרת הנוד (טור והרא"ש בתשובה) וכן יש להחמיר וקבעו בארץ ועשהו מקוה, הרי זה כשר. וכן אם פקק הנקב בסיד ובבנין, אינו פוסל והמים הנקווים בתוכו מקוה כשר. סתמו בסיד או בגפסית, עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה. ואם הוליכו על

גבי הארץ ועל גבי הסיד, ומירח בטיט מן הצדדין, ה"ז כ"ש. אה: מותר לעשותו על הגג, וכלכל שלא יהיה תוך כלי או אבן אחת שחקוק ולבסוף קבעו, אבל חזר אננים הרבה לא מקרי כלי (תשובת הרשב"א סימן ת"ט).

הכשרת כלי להיות מקוה או בתוך מקוה

יש להקדים בכלי הקבוע במקוה יש ג' דינים, לטבול בתוכו כשהוא בתוך מקוה גדול, לטבול בתוכו כשהוא עצמו המקוה, לטבול בשאר מקוה שעובר על גביו.

משנה מקוואות (ד ה) "השוקת שבסלע וכו' ואינה פוסלת את המקוה, הייתה כלי וחברה בסיד ופוסלת את המקוה, ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם כשירה. וכמה יהיה בנקב (רמב"ם להבנת הבית יוסף לבטלו מתורת מקוה, על פי הגמרא ביבמות לחברו לעניין עירוב מקוואות) כשפופרת הנוד. אמר רבי יהודה בן בתירא, מעשה בשוקת יהוא שהייתה בירושלים והייתה נקובה כשפופרת הנוד, והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבה ושלחו בית שמאי ופחתה שבית שמאי אומרים עד שיפחת רובה (שוקת חקוקה בסלע ולא היה בה מ' סאה, והייתה משיקה למקוה כשר והיו מטבילים בה, ובית שמאי הורו לשוברה משום שיש לה שם כלי)".

תוספתא מקוואות (ד, וז) "קסטילון (כלי גדול) המחלק מים בכרכין אם היה נקוב כשפופרת הנוד אין פוסל את המקוה, ואם לאו פוסל את המקוה. הלכה זו עליו עליה בני אסיה שלש רגלים ביבנה ולרגל השלישי הכשירוהו אפילו נקוב כמחט. אמר ר' אלעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה (גאונים שטהרה בנקב כמחט, רמב"ם שטהרה בנקב המכשיר לטהרות) וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הוריתי. כמה דברים אמורים מן הצד אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה". מבואר פסק ר' אלעזר לטהר והודו לו, ועוד אמרו אם היה הנקב במקום שיש עדיין קיבול מהנקב ולמטה, פוסל את המקוה.

שיעור הנקב שבכלי שמים בתוכן לא ייחשבו שאובים:

נחלקו מה שיעור הנקב שבכלי המונח במקוה שיגרום שהמים המונחים בכלי הנמצא בתוך המקוה לא ייחשבו שאובים ויהיה מותר לטבול בתוכם (רוב הראשונים לא חילקו והשוו דין לטבול בתוכו לטבילה בשאר המקוה שעובר על גביו, אך הראב"ד וכן רא"ש חילק כדלהלן):

» גאונים מהר"ש ר' שמחה וסתימת דברי ר' ש"ר ירוחם ורא"ש בפסקים מלמטה כל שהוא מהצד כשפופרת הנוד.

» תוספות רמב"ן ריטב"א וטור בהבנת הרא"ש תמיד צריך כשפופרת הנוד. כתב בית יוסף שלא מצא תשובת הרא"ש, ותמוה שיכתוב כן שהרי בפסקים פסק כדברי הגמרא.

» ר"ש ר' ירוחם ורא"ש בתשובה יש חילוק בין להכשיר לטבול בתוכו שפוסל תמיד אפילו אם ניקב כשפופרת, לבין שלא יפסול מים שעברו עליו והמשיכו שאז למטה בכל שהוא מהצד כשפופרת הנוד.

» **רמב"ם** כתב בהלכה ג' כלי שחיברו בסלע פוסל את המקוה, אף על פי שחיברו בסיד. נקבה מלמטה או מהצד כשפופרת הנוד כשרה ואינה פוסלת את המקוה (מה שמבואר בגמרא יבמות ששפופרת הנוד הוא לעניין עירוב מקוואות ביאר הבית יוסף ששתי סיפורים של שוקת יהוא אחת לעניין כלי ואחת לעניין עירוב מקוואות). ובהלכה ד' כתב הלוקח כלי גדול וכו' ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשהו מקוה הרי זה כשר (שיעור הנקב לטהרה בכלי חרס הוא כמוציא זית, לכלי עץ ואבנים אף ששיעורם לטומאה הוא כמוציא רימון, כאן היקל כשפופרת הנוד שהקילו חכמים בדין עירוב מקוואות, בית יוסף). והקשו סתירה בתחילה כתב שפופרת הנוד ואחר כך כתב כשיעור טהרתו, הביא הבית יוסף ג' תירושים:

◀ **תירוצ' א** קבע ואחר כך חקק צריך שפופרת, חקק ואחר כך קבע צריך כדי טהרתו.

◀ **תירוצ' ב** בכלי אבנים שאינם מקבלים טומאה כשפופרת הנוד, בשאר כלים כשיעור נקב המטהרו.

◀ **תירוצ' ג** כלי המחובר לסלע צריך כשפופרת הנוד, והמחובר לקרקע צריך כשיעור נקב המטהרו.

» **ראב"ד** לא לפסול מים העוברים בו כדי טהרתו, בתוך הכלי עצמו כשפופרת הנוד (דומה לחילוק ר"ש ור' ירוחם לבית יוסף, אך לא חילק בין הצד ללמעלה וכן לא פסל לעולם טבילה בתוכו). תמה בית יוסף על עצם החילוק, ועוד שמשמע מהראב"ד ששיעור שפופרת הנוד גדול ממוציא רימון וזה אינו נכון.

» **רא"ה** לעניין טבילה בתוכו אם הוא במקוה או בים המטהרים באשבורן מספיק נקב כשפופרת, אך כשהכלי במעיין המטהר בזוחלים צריך נקב כמוציא רימון.

» **רא"ש בפסקים** מלמטה כל שהוא מהצד כשפופרת הנוד כגאונים. **רא"ש בתשובה** לטבול בתוכה אסור, בשאר המקוה נקב כל שהוא בשוליים ומהצד כשפופרת. נחלקו בהבנתו:

◀ **הבנת בית יוסף בהו"א** להכשיר מים העוברים נקב כל שהוא, לטבול בתוכה לא אסור לגמרי אלא צריך כשפופרת הנוד, משום שרצו שיהא נקב ניכר גזירה שמא יבוא לטבול בלא נקב, נמצא שאין סתירה (**עוד מבואר** שאם קצת מי המעיין עוברים מעל הכלי ולא נכנסים כשר הכול בלא נקב). **הקשה** מניין לו חילוק זה, וכן מדוע לא ביאר דבריו.

◀ **הבנת בית יוסף במסקנא ור"ש** מדובר רק לעניין שלא תפסול שאר המקוה מלמטה כל שהוא מהצד כשפופרת וזה כוונתו בתשובה, אבל בתוכה אסור כלל לטבול בכל גודל של נקב, מה שהתיר בפסקים הוא רק לטבול בשאר המקוה, ואין סתירה.

◀ **טור על פי ביאור הבית יוסף** לעניין שלא יפסול המקוה מלמטה כל שהוא מהצד כשפופרת (ובתנאי שלא יקבל מים), לטבול בתוכה כשפופרת בכל עניין, ודברי הרא"ש סותרים וזה הבנת הרא"ש בתשובה, אך בפסקים לטבול בתוכה הוא כמו להטביל בשאר המקוה.

להלכה:

- » **שלחן ערוך כאן** פסק לשון הרמב"ם השיעור לבטלו מכלי הוא נקב המטהרו והרוצה לטבול בתוכו צריך שיקבע אותו בארץ (כרמב"ם יובא להלן), וכן בשיעור זה אינו פוסל המקוה.
- » **שלחן ערוך בסעיף מ'** כרא"ש להבנת בית יוסף ור"ש, בשוליו כל שהוא בצידי כשופרת הנאד, מועיל להכשיר רק לעניין שלא יפסול שאר המקוה, מכל מקום אין להקל לעשות כך מקוה לכתחילה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה, לעניין לטבול בו לא דיבר.
- » **רמ"א** השיעור לבטלו יש להחמיר כשופרת הנוד.
- » **ש"ך** ביאר הסתירה בשלחן ערוך, לכתחילה הוא רק על ידי שיעור נקב המטהרו בדיעבד מותר בנקב כל שהוא מלמטה.
- » **ר' עקיבא איגר** בסעיף שם מדובר לעניין לשאוב מים למקוה, וכאן מדובר לעניין לטבול בתוכו.

האם צריך שגם יהיה הכלי מחובר לקרקע

נחלקו הראשונים:

- » **רמב"ם ושלחן ערוך** צריך שיהיה הכלי מחובר לקרקע.
- » **ר"ש ורא"ש** לא חייב הואיל ולא חשיב כלי.

סתימת הכלי על ידי סיד וגפסים

בתוספתא שם "פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסים פוסל את המקוה על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסים או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקוה".

וכן פסק **שלחן ערוך** סיד ובניין אינו פוסל ונחשב עדיין נקוב, סיד וגפסית פוסל עד שיקבע או שיבנה. בסעיף מ' פסק עירב סיד וצורורות וסתם לא חשיב סתימה הושיבו על הארץ אפילו על סיד וגפסית לא חשיב סתימה. עוד הוסיף כאן על פי הרמב"ם הוליקו על גבי הארץ ועל גבי הסיד ומירח מהצדדים לא חשיב סתום וכשר.

מקוה שעשאו על גג

כתב רמ"א על פי המבואר בגמרא יומא שהיה טובל כהן גדול על גבי שער המים טבילה ראשונה ביום כיפור, שמותר לטבול במקוה העשוי על הגג.

ים של שלמה

מבואר בירושלמי שלא היה נחשב כלי לפסול המים, שהיו ברגלי השוורים פחותים כמוציא רימון למים הבאם מעיטם.

מדוע ים של שלמה היה צריך נקב גדול:

נחלקו הראשונים מדוע לא היה מספיק נקב כל שהוא או כשופרת:

- » **תוספות** כדי שלא יטמא הכלי מהבא לטבול במקדש פסלוהו לגמרי.
- » **עוד בתוספות ורשב"א** מעשה שהיה כך היה שיכנסו המים בשפע.
- » **ר' אלחנן** מעיין עיטם היה מתקטן ולעיתים כולו היה נכנס לים לכן ביטלוהו מתורת כלי לגמרי,
- » **רא"ה** משום שלהכשיר לטבול בתוכו במים הבאים ממעיין צריך נקב כמוציא רימון.

מקוה על פני הנהר

מקוה שרוצים לעשותו על פי הנהר תיבה עם נקב כשפופרת הנוד, וסותמים הנקב שופכים מים חמים ואז פותחים וטובלים, כתב ר' עקיבא איגר **להתיר** על פי דברי המשנה שמועיל נקב שפופרת בשידה ותיבה שבים, אך דעת ר"ש לחלק במילתא דקביעא אין לעשות כך גזירה שמא יניח במקום שאינו מוציא כשפופרת הנוד (לא הבנתי מה יניח), **והציע** ר' עקיבא איגר לעשות עוד נקב כל שהוא שיישאר תמיד פתוח ואז לדעת ר"ש (שלא בעינן לקבוע בקרקע) לא נחשב שהמים נתלשו כלל, ויש לסמוך על זה לעניין הגזירה שמא יניח. **ויש לפקפק** בתקנה זו ולכן יניחו הכיסוי ברפוי ולא בהידוק ולנקוב עוד נקב כל שהוא. **ועדיין יש לפקפק** לדעת הראב"ד שאסור לטבול על דבר הראוי למדרס, ויש לומר להקל הואיל והתיבה אינה קבועה על המים וכן יש שחולקים על הראב"ד. בחתם סופר אסר לטבול במקרה דומה, בגיגית המחוברת לתקרה ומשתלשלת.

סעיף ח

מעיין שמקלח לתוך כלי, פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי. ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו, תוך הכלי אסור לטבול. וחוצה לו, מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרובין.

טבילה בכלי המחובר למעיין

משנה מקואות (ה א) "מעיין שהעבירו על גבי השקת, פסול. העבירו על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה, שהמעין מטהר בכל שהוא". עוד (ו ה) "השדה והתבה שבים, אין מטבילין בהם, אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד". בתוספתא "מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לכריכה, ראשונים ראשונים פסולים מפני שהם נשאבים".

הקשה ר"ש א) מדוע נפסלים מי המעיין הרי הם מחוברים למעיין? ב) אותו דבר יש לשאול במעיין שהעבירו על גבי השוקת הרי הם מחוברים למעיין? ג) מדוע התלמי אסור לטבול אם יש בו כשפופרת הנוד? הובאו ב' תירוצים:

- » **ר"ש** חכמים גזרו על טבילה בכלים שמא יקבעו אותם סמוך למוצא המים ולא יהא בהם כשפופרת הנוד, ודווקא בכלי שנמצא צמוד למעיין.

» **רא"ש** יש דין שמים הנשפכים לכלי אף שהכלי מחובר גזרו עליו שלא יבואו לטבול בכלים שיש בהם מ' סאה ללא חיבור, וההיתר להוסיף מים שאובים למעיין הוא רק במעיין עצמו.

וכן פסק שלחן ערוך אסור לטבול בכלי בין בתוך בין בחוץ, ומיירי בכלי שאינו נקוב, שכלי נקוב מבואר בסעיף קודם. כתב ש"ך כאן שמקלח מעיין יהיה מותר על ידי נקב אף שהכלי אינו מחובר לקרקע.

דין המים שנמשכו לכלי גדול

מים שנמשכו לתוך כלי גדול ממעיין או מקוה:

» **שאלות רמב"ם רא"ש וטור** נפסלו.

» **ראב"ד** פסולים בעצמם אבל לפסול מים אחרים אין דינם כשאובים.

» **בית יוסף בהבנת רשב"א ור"ש** אם יש פתח כשפופרת הנוד טובלים בו אם אין פתח לא טובלים אבל אין המים נפסלים (מה שנאמר במשנה העבירו על גבי שפה הכוונה שמה שמחובר לא נפסל).

» **מהר"י טיטצאק בהבנת הרשב"א ורא"ש** אם יש נקב כשפופרת והמים מ' סאה המים כשרים לטבול.

» **שלחן ערוך** כרמב"ם, מעיין שמקלח לתוך כלי, פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי. ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו, תוך הכלי אסור לטבול. וחוצה לו, מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרובין.

סעיף ט

כלי טמא שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכלי, עלתה להם טבילה אף על פי שפי הכלי צר ביותר, שהרי המים נכנסים לו, ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול עלתה טבילה לכלים שבתוכו. ואם הטוהו על צדו והטביל, לא עלתה להם טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנאד. וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאין והטבילן, לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד. הגה: ומותר לטבול כלים צסל או צסק, דכיון דאינו מחזיק מים עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד (בית יוסף צסס משנה ופירש הר"ק פ"ו דמקואות ורמב"ם פ"ו).

הטבלת כלי בתוך כלי

משנה מקואות (וב) "דלי שהוא מלא כלים והטבילן, הרי אלו טהורים. ואם לא טבל (הכלי היה טהור מתחילה), אין המים מערבין, עד שיהיו מערבין כשפופרת הנוד". **גמרא** חגיגה (כב.). "אמר רבא סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן טהורין (שיש בהם נקב כשפופרת הנוד), והני מילי (שצריך נקב כשפופרת) בכלי טהור אבל בכלי טמא מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא סלקא להו

נמי לכלים דאית ביה". תוספתא מקוואות "עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למקוה צריכה שתהיה כשפופרת הנוד ומעיין כל שהוא. קומקמום היא מלא כלים והשיקן למקוה אף על פי שפיו צר כל שהוא כלים שבתוכו טהורים, היטחו על צידו עד שהוא בפיו כשפופרת הנוד".

מבואר במשנה ובגמרא כלי טמא מועיל להטביל מה שבתוכו טהור בעיניו נקב כשפופרת הנוד, ובתוספתא הוסיפו אם הטביל בצורה שהיטהו על ידו אינו מועיל.

נחלקו מה נפסק להלכה:

- » **רמב"ם ר"ש ושלחן ערוך** פסקו כלי טמא שהטבילו ופיו למעלה עלה למה שבתוכו, כלי טהור וכן כלי טמא שהטבילו מהצד לא עלתה לו טבילה וצריך שפופרת.
- » **טור** העתיק רק את החילוק בין טהור לטמא ולא חילק בין הטבילו על צידו או מלמעלה. ביארו ש"ך וט"ז החילוק בין מהצד למעלה, כשמכניס ופיו למעלה המים נעשו חיבור מחמת כובדם למה שבתוך הכלי, כשמכניס ופיו מהצד המים שבתוך הכלי לא נעשו חיבור משום שאין מי מקוה שדוחפים עליהם (שהרי כוח המשיכה הוא למטה).

כלי טמא המוטבל מהצד:

- נחלקו** האם במעיין יהיה הדין שכלי טמא המוטבל מועיל אף שהוא מהצד:
- » **ר"ש** מדברי התוספתא 'ובמעין כל שהוא' יוצא שמועיל הטבלה במעיין כל שהוא ורק במקוה נאמר שלא מועיל מהצד.
- » **רמב"ם וסתומת השלחן ערוך** גם במקוה גם במעיין מהצד צריך כשפופרת, משום שהתוספתא חולקת על המשנה שהצריכה חור כשפופרת הנוד במטביל בתוך שידה ותיבה שבים (וים דינו כמעין).

טבילה בסל

כתב רמ"א על פי המשנה שמותר לטבול כלים בסל או בשק, כיוון דאינו מחזיק מים עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד.

סעיף י

מעין שהמשיכו לבריכת מים שהם נקיים ועומדים, יש לו דין מעין. ואם הפסיק ראש הקילות, חזר להיות לה דין מקוה. ואם חזר והמשיך קילות המעיין לתוכה, חזרה לדין מעין.

מעין הנמשך לבריכה

משנה מקואות (ה א) "מעין שהעבירו על גבי ברכה והפסיקו, הרי הוא כמקוה. חזר והמשיכו, פסול לזבים ולמצרעים ולקדש מהן מי חטאת, עד שידע שיצאו הראשונים". מבואר כל עוד יש חיבור נחשב כמעין אחרי שנפסק נחשב מקוה.

ביאור המשנה:

- » **ר"ש ורא"ש** הבריכה מלאה מי גשמים על ידי חיבור מועילה כמעין לטהר בזוחלין ובכל שהוא, אך לא כמים חיים, ואם חזר וניתק פסול, ואם חזר וחיבר שוב חזר להכשרו, ואם יצאו המים הראשונים מטהר אף במים חיים. הסתפק הבית יוסף בבריכה ריקנית שמילא אותה במי מעין והפסיק הקילוח שמא דינה כמעין לענין מים חיים אף שהפסיק הקילוח.
- » **רמב"ם** (מצריך במעין שנמשך לבריכה מלאה מי גשמים שהמים לא יהיו באשבורן בשביל שיהיה נחשב כמעין, והפסיק הכוונה ליציאת המים מהבריכה לחוץ, גם כשממשיך לא נחשב למים חיים עד שיצאו הראשונים) בריכה שהייתה מלאה מי מקוה וחיבר אליה מעין, אם 'הפסיק' שמי המעין נכנסים ולא יוצאים דינה כמקוה אף שיש שם חיבור למעין. אם מי המעין נמשכים לבריכה וגם יש יציאה מהבריכה, תלוי אם הראשונים יצאו לגמרי ואז התמלא ממי המעין כשר אף לזבים ואם לא יצאו לגמרי, כשר אף שהם זוחלין אך לא מועיל לטהר זבים כדין מים חיים.
- » **מהרי"ק בשם הראב"ד ורמב"ם פירוש המשניות** מדובר שהעביר מי המעין לבריכה ריקה, שכל עוד שיש קילוח נחשב למעין לבריכה אם הפסיק הקילוח נחשב למקוה, ואם חזר וחיבר אחר ההפסקה פסול לזבים עד שיצאו כל המים שהיו בבריכה (הסתפק הבית יוסף אם לבאר שהרמב"ם בהלכות סבר כפירוש המשנה והניח בצריך עיון).

להלכה:

בשלחן ערוך נקט הדין מעין המשיך לבריכה מחובר כמעין מופסק כמקוה חזר וחובר כמעין, ולמדו שדעתו כר"ש ורא"ש שמירי בבריכה מלאה, ונקטו הפוסקים שאין להקל ריקה. בט"ז הבין בשלחן ערוך ובטור בחיבור הראשון מטהר אף כדין מים חיים, בחיבור השני רק כדין מעין זוחל (ואני לא הבנתי מה החילוק בין החיבור הראשון לשני).

בריכה ריקה שהתמלאה ממעין והוא פסק

ברמב"ם במשניות מבואר שדינו כמקוה וזה המשנה, בר"ש ורא"ש הסתפק הבית יוסף מה יסברו, ונקטו הפוסקים להחמיר שאין דינה כמעין.

ט"ז מחלק בין מעין עומד לזוחל

כתב ט"ז יש חילוק בין מעין שהיה מושך מתחילה למעין שהיה עומד מתחילה, שמעין העומד מתחילה והמשיכו לבריכה קיימת של מים שאובים, הרי הוא מטהר אותם אך לא מועיל להתיר

בזוחלין, ואם היה זוחל מתחילה והמשיכו מטהרם להכשיר בזוחלין, וכאן מיירי שהיה זוחל מתחילה.

מדוע מעיין מועט מועיל לטהר הרבה מים

לעיל סעיף ב' מבואר לעניין נהרות שהולכים אחר הרוב ומדוע כאן מעיין מטהר הרבה מי בריכה: » **פרישה** כאן מי מהמעין הם בעין, ואילו שם הם מעורבים.

» **ט"ז** רק בנהרות לא מועיל חיבור של מים חיים, גזירה שמא יטבול בחרדלית, אך מדינא היה צריך להועיל גם שם, ולכן כאן במעיין מועיל.

» **ש"ך** כאן שהוא להכשיר באשבורן לא בעינן רוב, שם להכשיר גם בזוחלין בעינן רוב, ולפי זה לטהר כאן בזוחלין בעינן רוב מהמעין.

מעין שהמשיך לזחול אחר הניתוק מהנביעה

נחלקו הפוסקים:

» **הוסיף מהרי"ק** אם המים שזחלו מהמעין לבריכה הריקה המשיכו לזחול ללא הפסק אשבורן, דינן כמעין אף שכבר פסק החיבור למעין כיוון שזחלו ללא הפסקה. וראה מגל שנתלש שמטהר בזוחלין, הואיל ולא פסקה זחילתו.

» **ראב"ד רשב"א וכ"פ ש"ך** דינו כמקוה אף שזחל מתחילה עד עכשיו, ושאני גל הואיל ונתלש מעצמו וחיותו רב.

» **פתחי תשובה** בשם החתם סופר הורה כש"ך, והוסיף שמועיל לטבול בזוחלין ולא חיישינן שמא פסקו ולא אדעתיה.

לקמן סעיף נ' הביא הרמ"א דברי מהרי"ק.

סעיף יא

מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעין, אפילו מי המעיין מועטים, המועטים של מעין מטהרין את השאובים המרובים, בין קדמו מי מעין לשאובים בין קדמו שאובים למעיין. הנה: כמו שיתבאר למטה. ומכל מקום אין לטבול בו רק באשבורן, ללא עדיף מנהרות שרבו הנוטפים על הזוחלין (מהרי"ק).

מים שאובים שהומשך עליהם מעין

סעיף קודם מדובר על מעין שהומשך על מי גשמים, שיכול לעשותם כמעין לעניין מים חיים. כאן מדובר על מים שאובים שהומשך עליהם מעין.

פסק שלחן ערוך על פי הרשב"א מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעיין, אפילו מי המעיין מועטים, המועטים של מעיין מטהרין את השאובים המרובים, בין קדמו מי מעיין לשאובים בין קדמו שאובים למעיין.

כתב רמ"א על פי מהרי"ק מכל מקום אין לטבול בו רק באשבורן, דלא עדיף מנהרות שרבו הנוטפים על הזוחלין.

הקשו מדוע כאן מטהר רק באשבורן ולא גם בזוחלין?:

» **ט"ז** לשיטתו לעיל כאן המעיין שהומשך על ידי השאובים היה עומד קודם, ובסעיף קודם היה זוחל.

» **ש"ך** הבין גם בסעיף קודם שכל שאין רוב לא מועיל להכשיר בזוחלין אלא רק באשבורן. עוד ביאר מה שבסעיף ח' מועיל מי מעיין המקלחים על שפת הכלי אף שבכלי יש מים מרובים, משום שבכלי עם מי מעיין. (לסיכום: ט"ז סבר מעיין הזוחל מועיל לטהר מקוה להכשירו אף בזוחילה, מעיין כנוס לא מועיל אלא רק להכשיר מדין שאובים, בנהר אינו מטהר אלא אם יש רוב זוחלין גזירה אטו חרדלית של גשמים. ש"ך סבר צריך רוב כדי להכשיר בזוחלין, וצריך מיעוט כדי להכשיר שאובין למקוה, אלא אם מים מקלחים על שפת הכלי שמלא במי מעיין).

סעיף יב

מעיין שהעבירו על גבי אחורי כלים והמשיכו למקום אחר חזר להיות לו דין מקוה, ובלבד שלא יטבול על אחורי כלים ממש.

מעיין שהעבירו על גבי כלים

משנה מקוואות (ה ב) "העבירו על גבי כלים או על גבי ספסל, רבי יהודה אומר, הרי הוא כמו שהיה. רבי יוסי אומר, הרי הוא כמקוה, ובלבד שלא יטביל על גבי הספסל".

נחלקו מה ההיתר:

» **ר"ש** על גבי כלים מנוקבים ולכן התיר ר' יהודה.

» **רמב"ם** על גבי אחורי כלים ואסר ר' יוסי מגזירה. הלכה כר' יוסי וכן פסק שלחן ערוך המעיין שעבר דינו כמקוה ולא יטביל על גבי ספסל עצמו.

חלק המעיין עובר בצדדים

כתבו ט"ז וש"ך מדובר שאין חלק מהמעיין שלא עובר על הכלים, אך אם קצת עובר על הצדדים ולא על הכלים ממשיך המעיין כדינו.

הטעם שפסק ממנו שם מעיין

הגהות פרישה מדובר שפסק קילוח המעיין ולכן דינו כמקוה, ט"ז הקשה לפי זה מדוע טיהר ר' יהודה, וביאר שבגלל הפסק הכלי פסק ממנו שם מעיין (מדרבנן שלא יבואו לטבול בכלי).

אם המים לא היו עוברים לולי הכלי

כתב תוספות יום טוב מדובר שאף בלא הכלי היו עוברים המים שם, אך אם לא פסול שמבואר לקמן סעיף ל"ה דעת הרא"ש שצריך שהווייתו תהא בטהרה. ש"ך הרא"ש דיבר רק במי גשמים, אך מי מעיין שעברו על ידי כלי לא נפסלו מלשמש כמקוה אם עברו על ידי כלי.

טבילה על גבי אחורי כלים

עיקר הדין לעיל קצ"ח וכאן הבאנו מה שקשור למה שכתבו כאן. כתבו ט"ז וש"ך הטעם שמא יבוא לטבול תוך הכלי עצמו. בגמרא מבואר בגמרא נדה (סו:): "אמר רבא אישה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול. סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות (שבמרחצאות שלהם היו איצטבאות דומות לחרס, ואם נתיר להניח אצטבאות במקוה יבואו לטבול אף במרחץ), הא ע"ג סילתא (בקעת עץ עבה) שפיר דמי (דלא דמי לאיצטבא). א"ל רב חנן מנהרדעא, התם טעמא מאי משום דבעיתא, סילתא נמי בעיתא וכו'... עבד להו אבואה שדמואל מפצי לבנתיה". מבואר שיש כאן ב' גזירות גזירה של טבילה על כלי המקבל טומאה וגזירה של ביעותא שמא תיפול.

לעיל סימן קצ"ח סעיף ל"א נחלקו לטבול על אחורי כלים:

- » ראב"ד וחשש לו הש"ך כאן אסור לטבול אחורי כלי משום שמקבל טומאה ורק על אחורי כלי חרס שאינו מקבל טומאה מגבו מותר:
- » רמב"ם רא"ש ושלחן ערוך לכתחילה לא תטבול על אחורי כלים דבעיתא בדיעבד מועיל.

סעיף יג

מעיין שיורד מזהר טיפין טיפין בהפסק, יש לו דין מקוה אלא אם כן יורד בקילוח בלא הפסק.

מעיין היורד טיפין טיפין

משנה מקוואות (ה ה) "הזוחלין (מי מעיינות המושכים) כמעיין, והנוטפים כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים, שהם כשרים. ונוטפים שעשאן זוחלין, סומך אפלו מקל, אפלו קנה, אפלו זב וזבה, יורד וטובל, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, כל דבר שהוא מקבל טמאה, אין מזוחלין בו".

נחלקו בביאור 'הנוטפים' שדינם כמקוה עד שיהא רוב מזוחלין:

» **רמב"ם ושלחן ערוך** מעיינות שמטפטפין בהפסק יש להם דין מקוה עד שיהיו בקילוח בלי הפסק

» **ר"ש** מי גשמים (משמע שמעיין מועיל אף שהוא מטפטף).

לקמן סעיפים מ"ח ונ' מבואר שלמדו ממשנה זו כיצד להמשיך מי גשמים למקוה, ולעניין מקוה שנסדק שזוחלין מימיו.

סעיף יד

נוטפין שעשאן זוחלין, כגון שסמך למקום המנטף טבלא של חרס חלקה והרי המים זוחלים ויורדים עליה, הרי הם כשרים. וכל דבר שמקבל טומאה, ואפילו מדברי סופרים, אין מזחילין בו. וזוחלין שקלחן בעלי אגוז, כשרים.

נוטפין שעשאן זוחלין

המשך המשנה על נוטפים שעשאם זוחלין אף על ידי מקל או קנה, ר' יוסי אמר לא על ידי המקבל טומאה והלכה כמותו. אותה מחלוקת שלעיל היא גם כאן:

» **לרמב"ם ושלחן ערוך** מועיל למי מעיין מטפטפים.

» **לר"ש** למי גשמים מטפטפים.

עייין לקמן סעיף מ"ח.

לסמוך בכלי המקבל טומאה:

כלי המקבל טומאה, הלכה כר' יוסי שאסור לסמוך בו, וכן פסק שלחן ערוך, וכתב על פי המשנה עדויות על ידי עלי אגוז מותר אף שראויים לצביעה אינם מקבלים טומאה, הזחיל בדבר המקבל טומאה מדרבנן הוו מי מקוה וכשרים באשבורן.

סעיף טו

מקוה שיש בו ארבעים סאה, ומעיין כל שהוא, יכול לישאוב כל מה שירצה ליתן לתוכה והם כשרים, אף על פי שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה. ואין חילוק בין קדם המעיין לשאובין או לא, כמו שנתבאר, ועיין לקמן סעיף מ' ד"ש חולקין (בית יוסף בשם תשובת רמב"ן סימן ל"א). אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה, אפילו אם אינו חסר אלא כל שהוא, אם נפלו לתוכו ג' לוגים מים שאובים, פסלוהו. לא שנא שאבן בכלי, לא שנא סוחט כסותו והגביהו והמים שבה נופלין ממקומות הרבה (רמב"ם פ"ה). וכן המערה מהצרצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם בחפניו, ואפילו נפלו בו משני כלים או משלשה, מזה מעט ומזה מעט, מצטרפין. במה דברים אמורים, שמתחיל מכלי השני עד שלא פסק מהכלי

ראשון, אבל אם פסק הראשון קודם שהתחיל השני, אין מצטרפין. ואם התחיל השני עד שלא פסק (הראשון), דווקא משלשה כלים, אבל מר' אין מצטרפין. במה דברים אמורים שמארבעה אין מצטרפין, שלא היה דעתו מתחלה ליתן כל השלשה לוגין. אבל אם מתחלה היה דעתו ליתן כל הג' לוגין, אפילו אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לג' לוגין, פסול. הגה: ואם העביר ג' לוגין בידיו ע"ג קרקע, או שנתז מנגלי בהמה, כשר (טור). וי"א דנגלי בהמה כדון נגל אדם, ובשניהן אינו כשר אלא בהעביר על גבי קרקע דהוי כהמשכה, אצל לא בנתזו (ר"ט פ"ב דמקואות רמב"ם פ"ה) ועיין לקמן בסיומן זה סעיף ל"ט.

מים שאובים למקוה כשר

להוסיף מים שאובים למקוה, נחלקו בו:

- » **רא"ש** יכול לשפוך כמה מים שירצה אף שהרוב שאובים כשר, וראיה משנה מקוואות (ו ח) "היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום, ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה (על ידי המילוי של העליון נמשך לתחתון ומועיל למלא כל המקוה כח) ". ועוד (ה ג) "מעייין שהוא משוך כנדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעייין להטביל בו כל שהוא". וכן מסתבר שכל מה שמתחיל למלא נטהר בהשקה והכל טהור וכן פסק שלחן ערוך.
- » **ראב"ד** אם נפלו מחצה שאובים או יותר פסול.
- » **רשב"ם** אף מקוה שלם נפסל בג' לוגים, ודחו הפוסקים דבריו.

להוסיף מים שאובים למעייין

- משנה מקוואות (א ט) "למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעייין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעייין להטביל בו בכל שהוא". מבואר שמועיל להוסיף למעייין ונשאר כדינו.
- » **רוב הפוסקים והשלחן ערוך** התירו, אף שגופו עולה במים רק מכוח הוספת השאובים מועיל.
 - » **מרדכי ביש אומרים** ג' לוגין שאובים פוסלים מעייין שאין בו מ' סאה, ביאר מהרי"ק דברי המשנה שמועיל להוסיף הם רק לעניין כלים הואיל וכלים אינם צריכים מ' סאה, אך אדם הצריך מ' סאה פוסל. ומהרי"ק לא סבר כדדעה זו, שהרי הרמב"ן והרשב"א סברו שצריך מ' סאה לאדם במעייין ובכל זאת כתבו שמועיל להוסיף.
 - » **רמ"א לקמן** סעיף מ', נהגו להחמיר במעייין לנקוב הכלי ששואבים בו לחוש ליש אמרים הנ"ל ששאובים פוסלים.

קדמו השאובים למעיין:

כאשר קדמו השאובים למעיין, כתב הרמב"ן טוב לזוהר לכתחילה, והשלחן ערוך פסק לעיל י"א שאינו פוסל. מרדכי ביש אומרים אף במעיין שאין בו מ' סאה פוסלים ג' שאובים.

מעין עומד:

כתב הרמב"ן מועיל להרבות על מעיין כל שהוא אף במעיין עומד ואינו זוחל, וכתב בית יוסף שכן משמע משאר פוסקים. הט"ז כתב שמטהר רק באשבורן אך בוחילה לא מטהר, שהרי מתחילה שהיה מעיין לא היה זוחל.

הלכו המים השאובים המעורבים במעיין לבור ריק:

הביא בית יוסף דברי ר' ירוחם יש אומרים שמותר לטבול בתוכם, וכתב ש"ך משמע שיש אוסרים הלכך טוב להחמיר, ודווקא שהומשכו לבור שלא היה בו מים או שהיה בו רק מעט כשר, אך אם היה רוב לכולי עלמא כשר. נודע ביהודה וחתם סופר אין להחמיר, וכן משמע מסתימת שלחן ערוך.

דברי הרא"ה כשהלכו השאובים ממעיין לבור והשקת מעיין למקוה:

בהמשך לדין הקודם, נשאל חתם סופר באר עמוקה ולצידה מקוה ריק ומילא הבאר ונשפך למקוה על ידי חיבור שפופרת הנוד (כמו המקרה האחרון), וכתב לדעת הש"ך לא צריך לחוש, אבל לרא"ה שנקט שאם מתחילה לא היה כל גופו עולה באותו מעיין ועל ידי השאובים עלה, לא מועיל לטבול במה שנשפך לבור אחר, יש לחוש לכתחילה.

עוד ברא"ה החמיר שלא מועיל חיבור מעיין להשקה למקוה אלא רק מקוה למקוה, וכתב חתם סופר אם יצטרפו ב' הבעיות שישפך מבאר למקוה שלא היה עולה גופו בבאר אלא על ידי השאובים יש להחמיר. מסתימת שלחן ערוך משמע שאין חילוק ויש להכשיר.

הוסיף רוב שאובים למעיין, טהור רק באשבורן:

כתב בית יוסף בשם רמב"ן ורא"ש כשרבו שאובים על מעיין אינו מטהר בזוחלין אלא רק באשבורן, וכן פסק רמ"א סעיף י"א, כתב ש"ך מכל מקום עדיין מטהר כלים בכל שהוא.

פסול ג' לוגין במקוה

משנה עדויות (א ג) "הלל אומר, מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה, אלא שאדם חייב לומר פלשון רבו. ושמאי אומר, תשעה קבין. וחכמים אומרים, לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון, שלשת לגין מים שאובין פוסלין את המקוה, וקיומו חכמים את דבריהם". עוד משנה מקוואות (ב ד) "רבי אליעזר אומר, רביעית מים שאובין פתחלה, פוסלין את המקוה, ושלשה לגין על פני המים. וחכמים

אומרים, בין בתחלה בין בסוף, שעורו שלשה לגין". וכן פסק שלחן ערוך מקוה שאין בו מ' סאה ג' לוגים שאובים פוסלים אותו.

סוחט כסותו ומערה מצרצור:

משנה מקואות "הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה, והמערה מן הצרצור ומטיל ממקומות הרבה, רבי עקיבא מכשיר, וחכמים פוסלין. אמר רבי עקיבא, לא אמרו מטילין, אלא מטיל. אמרו לו, לא כה ולא כה אמרו, אלא שנפלו לו שלשה לגין". מבואר דעת חכמים בסוחט כסותו ומערה מצרצור שפוסל אפילו שהוא מכמה מקומות, עוד מבואר בתוספתא מולף בידיו פוסל, ואם רק הולכים עם הקרקע כשר, וכן פסק שלחן ערוך לא שנא שאבן בכלי, לא שנא סוחט כסותו והגביהו והמים שבה נופלין ממקומות הרבה. וכן המערה מהצרצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם בחופניו, ואפילו נפלו בו משני כלים או משלשה, מזה מעט ומזה מעט, מצטרפים.

סחט כסותו:

כתב ש"ך כל שלא הגביה כסותו מהמקוה לא נעשו שאובים ולא נפסל. ובלבוש בשם יש אומרים כתב אם סחט ממש אף שלא הגביה מהמים נחשבים שאובים, וכתב ש"ך זו דעת הרוקח שהובא בבית יוסף סוף הסימן סעיף ס"ג.

שיעור ג' לוגין:

תלוי בשיעור רביעית לוג, לר' חיים נאה 1036 מ"ל, לחזון איש 1800 מ"ל. טעם שקבעו ג' לוגין תוספות משום שהוא שיעור חשוב, ראב"ד כמו נסכי היין בקרבן ציבור.

לנגב המקוה:

נהגו לנגב המקוה כשמחליפים מים כדי שלא יהיה מצב שנשארו ג' לוגים שאובים, ואז ברגע שיתחיל למלא ולא יהיו מ' סאה יפסלו אותם (כמובן שאם עושה השקה אחר כך יועיל).

כוונה בשפיכת הלוגין בידו ומתוך כלי נקוב:

כתב הרמב"ן בשם ראב"ד, אם אחז כלי נקוב בידו ושפך ג' לוגין פסל המקוה, משום שנחשב בידי אדם, ורק אם נפל ממילא מהכלי כשר. כתב ב"ח גם כשנפל ממילא מכלי שאחז בידיו מותר ואינו פוסל משום שלא נקרא בידי אדם, וכתבו ש"ך וט"ז לחלוק עליו שגם כשלא כיוון אם היה אוחו הכלי הנקוב בידיו פסול.

הקשה ש"ך על עצם הדין מלקמן סעיף מ' "...הילכך הרוצה לשאוב מים מהמקוה לנקותו, וירא שמא יחזרו מהכלי שמציאין בו המים ג' לוגין למקוה, אחר שחסרו מ' סאה, ויפסלוהו, ייקוב הכלי בשוליו כל שהוא, ואז לא יחשבו המים שבו שאובין". וצריך עיון הרי גם בלי כוונה לוגין

פוסלין? ותירץ ששם בזה ששואב המים מהבור ודאי לא ניחא ליה שיפלו המים לשם, ונחשב ממילא אך מי שנשפך בלי כוונה פוסל.

נפלו ג' לוגין מכמה כלים

משנה מקוואות (ג ד) "מְכָלִי אֶחָד, מְשָׁנִים וּמְשֻׁלָּשָׁה, מְצַטְרְפִין. וּמֵאַרְבָּעָה, אֵין מְצַטְרְפִין... בְּמָה דְּכָרִים אָמורִים (שמצטרפים ג' כלים) בְּזֶמֶן שֶׁהִתְחִיל הַשְּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָסַק הָרִאשׁוֹן. וּבְמָה דְּכָרִים אָמורִים (שד' לא מצטרפים) בְּזֶמֶן שֶׁלֹּא נִתְּכַן לְרֵבּוּת, אֶכָּל נִתְּכַן לְרֵבּוּת, אֶפְלו קָרְטוּב בְּכָל הַשָּׁנָה מְצַטְרְפִין לְשֻׁלָּשָׁה לְגִין". דעת ר' עקיבא במשנה לעיל לענין צרצור שדווקא מטיל מכלי אחד, והלכה כחכמים ג' כלים מצטרפים, וכן אם כוונתו להרבות מצטרף אפילו קורטוב כל שנה וכן **פסק שלחן ערוך**.

האם דווקא לוג מכל כלי:

בנפל מג' כלים, כתב רש"י מה שפוסל 'הואיל ונפל לוג אחד מכל כלי' וכתב הבית יוסף משמע שאם נפל מכלי אחד ב' לוגים ומעוד שני כלים כל אחד חצי לוג לא פוסל, וכן פסק הראב"ד וכן נקט הש"ך להלכה.

איזו כוונה מצרפת ביותר מג' כלים:

במשנה נכתב 'אבל נתכוון להרבות אפילו קורטוב בכל שנה מצטרפין', נחלקו מה הביאור נתכוון:

- » **רמב"ם ובית יוסף** שהתכוון לרבות מי המקוה שיהיו בשפע.
- » **טור ר' ירוחם וכן פסק שלחן ערוך וש"ך** שהיה דעתו מתחילה לתת כל הג' לוגין.
- » **ב"ח** בשם הברטנורא שהתכוון לרבות בכלים.

ג' לוגין מרגלי אדם ובהמה

בתוספתא מקוואות (ג, ב ג) "ר' יוסי אומר זולף בידיו וברגליו שלשת לוגין למקוה פסול, הולכין עם הקרקע כשר. לגיון העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליהן שלשת לוגין למקוה, כשר. ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה בתחלה כשר". **מבואר** לזלף בידיו ורגליו פוסל על הקרקע כשר, וכן בלגיון של אנשים או בהמות שהביאו ברגליהם מים יכולים לעשות כך מקוה בתחילה.

נחלקו בביאור התוספתא, שבתחילה כתוב ר' יוסי זולף פסול ובהמשך כתוב זולף כשר, קשור לכאן ולסעיף ל"ט:

- » **רשב"א רא"ש וטור** אדם פוסל בהמה כשר.
- » **בית יוסף בר"ש** זולף על ידי התזה פוסל זולף על גבי קרקע כשר.
- » **ראב"ד וט"ז בר"ש** זולף שאובים פסול, זולף מים כשרים כשר עד רובו של מקוה.

» **יש אומרים בראב"ד** זילף בכוונה פסול שלא בכוונה כשר.
 » **בית יוסף ברמב"ם** זילף על ידי נתינה בידיו או ברגליו פוסל, זילף על ידי המשכה או התזה כשר.

להלכה:

» **שלחן ערוך** בסעיף ל"ט הביא החילוק בין אדם לבהמה, על ידי אדם פסול בג' לוגין, (על ידי אדם שהמשיך כשר עד רוב כמבואר סעיף מ"ד), ועל ידי בהמה לא פוסל כתבו המפרשים ואפילו לעשות כל המקוה כך מותר.
 » **רמ"א כאן** הביא גם את דעת הר"ש, שאין להכשיר אלא כשהעביר על ידי המשכה, וממילא בהמה גם פוסלת אם לא המשיכה, לקמן על השלחן ערוך ציין לכאן שהביא המחמירים, משמע שדעתו להחמיר.
 » **ט"ז** לפי הבנתו שהר"ש פוסל רק בזילף מים שאובים, העיר על רמ"א שהביא את הר"ש בתור חולק ופוסל גם בבהמה שהתיזה מים כשרים אם לא היה בהמשכה, שאין זה נכון והר"ש לא חולק, ומה שיפסול בהתיזה הוא רק לעשות כך כל המקוה (במילים פשוטות הט"ז פוסק כהבנתו בר"ש ומבאר את זה במילים שציטט רמ"א את הר"ש).

כתב לחם ושמלה אף שעשה כל המקוה בהמשכה כשר, אף שקימא לן רובו בהמשכה פסול היינו דווקא במים שאובים אבל לא במים פסולים מחמת שהווייתם על ידי טומאה שקל טפי.

סעיף טז

הספוג שבלועין בו ג' לוגין וכשנפל למקוה נתערבו המים הבלועין עם מי המקוה, וכן דלי שפיו צר ובו ג' לוגין מים שאובין ונפל למקוה ולא יצאו כל המים שבתוכו אלא נתערבו עם מי המקוה, לא פסלוהו, שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו ונתערבו כולם עם מי המקוה.

ספוג ודלי צר שנפל למקוה

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה וברא"ש.

הטעם שאינו פוסל:

» **רא"ש ושלחן ערוך** משום שנשארו מים בספוג ובבקבוק ולא יצאו.
 » **ר"ש** הואיל והמים לא בעין לא נחשב 'נפלו'.

סעיף יז

מים שאובין שהיו בצד המקוה, אף על פי שהמים נוגעים במי המקוה, לא פסלוהו.

מים שאובים בצד מקוה

משנה מקוואות (ו י) "הָאֵבִיק שֶׁבְּמִרְחָץ, בְּזֶמַן שֶׁהוּא בְּאֻמְצָע, פּוֹסֵל. מִן הַצֵּד, אֵינוֹ פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקְוֵה סָמוּךְ לְמִקְוֵה, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אֹמְרִים, אִם מְקַבֵּלֶת הָאֻמְצָעִי רַבִּיעִית עַד שֶׁלֹּא יִגִּיעוּ לְאֵבִיק, כָּשֶׁר. וְאִם לֹא, פָּסוּל. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק אֹמֵר, אִם מְקַבֵּל הָאֵבִיק כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל". מבואר אביק דהיינו כלי הנמצא בתוך המקוה, ר' מאיר סבר באמצע פוסל מהצד אינו פוסל, חכמים אמרו שתלוי אם מגיע לרביעית לפני שיקבל האביק כשר ואם לא פסול, ור' אלעזר פסל כל שיש קיבול לאביק. הלכה כר' מאיר.

ביאור אביק והפסול באמצע:

נחלקו מה הפסול ומה החילוק בין אמצע לצד:

- » **ר"ש ורא"ש** אביק הוא כלי מתכת משוקע בקרקעית המקוה ויש בו נקב ליציאת המים בשעת הצורך, אם הוא באמצע המקוה פוסל שנחשב שכל המים גרורין על הכלי (חכמים פסלו מה שנגרר על כלי משוקע בקרקע כמוכא בתוספתא על גיסטרא שקבעו בגת) וכן שהחזקתם וסתימתם שלא יצאו מהנקב היא על ידי כלי (ויוצא שהוא אף בכלי שאינו מחזיק ג' לוגין), מה שמהצד אינו פוסל ביארו בדעתו שמדובר בצד בגובה הכותל ומחזיק המקוה כ"א סאה מהאביק ולמטה ולא פסול הואיל ויש רוב מקוה קודם.
- » **רמב"ם** אביק הוא כלי קבוע בקרקע (לא משוקע אלא עוד על הקרקע), ומחזיק שלושה לוגין, אם הוא קבוע באמצע משעה שהגיעו המים אליו נעשו שאובים ונמצא שיש כבר ג' לוגים שאובים, מהצד דמי למקוה (פסול) בצד מקוה (כשר) ולא נחשבים למעורבים (החידוש לכאורה שמהצד לא פוסל אף שבפועל מתערב לא נחשב למעורב).

להלכה:

פסק שלחן ערוך לשון הרמב"ם, בשלחן ערוך נקט מים בצד המקוה, אך לפי המבואר הכוונה היא אפילו בכלי בתוך המקוה שיש בו ג' לוגין אם הוא מהצד אינו פוסל. כתבו האחרונים אף שנקט הדין על פי ביאור המשנה לרמב"ם, יודה הוא לביאור הר"ש בכלי המשוקע בקרקעית המקוה, ואסור לסתום המים בקרקעית בכלי אף שהוא פחות מג' לוגין.

כתבו האחרונים חילוק בין לעיל סעיף ט"ז במים בקבוק שפיו צר שאינו פוסל המקוה לבין כאן שכן פוסל אף שהמים נמצאים בכלי, הואיל והמים שנכנסים דוחים תמיד את המים שהיו קודם אך בבקבוק אין את המציאות הזו.

סעיף יח

שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן ואחד מהן מלאה מים כשרים וחבירתה מלאה שאובין ונקב ביניהם, אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין מים שאובין, נפסלה. כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשה לוגין, אחד משלש מאות ועשרים לבריכה.

בריות זו למעלה מזו ונקב ביניהם

לעיל מבואר ששאובים מהצד לא פוסלים, כאן פסק השלחן ערוך דברי הרמב"ם אם נגיעת המים שאובים במקוה (שאיין בו מ' סאה שאם היה בו מוסיף עליו בהדיא וכשר) היא על ידי נקב מבריכה סמוכה, אם יש בנקב ג' לוגין נחשב שהתערבו בו ג' לוגין שאובים ופסולה (מה שדיבר בבריכה למעלה מהראשונה ולא גם בשוות, שמועיל גוד אסיק ואחית). שיעור נקב בבריכה של מ' סאה הוא אחד חלקי ש"כ, שבמ' סאה יש תתק"ס לוג ואם נחלק לג' יוצא ש"כ.

סעיף יט

שתי מקואות שאין בשום אחת מהן מ' סאה, ונפל לזו לוג ומחצה ולזו לוג ומחצה ונתערבו ב' המקואות, הרי אלו כשרים מפני שלא נקרא על אחד מהם שם פסול. אבל מקוה שאין בו מ' סאה, שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין ואחר כך נחלק לשנים, וריבה מים כשרים על כל אחד מהם, הרי אלו פסולין.

ב' מקואות שנפל לוג וחצי לכל אחת

משנה מקואות (גא) "רבי יוסי אומר, שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו, כשרים, מפני שלא נקרא עליהן שם פסול. אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשה לוגין ונחלק לשנים, פסול, מפני שנקרא עליו שם פסול. ורבי יהושע מכשיר, שהיה רבי יהושע אומר, כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו שלשה לוגין וחסר אפלו קר טוב, כשר, מפני שחקרו לו שלשה לוגין. וחכמים אומרים, לעולם הוא בפסולו, עד שיצא ממנו מילואו ועוד". מבואר ב' מקואות שנפל לוג ומחצה והתערבו כשר, שלא נקרא שם פסול על אף אחד. מקוה אחד שנפל לו ג' לוגין ונחלק, ת"ק פסול ר' יהושע הכשיר וחכמים הצריכו שיצא ממנו מילואו דהיינו מה שהיה בתחילה ועוד משהו מהג' לוגין, והחשיבו כל מה שיצא מהמים הראשונים.

פסק השלחן ערוך את ב' הדינים בנפל לוג וחצי מועיל להרבות, בנפל ג' לוגים לא מועיל לחלק ולהרבות אלא שיצא מילואו. מה שלא אומרים בצירוף המקואות חוזר וניעור, משום שאין ג' שאובים נחשבים איסור אלא רק פסול דרבנן.

בתוספתא מובא מקרה דומה לדין השני כאן, ב' בורות של כ' סאה שנפל לאחד מהם ג' לוגין והגיע לשני ג' לוגין השני כשר משום שלא נפל לו ג' לוגין שאובים, אך אם הוסרה המחיצה בין שניהם והתערבו פסול מפני שנקרא שם פסול על הבור הראשון, בור אחד של יותר ממ' סאה שנפל לו ג' שאובין ונשאר כשר, וחזר ונחלק לשתי בורות כשר להרבות על הבורות הואיל ולא נקרא שם פסול.

נחלקו כאן האחרונים מה הדין כאשר מערב את ב' המקואות שנפל לתוך כל אחת לוג ומחצה ועדיין לא הגיעו למ' סאה וצריך להוסיף עוד כשרים, יש אומרים שנפסל הואיל ובזמן העירוב של שניהם נמצא שיש כאן ג' לוגים שאובים בפחות ממ' סאה ולהכשיר צריך שיצא מילואו ועוד.

מקוה חסר שנפל לתוכו ג' לוגין וחזר ונפל ממנו למקוה חסר אחר:

נחלקו האחרונים אם נחשבים פסולים לעניין לפסול כשנפלו מהם ג' לוגין, או שרק לפי חשבון מה שנפל אליהם. מלשון השלחן ערוך כאן כתב נכתב 'הרי אלו פסולין' ויש שיישבו לשונו.

סעיף כ

בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשארו מהשאובים שהיו בבור שלשה לוגין.

כיצד להכשיר בור שאובים שהאמה עוברת שם

משנה מקואות (ג א) "בור שהיה מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו, עד שיתחשב שלא נשתיר מן הראשונים שלשה לוגין". מבואר שצריך לחשב כמה יוצא. וכן פסק השלחן ערוך.

כיצד לחשב מה שיוצא מהמים שאובים:

כתב הש"ך ב' אפשרויות לחשב מה שיצא, או שרואים לפי אחוז מה שנכנס ומה שהיה בבור, או שתמיד נחשב מחצה על מחצה.

נפקא מינה לב' הצדדים: (א) אם מי האמה מרובים כגון שהם ק"כ לוג ומי הבור הם מ' לוג ויצאו מהבור פ' לוג, אם נאמר מחצה על מחצה נמצא שיצאו מ' לוג והבור כשר, אם נאמר לפי חשבון יוצא שיצא $\frac{3}{4}$ מהאמה ורק $\frac{1}{4}$ מהבור ועדיין לא יצאו מ' שאובים. (ב) אם מי הבור מרובים כגון שהם ק"כ לוג ומי האמה מועטים מ' לוג, ויצאו לחוץ פ' לוג, אם נאמר מחצה על מחצה לא נותר ממי האמה כלום ומה שנשאר הם רק שאובים, ואם נאמר לפי חשבון יצא שיש בבור $\frac{1}{4}$ מפ' כשר.

טעם החומרא שצריך שיצא כולו:

ביאר הש"ך, הטעם שבסעיפים הבאים שמועיל שיצא מ' שיעור מילואו ולא לפי חשבון משום ששם רק ג' לוגין הם הדבר הפסול והיה סגי שיצא מהם קורטוב להכשיר והחמירו שיצא כדי מילואו, אולם כאן שהכל שאוב הפסול צריך לצאת כולו.

אם יש מ' סאה באמה הנכנסת:

כתב ש"ך אם האמה של מי הגשמים הזוחלת לבור היא מ' סאה מועילה לטהר כל הבור מצד השקה, נמצא שהבין שאף שמי גשמים אינם מטהרים בזוחלין מכל מקום מועילים להכשיר מים אחרים בהשקה ויועיל לטבול אחר כך באשבורן ולא נחשבים אז כמים פסולים. **לקמן** סעיף ס' מבואר שהרבה אחרונים סברו שזוחלין הוא פסול בעצם.

סעיף כא

מקוה שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל, ואחר כך ריבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הכשרים מ' סאה, הרי הוא בפסולו עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפתחו השאובים פחות מג' לוגין. וכן אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, ועירבו עם המקוה הזה הפסול, טהרו אלו את אלו וס"ה צמעיין כל שהוא שהמשיך אליו השאובין, נטהרו כמו שנתבאר לעיל.

כיצד להכשיר מקוה כשר שנפסל משאובים

משנה מקואות (ג א) שהובאה לעיל סעיף י"ט "וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ מְכַשֵּׁר, שֶׁהָיָה רַבִּי יְהוֹשֻעַ אוֹמֵר, כֹּל מִקְוֵה שֶׁאֵין בוֹ אֲרָבָעִים סָאָה וְנִפְּלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לָגִין וְחֹסֶר אֶפְלוּ קֶרְטוֹב, כֶּשֶׁר, מִפְּנֵי שֶׁחִסְרוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לָגִין (ולא צריך שיצא כדי מילואו). וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, לְעוֹלָם הוּא כְּפִסּוּלוֹ, עַד שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ מִלּוֹא וְעוֹד". מבואר דעת חכמים שצריך שיצא כדי מילואו.

משנה מקואות (ג ב) "הַבּוֹר שֶׁבְּחָצֵר וְנִפְּלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לָגִין, לְעוֹלָם הוּא כְּפִסּוּלוֹ, עַד שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ מִלּוֹא וְעוֹד, אוֹ עַד שֶׁיַּעֲמִיד בְּחָצֵר אֲרָבָעִים סָאָה וְיִטְהַרוּ הָעֲלִיּוֹנִים מִן הַתַּחְתּוֹנִים (אפילו הפסולים למעלה, משום שאומרים גוד אסיק, וכל שכן גוד אחית). רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה פּוֹסֵל, אֵלָּא אִם בֶּן פָּקֶק (ר' אלעזר סבר לא אומרים גוד אסיק ולא גוד אחית, אלא צריך השקה הבור יהיה מחובר שווה וסתום רק למקוה)". **מבואר** צריך שיצא כדי מילואו וכן שמועיל השקה בגוד אסיק או אחית. **לקמן** סעיף ס"ב יבואר מה נפסק לעניין גוד אסיק ואחית.

פסק שלחן ערוך בור שנפסל בגלל ג' לוגין, מועיל שיצאו מים שאובים בשיעור מה שהיה בבור מלא מתחילה, או לעשות מקוה או מעיין ולהשיקו.

בור שהיה כ' סאה או פחות ונפל לתוכו ג' לוגין: בשלחן ערוך כאן מבואר שמועיל שיצא כדי מילואו, ט"ז כתב אם היה חצי שיעור מקוה דהיינו כ' סאה או פחות לא מועיל כדי מילואו אלא בעינן לפי חשבון כמו סעיף קודם, **שאר הפוסקים** לא החמירו אלא גם בזה שיעור כדי מילואו.

סעיף כב

היה המקוה חסר ג' לוגין, ונפלו לו ג' לוגין מים שאובים, לעולם הוא בפסולו עד שירבה עליו מי גשמים או שישטפו עליו מים כשרים עד כדי שנשער שנפלו עליו במלואן הראשון ועוד, שהמים הבאים עליו דוחין את המים שבתוכו ומוציאין אותן. היה המקוה פחות, ואפילו קורטוב, ונפלו עליו מים שאובין פחות מג' לוגין והשלימוהו, לא פסלוהו ולא הכשירוהו. כיצד, הרי הוא בפסולו עד שירדו עליו מי גשמים או שישטפו כשיעור המים שהיה חסר. נפלו עליו מי גשמים כשיעורן, הרי זה כשר. היה חסר אפילו קורטוב, ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים, פסלוהו והרי הוא בפסולו עד שיצא ממנו מילואו ועוד. הנה: וזוקא בג' לוגין שאובין מכשירין כהא גוונא, אבל אם היתה כולה שאובה אפילו נתן עליה עד שיאזן כדי מילואה ועוד, לא מהני אלא מחשבין המים היוצאין לפי ערך הכשרים והפסולים (בית יוסף בשם הראב"ד).

המשך כיצד להכשיר מקוה כשר שנפסל משאובים

חסר ג' לוגין ונפלו לו ג' שאובים:

תחילת הסעיף היא חזרה על הדין של סעיף קודם (וביארנו האחרונים שיש חידוש למה חזר שוב), בש"ך הדגיש מה שמועיל שנפל עליו כדי מילואו, הוא במקוה שהבור מכיל בדיוק מ' סאה שבזה כל מה שנתן מים כשרים יצאו באותו שיעור כל המים הראשונים, אך בור עמוק שמכיל יותר ממ' סאה לא מועיל שיכניס מ' סאה משום שלא יוצאים בפועל מ' סאה. **עוד פסק שלחן ערוך** מקוה חסר שנפסל בג' לוגין, הוא אף כשחסר קורטוב ולא רק בחסר ג' לוגין.

נפלו ג' לוגין בשעה שמנקים המקוה ורוצה לדלות כמילואם ועוד:

בש"ך הביא בשם האגודה, כשמנקים מי המקוה והם נחסרים ממ' סאה ועל ידי השאיבה בכלי חוזרים מים שאובים לתוך המקוה כשיעור ג' לוגין, וכעת נותר בקרקעית מעט מים שאובים, לכאורה היה מועיל להוסיף מים כשרים וידלה מהם כשיעור שיצא מילואם של אותם הצבורים, אך לא ראינו שנוהגין כן אלא טורחים לנגב כל הקרקעית לפני שנותנים שם מים כשרים, משום שמה שהקילו להוציא מילואם הוא רק כשהמים יוצאים מאליהם על ידי מילוי ולא לדלות. ונהגו לנקות מסיבות אחרות.

מקוה חסר שנפל לו פחות מג' לוגין:

תוספתא מקוואות (א ט) "גבי שאין בו ארבעים סאה ונפל לתוכו פחות משלשה לוגין מים שאובין כשרין לחולין לחלה ולתרומה וליטל מהן לידים וכשרין להקוות עליהן (כן גרסו ראב"ד ורא"ש,

אך הרמב"ם גרס פסולים להקוות דהיינו שלא מועיל להוסיף, ביאר בית יוסף שדיבר במים טמאים שנפלו לבור שהוא כ' סאה או יותר, ואחר שהוסיף למ' סאה לא הוסיף יותר מרוב, בט"ז כתב שאין הלכה כדברי הרמב"ם, ירדו גשמים רבו ושטפו כדברי בית שמאי, וכדברי בית הלל אומרים רבו אף על פי שלא שטפו, וכדברי ר' שמעון שטפו אף על פי שלא רבו, כשרין לחלה ולתרומה וליטל מהן לידיים וכשרין להקוות עליהן וכיצד רבו, אף על פי שלא כדברי בית הלל". **מבואר** כאן מחלוקת איך להכשיר כשנפל פחות מג' לוגין, **בית שמאי** רבו ושטפו (שהוסיפו רוב מים כשרים, ויצאו מהשאובים), **בית הלל** רבו אף שלא שטפו (שהוסיפו רוב, כגון מקוה י"ט סאה נפל פחות מג' לוג שאוב והוסיף עוד כ"א), **ר' שמעון** שטפו אף שלא רבו (מקוה מחזיק כ' סאה שהיה בו י"ט סאה, ונפל לו פחות מג' ומילא עוד סאה ויצאו מעט מים, טהור).

פסק שלחן ערוך פסק 'היה המקוה פחות, ואפילו קורטוב, ונפלו עליו מים שאובין פחות מג' לוגין והשלימוהו, לא פסלוהו ולא הכשירוהו. כיצד, הרי הוא בפסולו עד שירדו עליו מי גשמים או שישטפו כשיעור המים שהיה חסר' (ההבנה בדבריו היא מאוד פשוטה, צריך למלא את המקוה שיהיה מ' סאה כשרים, או שנמלא וישפך או שנמלא וישאר, ולא הבנתי כמו מי פסק בתוספתא שהצריכו רוב או שישפך דווקא).

ב' בריכות מ' סאה חסרות ג' לוגין שנפלו ג' לוגים לעליונה ומשם נשפכו ג' לתחתונה:

ויש חיבור השקה ביניהם, ב' הבריות כשרות, תחתונה כשרה כי מה שנשפך מהעליונה הם פחות מג' לוגין שאובים שאי אפשר שלא התערבו בהם מים כשרים, ועליונה כשרה בהשקה לתחתונה. כן הובא בבית יוסף.

דברי הרמ"א כאן, הם חזרה על היסוד שראינו בסעיפים הקודמים, שיש הבדל בין בור שאובים שנתן עליו מים כשרים שמשערים ביוצא לפי חשבון, לבין בור כשר שנפלו עליו ג' לוגין שאובים. דייקו מדברי רמ"א 'נתן עליה עד שיצאו' שמועיל נתינה של כשרים אף שהיציאה של המים העודפים לא מתבצעת מיד כמו אמה העוברת, אלא אף לאחר זמן.

סעיף כג

אין ג' לוגין פוסלין אלא אם כן יהיו של מים ומראיהן מראה מים. לפיכך ג' לוגין מים שנפל לתוכן יין, והרי מראיהן מראה יין, שנפלו למקוה, לא פסלוהו. וכן שלש לוגין חסרים כל שהוא, שנפל לתוכן מעט חלב והשלימוהו לג' לוגין ונפלו למקוה חסר, לא פסלוהו.

מתי שאובים פוסלין מקוה

מצינו ז' סוגים של משקים שנשפכו, לעניין פסול מקוה: **(א)** מים שאובים, **(ב)** שאובים במראה יין, **(ג)** שאובים שהשלימם על ידי קורטוב חלב, **(ד)** מי כבשים שלקות וכדומה, **(ה)** מי פירות ו**(ו)** מי צבע, **(ז)** יין או מוחל.

משנה מקואות (ו ה) "שֶׁלֶשָׁה לִגִּין מִים, וְנִפְּל לְתוֹכָן קֶרְטוֹב יִיז, וְהָרִי מֵרָאִיָּהוּ כְּמֵרָאָה הֵיזו, וְנִפְּלו לְמִקְנָה, לֹא פְסָלוּהוּ. שֶׁלֶשָׁה לִגִּין מִים חֹסֵר קֶרְטוֹב, וְנִפְּל לְתוֹכָן קֶרְטוֹב חֶלֶב (מִיִּירִי בַחֲלָב שְׂבוּחַ מִצִּי שֶׁלֹא יִשְׁתַּנָּה מֵרָאִיָּהוּ), וְהָרִי מֵרָאִיָּהוּ כְּמֵרָאָה הַמִּים, וְנִפְּלו לְמִקְנָה, לֹא פְסָלוּהוּ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, הִכָּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַמֵּרָאָה".

הלכה כחכמים כדי שיפסלו צריך מראה מים ושיעור ג' לוגין של מים בלבד, וכן פסק שלחן ערוך. כתב הרא"ש והביאו ש"ך דוקא שלא שינו מראה המקוה שאפילו מקוה מ' סאה פסול בשינוי מראה.

סעיף כד

מי כבשים ומי שלקות ותמד שלא החמיץ, וכן מי צבע, פוסלין המקוה בג' לוגין. אבל כל שאר המשקין ומי פירות ומוריים ותמד משהחמיץ, אין פוסלין מקוה החסר בג' לוגין וגם אין משלימים אותו להכשירו, שאם היה בו ל"ט סאין ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, אין משלימים אותו. אבל אם יש בו מ' סאה ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, ונטל מתוכן סאה אחרת, כשר אפילו עשה עד י"ט פעמים. אבל במים שאובים שנפל סאה למ' סאה כשרים, ונטל מתוכן סאה אחת ונפל לתוכן סאה מים, כשרים, אפילו עשה כן עד עולם, כשר.

מי כבשים ושלקות

משנה מקואות (ו ב) "אֵלוּ פּוֹסְלִין וְלֹא מַעְלִין, הַמִּים, בֵּין טִמְאִים בֵּין טְהוֹרִים, וּמִי כִבְשִׁים וּמִי שֶׁלָּקוֹת, וְהַתֵּמֵד עַד שֶׁלֹא הִחְמִיץ. כִּיצַד פּוֹסְלִין וְלֹא מַעְלִין. מִקְנָה שֵׁישׁ בּוֹ אֲרָבָעִים סָאָה חֹסֵר קֶרְטוֹב, וְנִפְּל מִקְנָה קֶרְטוֹב לְתוֹכּוֹ, לֹא הֵעֲלָהוּ, פּוֹסְלוֹ בְּשֶׁלֶשָׁה לִגִּין. אֲבָל שְׁאֵר הַמִּשְׁקִין, וּמִי פְרוֹת, וְהַצִּיר, וְהַמָּרִס, וְהַתֵּמֵד מִשֶּׁהִחְמִיץ, פְּעָמִים מַעְלִין וּפְעָמִים שְׂאִינָן מַעְלִין. כִּיצַד. מִקְנָה שֵׁישׁ בּוֹ אֲרָבָעִים סָאָה חֹסֵר אֶחָת, נִפְּל לְתוֹכּוֹ סָאָה מִקְנָה, לֹא הֵעֲלָהוּ. הָיוּ בּוֹ אֲרָבָעִים סָאָה, נָתַן סָאָה וְנִטַּל סָאָה, הָרִי זֶה כָּשֵׁר". מְבֹאָר דִּין מִי שֶׁלָּקוֹת שְׁבִישְׁלוֹ בּוֹ יִרְקוֹת וְתַמְד שֶׁנִּתְּנוּ עַל שְׁמֵרֵי יֵין כַּדִּין מִים וּפְסוּל, דִּין שְׁאֵר מִשְׁקִים שֶׁמֶן מִי פְרוֹת צִיר מוֹרִיס תַּמְד שֶׁהִחְמִיץ, לֹא פּוֹסְלִין מִקְנָה, וְכֵן לֹא מַעְלִין מִקְנָה חֹסֵר, אֲךָ מִקְנָה כָּשֵׁר שֶׁנִּתְּנוּ עָלָיו סָאָה מֵהֶם וְחֹזֵר וְנִטַּל כָּשֵׁר וְזֶה בִּיאור מַעְלִין וְלֹא פּוֹסְלִין, וְכֵן פֶּסֶק שֶׁלֶחֶן עֶרוֹךְ.

נתן סאה ונטל סאה:

בגמרא יבמות (פב:) "מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר, ואמר ר' יהודה בר שילא אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן עד רובו, מאי לאו דנשתייר רובו לא דלא נשקול רובו". מבואר מקוה מועיל לתת ולרוקן עד חציו, דהיינו להוסיף סאה ולהוציא סאה עד י"ט סאה. נחלקו על מה דיברה הגמרא שמועיל רק עד פחות מרוב:

- » ר"ש ורא"ש וכן פסק שלחן ערוך רק במי פירות אך שאובים מועיל אפילו עד עולם.
- » רמב"ם החמיר מי פירות מועיל לתת ולקחת רק סאה אחת ובשאובים עד רובו, משום מראית העין שלא יבואו לומר כולו שאוב כשר.
- » ראב"ד במים נתן ונטל יותר מרוב פסול מדינא, ורק כשנתן ולא נטל מועיל שיוסיף ללא שיעור (ביארו האחרונים סברתו, שהחשיב זריעת השאובים על הכשרים לטהר משום חיבור תמידי וכדעת ר' ירוחם שהצריך השקה תמידית בין פסול לכשר, ולכן פסק שכשיצא רוב ואין 'שם מקוה' פסול), וכתב הרשב"ץ לא יכניס ראשו במחלוקת להקל.

לעיל סעיף ג' הבאנו מחלוקת על מקוה מי פירות אם פסול דאורייתא או דרבנן.

כתב הדגול מרבכה (פתחי תשובה), מה שהחמיר הרמב"ם ממראית העין הוא רק במקוה אשבורן, אך מעיין טהור אף שנטל ונתן שלא יבואו לומר מטהר בשאובין הואיל ורואים שנובע תמיד.

סעיף כה

מי צבע יש לחם דין מים לפסול את המקוה החסר בג' לוגין, אף על פי שמשונים מראיהן ממראה המים. אבל המקוה השלם, אעפ"י שנפלו בו מי צבע ושינו מראיו, לא נפסל. וכן אם הדיח בו כלים ונשתנו מראיו, או ששרה בו סמנים או אוכלין ונשתנו מראיו, לא נפסל (ראש"ד ורש"ב). אבל אם נפל לתוכו יין או מוהל (פי' המים היוצאים מהזיתים בתחילת טעינת הזיתים ויש בהן לחמי שמן) ושינו מראיו מכמות שהיה, נפסל. כיצד יעשה, אם הוא חסר ימתין לו עד שירדו גשמים ויתמלא ויחזרו מראיו למראה מים. ואם יש בו מ' סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה, ימלא בכתף ויתן לתוכו עד שיחזרו מראיו למראה המים.

שינוי מראה

משנה מקואות (ג) "הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים, וישנו את מראיו, כשר. רבי יוסי אומר, מי הצבע פוסלין אותו בשלשה לגין, ואינן פוסלין אותו בשנוי מראה". בגמרא מכות "שלשת לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב של יין ומראהו כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו, מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למי צבע דנתן ר' יוסי אומר מי צבע פוסלין את המקוה בשלשת לוגין, א"ל רבא התם מיא דצבעא מקרי הכא חמרא מזיגא מקרי".

וכן פסק שלחן ערוך, מי צבע פוסלים בחסר ג' לוגין כשאובים, אך לא פוסלין בשינוי מראה הואיל ואין בה ממשות ולא התערב במי הצבע מגוף המשקה הצובע.

נחלקו אם שינוי מראה פסול דאורייתא או דרבנן, ריטב"א ורוב הפוסקים דאורייתא שנאמר 'מקוה מים' ונפקא מינה למקום שמסופק אזלינן לחומרא, ראב"ד דרבנן שמא יטבול במקוה של מי פירות.

עוד שם "נפל לתוכו יין, ומחל, וישנו את מראיו, פסול. כיצד יעשה. ימתין לו עד שיירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה המים. היו בו ארבעים סאה, ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים".

מבואר אף מקוה שלם נפסל בשינוי מראה אף שלא היו שאובים, אפשר להכשיר על ידי שיבטל השינוי מראה, אם היה חסר ישפוך מים כשרים אם היה מלא יכול להוסיף שאובים. וכן פסק שלחן ערוך, כתב ש"ך אין לשינוי שיעור אף אם שינו על ידי לוג אחד. וכן נשתנה המראה פסול לא רק אם ממש הפך ליין אלא כל ששינה מראהו.

שינוי מחמת חום המים:

כתב משכנות יעקב כאשר מחממים מי המקוה יש לפסול מחמת שינוי גוון המים ללבן, והפתחי תשובה כתב שלא פוסל שנחשב שינוי מעצמו ולא נפל שם דבר.

סעיף כו

היו בו מ' סאה, ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו, אם אין בו מראה מים מ' סאה הרי זה לא יטבול בו.

שינוי מראה של חלק מהמקוה

משנה מקואות (ו ד) "נפל לתוכו יין או מחל וישנו מקצת מראיו, אם אין בו מראה מים ארבעים סאה, הרי זה לא יטבול בו". וכן פסק שלחן ערוך שמותר לטבול אם יש מראה של מ' סאה בצד שלא שינה.

סעיף כז

מקוה שנשתנו מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר, הרי זה כשר.

שינוי מחמת עצמו

דין זה למד הרמב"ם מקל וחומר מהדיח בו סלי ענבים, ומשום הכי יש להתיר אם טבל במקוה שעמד בו המים או אם השתנה מחמת רוב טבילות.

סעיף כח

אין שינוי מראה פוסל אלא במי גשמים שנעשו מקוה, אבל מעיין אינו נפסל בשינוי מראה (רמב"ם ורשב"א בשער המים). ולא עוד, אלא אפילו המקוה שנפסל, אם המשיך אליו מי מעיין, המעיין מטהר אותו אפילו לא חזרו למראהו. (לשון רשב"א שם).

שינוי מראה במעיין

דין השלחן ערוך כמבואר בראשונים, וכתבו הטעם הואיל ולא מוזכר במעיין 'מים' כמו מקוה.

סעיף כט

נפלו לו שלשה לוגין יין, כאילו לא נפל ומותר לטבול בין במקום היין בין במקום המים. היה שאוב והשיקו, השיק במקום היין, זה וזה לא טהר. השיק במקום המים, מקום המים טהר, מקום היין לא טהר. הגה: מקוה חסר שנפל שם יין ונשתנו מראהו ונפל שם ג' לוגין מים שאובין, אינו פוסליו וכשחזר והשלים המקוה במים כשרים וחזרה למראה מים, כשרה (בית יוסף בשם התוספתא בשם הראב"ד 7).

יין לא פוסל כשאובים

מבואר בתוספתא מקוה חסר שנפל לו יין ג' לוגין, אינו נפסל ואם חזר למראה מים כשר, ומותר לטבול אף במקום היין (מירי כשלא שינה מראהו כגון יין לבן) וכן פסק שלחן ערוך.

עוד מבואר להשיק על ידי מקוה כשר או מעיין במקום היין לא מועיל וכן פסק שלחן ערוך. הביאור הוא אף שמדבר ביין לבן שאין בו מראה יין, בכל אופן לא מועיל כאשר במקום ההשקה יש יין שמא לא התערב היין ועומד בעינו וכל מהות השקה היא עירוב.

מקוה חסר ששינה מראהו ליין ונפלו לו ג' לוג שאובין: מובא בתוספתא מקוה חסר ששינה מראהו בגלל יין ונפלו לו שוב ג' לוג שאובים לא נפסל משום שבשעה שנפלו לא היה לו שם מקוה אלא יין, ואם חזרו מימיו לכמות שהיו כשר, וכן פסק רמ"א.

נחלקו האם מועיל כשחזרו להיות מראה מים על ידי צירוף היין ולא הוסיף עוד מים כשרים כשיעור או שאין היין מצטרף.

» ראב"ד מועיל ומצטרף שהמים מטהרים את היין ומושך זה את זה.

» ר"ש וכן פסק רמ"א לא מועיל אלא רק על ידי שיוסיף עליו כשרים.

סעיף ל

אין שאיבה פוסלת אלא במים, אבל השלג והברד והכפור והמלח והמיט שהווא עב קצת אפילו יש בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי, אין שאיבה פוסלת בהם שאם

שאב מאלו למקום החסר, לא פסלוהו. ולא עוד, אלא אפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד ישהביאו בכלי ועשה מהן מקוה, כשר. אגה: וכשמסער שיעור המקוה בשלג, ימנע חללו תחילה (בית יוסף בשם הראש"ד והרא"ש וכ"כ הרמב"ם) ואז מותר לטבול בו כמות שהוא (מרדכי ס"פ כמה טומנין בשם ר' שמריה). ויש מחמירין לטבול בכל אלה, עד שנימוחו ונעשו מים (שם במרדכי בשם הר"ר שמה והר"א מביהס). וטוב להחמיר לכתחלה (בית יוסף) ועיין בא"ח סימן ק"ס.

מקוה משלג וברד

משנה מקואות "יש מעלין את המקנה ולא פוסלין, פוסלין ולא מעלין, לא מעלין ולא פוסלין. אלו מעלין ולא פוסלין, השלג, והברד, והכפור, והגליד, והמלח, והטיט הנרוק. אמר רבי עקיבא, היה רבי ישמעאל דן כנגדי לומר, השלג אינו מעלה את המקנה. והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם, צאו והביאו שלג ועשו מקנה בתחלה. רבי יוחנן בן נורי אומר, אכן הברד, פמין. כיצד מעלין ולא פוסלין. מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל מהם סאה לתוכו והעלהו, נמצאו מעלין ולא פוסלין". מבואר שלג וכדו' ת"ק סבר מעלין ולא פוסלין, ר' ישמעאל אמר שלא מעלה, העידו אנשי מידבא משמו שעושים מקוה בתחילה כך, ר' יוחנן בן נורי סבר על אבן ברד שנפסלת בשאיבה. הלכה כת"ק, וכן פסק שלחן ערוך אינם נפסלים בשאובין. וכתב ש"ך דווקא שניתן השלג במקוה קודם שנימוח.

למעך השלג:

כתבו הראשונים ושלחן ערוך ורמ"א, שצריך למעך בשיעור החלל (דהיינו לא צריך לשער הנפח מה היה כשהיה מפשיר, אבל את הקרח צריך לשער כשהוא מעורר).

שיעור הטיט:

במשנה מובא טיט הנרוק:

» רש"י ביאר שיכול להוריקו וכן הביאו טור ושלחן ערוך.

» רמב"ם ביאר שהוא רך כמו רוק.

מקוה משלג בתחילה:

במשנה ר' עקיבא אמר שהעיד לו ר' ישמעאל ששלג פוסל, אך אנשי מידבא אמרו שהתיר להם לעשות כך בתחילה בת"ק לא מבואר מה הדין לעניין תחילה:

» רא"ש ושלחן ערוך מועיל וכשר.

» רמב"ם בשלג מותר בשאר דברים אסור,

» ראב"ד לעשות בתחילה אסור ורק לעניין צירוף מועיל כדברי ת"ק, ביארו שיטתו הואיל ולא היה השלג מים מעולם ובמקוה צריך שם מים.

» רז"ה אנשי מידבא שעשו הוא על ידי המשכה ולא שאיבה, ולכן אין היתר לעשות מקוה על ידי שלג שאוב.

האחרונים נחלקו, יש שהתירו רק בשעת הדחק על ידי שייקח השלג בכלים נקובין ויניח חוץ למקוה ולא בפנים שתהייה המשכתו שלא על ידי אדם, בחזון איש חשש עוד לכך שלחלוחית שנמצאת על הקרח ומגיעה לשלוש לוגין יכולה לפסול אם יניח הקרח בתוך המקוה ולכן יניח בחוץ וימשך לתוך המקוה מאליו.

טבילה בשלג עצמו:

במרדכי הביא מחלוקת:

» ר' שמריה הכשיר.

» ר' אליעזר פסל.

» ר' שמחה בתחילה הכשיר וחזר בו משום שלא יתכן שייגע בה מ' סאה מהשלג. בית יוסף נראה שמועיל לטבול בשלג, ראייה מתוספתא שהתירו לצרף שלג למי הבור אף שהוא עדיין עיגולי שלג ולא נימוח, וכתב למעשה אין להקל בדאורייתא נגד ר' אליעזר ור' שמחה, ומיהו לטבול ידיים לאכילת לחם מותר.

» רמ"א מותר ויש מחמירים וטוב להחמיר לכתחילה.

» ש"ך אין להקל לטבול בשלג, שהרי הבית יוסף כתב להחמיר, וברמב"ם כתב להתיר רק בשלג שריסקו (ומשמע ממה שכתב בכמה מקומות שהריסקו הוא לא למעך חללו אלא כדי שיהיה נימוח). ואפשר שגם הרא"ש אוסר.

» **חתם סופר** ביאר בדעת ר' שמריה מה שהכשיר לטבול בשלג, הוא בשלג המונח בבקעה ולא הובא על ידי אדם, אך שלג שטלטלו והביאו למקוה אינו מטהר עד שיפשיר לכולי עלמא.

להמיס השלג על ידי מים חמים:

כתב בתולדות יצחק מקוה המלא בשלג ורוצה להפשירו בשפיכת רותחין עליו, אליבא דהש"ך שכתב להחמיר בטבילה בשלג, אם יטיל עליו מים רותחים שאובים נעשה כג' לוגין הפוסלים מקוה חסר (הגרע"י חלק, שדעת מרן להתיר, ושאובים הוא דרבנן וספיקו לקולא), והחתם סופר התיר רק על ידי שיניח טס ברזל מלובן עם הרבה גחלים (שו"ת רב פעלים פקפק על עצה זו דחשיב הוויתו על ידי אדם, והגרע"י דחה דבריו).

סעיף לא

מקוה שאוב שהגליד, טהור משום מים שאובים. נימוחו, כשר להקוות.

מקוה שאוב שהגליד

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא, מים שקפאו כשר אם נמחה 'להקוות' עליו. בסמ"ג הביא ב' פירושים מהו להקוות, (א) לטבול במים אלו כן פירשו רא"ש ור' ירוחם, (ב) להוסיף מים כשרים מ' סאה ולטבול וכן פירש השאילתות.

נחלקו בדעת השלחן ערוך:

» ש"ך כרא"ש ור' ירוחם על ידי הקיפאון חזרו להיות מי גשמים.
 » חזון איש ביאר הש"ך לשיטתו שסבר שאסור לטבול בקרח לכן הוכשרו בגלל הקיפאון, אך לשלחן ערוך שמועיל לטבול בקרח לא נעשה שינוי ויש לבאר דעתו כשאילתות שצריך להוסיף מים כשרים.

כתב החתם סופר לדעת הרא"ש ור' ירוחם ההיתר מחמת שעל ידי ההקפאה פנים חדשות באו לכאן, ודנו האחרונים לפי זה מה הדין במים שעברו אידוי וכן מים מהמזגן.

סעיף לב

מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט רך שהפרה שוחה ושותה ממנו, אם המים צפים על גבי הטיט יכולין לטבול אפילו בטיט. אין המים צפים על גבי הטיט, אין טובלין במקום הטיט. אבל במים, טובלין אפילו אין בו מ' סאה אלא על ידי הטיט.

מקוה שיש בו טיט

משנה מקוואות (ב י) "מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט, רבי אליעזר אומר, מטבילין במים ואין מטבילין בטיט. רבי יהושע אומר, במים ובטיט. באיזה טיט מטבילין. בטיט שהמים צפים על גביו. היו המים מצד אחד, מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט. באיזה טיט אָמְרו. בטיט שהקנה (שננעץ שם) יורד מאִלּוֹ, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, מְקוֹם שֶׁאֵין קֵנָה הַמֶּדָּה עוֹמֵד (משמע שכלל לא עומד). אָבָא אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹלְעָאִי אֹמֵר, מְקוֹם שֶׁהַמְשַׁקֵּלֶת יוֹרֶדֶת (משקולת בנאים שוקעת). רַבִּי אֶלְעָזָר אֹמֵר, הַיּוֹרֵד בְּפִי חֲבִית (נשפך מפי החבית הצר). רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, הַנִּכְנָס בְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד (אף שהיא פחות צרה). רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּר צְדוֹק אֹמֵר, הַנִּמְדָּד בִּלְג (רחב יותר מהנוד)".
 מבואר מחלוקת ר' אליעזר ויהושע אם מטבילים במים ובטיט, ההיתר לר' יהושע הוא שטיט שהמים צפים עליו ולא הפוך, וכן כשהיה הטיט על המים ומרכוז בצד אחד יטבול בצד השני ומצטרף הטיט לשיעור מ' סאה, וכן פסק שלחן ערוך כר' אליעזר מים צפים טובל בטיט, אין צפים טובל בצד השני ומצטרף על ידי הטיט.

שיעור עובי הטיט:

במשנה הובא ו' דעות, כתב הר"ש בזבחים מבואר שיעור אחר שפרה שותה ממנו, וביאר שכל התנאים נחלקו מה השיעור שפרה שוחה ושותה, להלכה:

» **תוספות רא"ש סמ"ג רמב"ם ושלחן ערוך** שיעור שפרה שוחה ושותה.

» **סמ"ק** כתב להחמיר ככל התנאים במשנה מקוואות.

עוד ביאר ר"ש בחולין נפסק מים שנפסלו משתיית בהמה טובל בהם, לא מיירי שהבהמה נמנעת מחמת תערובת טיט שזה פסול, אלא מדובר במים מלוכלכים וכשר אף שהבהמה לא שותה מהם.

סעיף לג

כל שתחלת ברייתו מן המים, כגון יבחושים אדומים, מטבילין בו. ומטבילין בעינו של דג גדול שנימוק שומן עינו בחורו.

מקוה יבחושי אדומים ועינו של דג

דין השלחן ערוך כמבואר בגמרא זבחים. הקשו האחרונים מלקמן סעיף נ"ב שפסק השלחן ערוך 'כל שיעמוד כשופרת הנאד ממעטו, אפילו דבר שהוא מבריית המים', ביאר מ"א כאן מדובר שריסק היבחושים, ברא"ש בגיליון ביאר שמה שהתיר כאן הוא כשגדלו ונוצרו במקוה ומה שפסל שם הוא שנוצרו ברקק אחר. בגידולי טהרה כתב לחלק בין מה שכשר לטבול לבין מה שמועיל בו חיבור שפופרת הנוד, ויבחושים מועיל לטבול אך לא עושה חיבור שפופרת הנוד.

סעיף לד

אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה, אלא אם כן הוא ראוי לקבל קודם שיקבענו ושיתמלא לדעת, ואז פוסל בין אם הוא כלי גדול המחזיק ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, בין אם הוא כלי קטן ביותר, ואפילו הם כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה.

מתי כלי פוסל מים שנמשכים

חקק וקבע:

מבואר בגמרא בבא בתרא (סה:) "ת"ר צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה (משום שהוא כחריץ באדמה)". וכן פסק שלחן ערוך.

גודל וסוג הכלי:

עוד משנה מקוואות (ד א) "הַמֵּנִיחַ פְּלִים תַּחַת הַצְנּוֹר, אֶחָד פְּלִים גְּדוֹלִים (כגון כלי עץ יותר על מ' סאה שעשויים לנחת) וְאֶחָד פְּלִים קְטָנִים, אֶפְלוּ כָּלִי גָּלְלִים (שאינם כלי לעניין קבלת טומאה, הוו כלי לפסול), כָּלִי אֲבָנִים, כָּלִי אֲדָמָה, פּוֹסְלִין אֶת הַמֶּקֶה". וכן פסק שלחן ערוך פוסל בין אם הוא כלי גדול המחזיק ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, בין אם הוא כלי קטן ביותר, ואפילו הם כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה.

נחלקו בכלים קטנים:

» תוספות ביארו שיש בהם כדי סיכת קטן.

» רא"ש סבר אפילו פחות מכאן.

צריך דעת:

עוד במשנה "אֶחָד הַמֵּנִיחַ וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵחַ, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי. וּבֵית הֵלֵל מְטַהְרִין בְּשׁוֹכֵחַ". הלכה כבית הלל שצריך דעת כדי לפסול, וכן פסק שלחן ערוך. לדעת היינו לצרכיו ולא דווקא כדי למלא את המקוה.

סעיף לה

המניח טבלא תחת הצנור אצל המקוה כדי שיפלו ממנו המים למקוה, אם יש לה ד' שפות שראויה לקבל המים, פוסלת. ואם לאו, אינה פוסלת. זקפה על צדה לידות, אפילו יש לה שפות, אינה פוסלת כיון שאינה עומדת בענין שראויה לקבל. וכגון שהמים ראויים לבא למקוה זולתה, אבל אם אין המים ראויים לבא למקוה זולתה, אפילו זקפה על צדה או כפאה על פיה, פוסלת.

הנחת טבלא תחת צינור

משנה מקוואות (ד ב) "הַמֵּנִיחַ טַבְּלָא תַּחַת הַצְנּוֹר, אִם יֵשׁ לָהּ לְכַבֵּז, פּוֹסְלָתָא אֶת הַמֶּקֶה. וְאִם לֹא, אֵינָהּ פּוֹסְלָתָא אֶת הַמֶּקֶה. וְזָקְפָה לְדוּחַ, בֵּין כֶּה וּבֵין כֶּה אֵינָהּ פּוֹסְלָתָא אֶת הַמֶּקֶה". וכן פסק שלחן ערוך, בשביל לפסול בעינן ד' שפות ואם זקפה אינה פוסלת. דעת השלחן ערוך כדי לפסול צריכה לבזבז מד' רוחותיה, אך ג' רוחות אינו פוסל וזו דעת הרא"ש ועוד ודלא כרוקח שפסל גם בג' לבזבזים. אין לה ד' לבזבזים אינה פוסלת אפילו הניחה כך ונשארו בה מים.

כפאה על צידה שהכשירו כתב הרא"ש וכן פסק שלחן ערוך צריך שהיו יכולים המים להגיע בלי זה אם לא כן נחשב הוויתו על ידי טומאה.

בטור הוסיף אם המים מגיעים רק בגלל הטבלא פסול אפילו אין לה לבזבזים, הקשה הבית יוסף הרי לא מקבל טומאה ומדוע יפסול, ותירץ:

- (א) מדובר שיש לה לבזוזים אך היא הפוכה וכפאה על פיה, ולזה קרא הטור שאין לה דפנות.
- (ב) אף שניטלו שפתותיה לא יצאה מידי טומאה לגמרי הואיל ולא נשברה.
- (ג) אין לה שפה כלל ופסולה משום פשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן. ט"ז ביאר מדובר שייחדה לשום תשמיש ולכן פוסלת.
- לקמן סעיף מ"ח מבואר עוד דין המשכה על דבר המקבל טומאה. לעיל סעיף י"ב מבואר מחלוקת על הוייתן בטהרה במעיין תוספות יום טוב וש"ך.

סעיף לו

צינור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי וראוי להביא על ידו מים למקוה. ואם חקק בו גומא אחת קטנה קודם שקבעו, אם הוא של עץ אפילו אין הגומא מחזקת אלא כל שהוא נעשה כולה על ידה כלי וכל המים שעוברין עליו חשובין שאובים. ואם הוא של חרס, אין החקיקה פוסלתו אלא אם כן היא מחזקת רביעית, ואם נפלו צורות או עפר בגומא אינו חשוב סתימה לבטלו מתורת קבלה אלא אם כן יהיו מהודקים לתוכה. סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע, אינו חשוב קבלה לפסול בו המקוה. הגה: ולכן מותר לעשות מקוואות ע"י לנורות וסלונות של עץ שמציאין מים מן הנגר או שאר מעיין אל המקוה (מרדכי דקדושין בשם הר"ר שמריה ור"ן ה"ג ותשובת רא"ש וכן הוא דעת הטור ורמב"ם), או לנורות של הגנות (מהרי"ק שורש נ"ד ונ"ו). ולא חיישינן שמא נעשה בהן גומא מכח לחלוחית ומקבלים, דלא מקרי קבלה אף אם היה בהן גומא הואיל ולא עשאו אדם כזונה (שם טעמא דהר"ש). ואם המים באים אל הצינור על ידי כלים הקבועים בגלגל והם נקובים בדך שלא מקרי כלי, מותר לטבול בהן אם יש מ' סאה במקוה (מרדכי הלכות נדה בשם רוקח). אבל אם אין בה מ' סאה, אין לטבול שם דלא מקרי חצור לנהר ע"י זה ועיין בא"ח סימן קנ"ט (בית יוסף ס"ס זה ולא כרוקח).

מים המובאים בצינור

משנה מקואות (ד ג) "החוטט בצנור לקבל צורות, בשל עץ, כל שהוא. ובשל חרס, רביעית. רבי יוסי אומר, אף בשל חרס, כל שהוא. לא אמרו רביעית אלא בשבירי כלי חרס". וכן פסק שלחן ערוך וכת"ק, צינור שאין לו ד' שפות אפשר להביא על ידיו מים, ואם חקק בו גומא בשל עץ כל שהוא פוסל ובשל חרס דווקא מחזיק רביעית, ודווקא שהייתה גומא קודם שקבע. כתב ט"ז, החילוק בין עץ לחרס משום שעץ ראוי לחקוק בו יותר הוי כאילו חקק כבר.

מדוע אין זה כשאובים שהמשיכם:

כתב הש"ך לכאורה קשה גם אם על ידי הגומא נעשו שאובים הרי עדיין שאובים שהמשיכם כשרים לקמן סעיף מ"ד? תירץ מדובר שאין רוב כשרים במקוה שבוה פסול. בנקודות הכסף מבואר בזה שיש גומא בצינור לא רק מקום הגומא פסול אלא כל הצינור פסול, ולפי זה יוצא

תירוץ נוסף הסיבה שפסול משום שלא נחשב המשכה של שאובים אלא נתינה בכלי לתוך המקווה.

ביטול הגומא על ידי צרורות:

עוד במשנה שם "היו צרורות מתחלחלים בתוכו, פוסלים את המקוה. ירד לתוכו עפר ונכבש, קָשֶׁר". מבואר שמועיל לבטל הגומא רק על ידי עפר שנכבש.

נחלקו מהו נכבש שמועיל לבטל הגומא:

- » ר"ש רא"ש ושלחן ערוך תלוי אם מהודקים או לא וזה ביאור נכבש כשר.
- » רמב"ם וראב"ד גרסו ונגפס דהיינו שנעשה חזק כגיפסים.
- » רמב"ן נכבש מאליו והתבטל עד שהמים לא יכולים לשטוף אותו (המחלוקת לא מהותית אלא רק בפירוש).

סילון צר הרחב באמצע, בית קיבול שלא נעשה לקבלה:

עוד במשנה שם "סלון שֶׁהוא צר מִכָּאן וּמִכָּאן וְרָחֵב מִן הָאֲמִצָּע, אֵינוֹ פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה לְקַבֵּלָה".

נחלקו בצינור שנעקם או צר ומתרחב או גומא שלא נעשית לקבלה:

- » רמב"ם כשר הואיל ולא נעשה לקבלה כדברי המשנה.
- » ראב"ד פסול וכן איתא בתוספתא סילון המחבר בין מקואות ונעקם פסול.

להלכה:

- » שלחן ערוך סתם כרמב"ם ולא חילק כראב"ד.
- » למעשה כתבו האחרונים לחשוש לראב"ד, ונפק"מ במים המזלפים על גג שיש כל מיני שקעים, ולכן סמכו לבנות אוצר רק מגג שטוח ומוטה מעט שבסופו עושים נקב והמים יורדים דרך נקב ישר.

עשיית מקווה על ידי סלונות מהנהר (כהמשך לדין לעיל):

נחלקו הראשונים:

- » רמ"א בשם הר' שמעיה הואיל ואין עיקום או רוחב בצינור פוסל, לכן מותר לעשות מקוואות ע"י צנורות וסלונות של עץ שמביאין מים מן הנהר או שאר מעיין אל המקוה. ולא חיישינן שמא נעשה בהן גומא מכח לחלוחית ומקבלים, דלא מקרי קבלה אף אם היה בהן גומא הואיל ולא עשאו אדם בכוונה.
- » הגהות מרדכי אסר מחשש חטטין בתוכו.

הבאת מים על ידי סלונות מהגג (כהמשך לדין לעיל):

עוד כתב רמ"א בשם מהרי"ק צנורות של הגגות מותר ולא חיישינן שיעשו גומות, במהרי"ק עצמו כתב שהוא נוהג לא לעשות צנורות על ידי חטיטה (חציבה בעץ) שמא תישאר שם גומא, אלא על ידי הדבקה ב' לוחות, וכתב בית יוסף שהוא חומרא שהרי גם גומא שלא נעשית לקבלה אינה פוסלת.

הבאת מים על ידי גלגל כלים – השקה על ידי כלים נקובים כשפופרת:

בגמרא חולין (קז.) "אמר רב פפא האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים דלא אתו מכח גברא, ואי מיקרב לגבי דולא דקאתו מכח גברא נוטלין ממנו לידים, ואי בזיע דולא בכונס משקה מילף ליופי ומטביל בה את הידים (ג' הלכות, השואב מהיאור ונותן לתוך צינור אין נחשב מה שהמשיך מהצינור לכוח גברא, ואם מקרב הידים לכלי ונוטל משם מועיל, וכן אם הכלי ששואבים יש בו נקב כונס משקה ובעשה ששופך לצינור הנקב מקלח ליאור, יש להתיר לטבול ידיים משום שנחשב חיבור ליאור)".

מבואר על ידי נקב כונס משקה נחשבים המים מחוברים עדיין ליאור. דנו הפוסקים אם המים באים אל הצינור על ידי כלים הקבועים בגלגל והם נקובים בדרך שלא מקרי כלי:

- » רוקח מועיל אף שאין במקוה מ' סאה, וכתב על זה המרדכי ולבי מהסס.
- » תוספות ובית יוסף לא מועיל משום שבטבילה ניצוק אינו חיבור, ובעיני נקב כשפופרת הנוד, ורק לנטילה היקלו.

להלכה:

- » רמ"א כתב על כלים נקובים שאינם כלי ומחוברים לגלגל ומביאים מים למקוה, יש להתיר רק אם יש במים מ' סאה (משמע שמועיל למלאת כך ולא נחשב שאובים, אך אינו מועיל להחשיב כחיבור).
- » ש"ך הקשה אם רמ"א מדבר בנקב המבטל מכלי, ולעיל סעיף ז' מבואר ברמ"א שהוא כשפופרת הנוד, היה לרמ"א להחשיבו כחיבור, ומה שהחמיר בבית יוסף הוא בנקב כונס משקה.

- » דגול מרובה לא קשה מידי, שלא שייך להחשיב חיבור מחמת מה שנוזלים המים מהכלי הנקוב כשפופרת הנוד, כדלקמן בסעיף ס' אין הנוחלין מערבין.

- » חתם סופר כתב על דברי הדגמ"ר מה שלא מועיל נוחלין הוא רק בחיבור למקוה אך למעיין מועיל, ולפי זה צדקו דברי הש"ך שתמה על רמ"א, כאשר החיבור הוא למעיין.

סעיף לז

רעפים שמכסין בהן הגגות, אף על פי שיש בהן גומות וחלקים, אינן פוסלין המקוה לפי שלא נעשו לקבל בהם.

מים דרך רעפים

דין השלחן ערוך כמבואר ברשב"א, וטעמו משום שלא נעשו לקבלה, ואף הראב"ד שאסר התיר ברעפים משום שאין הקיבול שלהם עשוי לצרורות (ומה שהחמיר הראב"ד הוא בקיבול העשוי לצרורות שמי שעשה אותו לא התכוון לכך).

סעיף לח

המניח שק או קופה תחת הצנור, אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקוה.

שק או קופה תחת הצנור

דין השלחן ערוך מבואר במשנה מקוואות. בט"ז כתב הואיל והמים שבכלים מתערבים עם המים היוצאים דרך הנקבים, והלבוש כתב אף שאין בהם נקב כשפופרת הנוד, אינם כלי כי אינם מחזיקים מים ונחשב כמו כלי שיש בו נקב כשפופרת הנוד, וכתב הש"ך לפי זה מותר להביא בהם מים ממש למקוה (וכתב גידולי טהרה מכל מקום מדובר שיש רוב שלא ממים אלו על מנת שיהיה הווייתו שלא על ידי אדם).

סעיף לט

זה שאמרנו כל שאינו עשוי לקבל את המים אינו פוסל את המקוה, לא אמרו אלא כשנפלו מתוכן למקוה מעצמן. אבל אם נתנם אדם למקוה, הרי זה פוסל. שכל על ידי אדם, אפילו זילף בידיו וברגליו ואפילו עובר במים ונזדלפו מאליהם ברגליו למקוה, פסלוהו. במה דברים אמורים, כשנזדלפו ברגליו. אבל אם היה רוכב על גבי בהמה ונזדלפו מים ברגלי הבהמה, לא פסלוהו. אף על פי שעל ידי בהמה שהוא רוכב עליה נזדלפו, אין זה כמזלף ברגליו וכבר נתבאר ד"ש חולקין ועיין לעיל סעיף ט"ו.

הווייתו על ידי אדם ובהמה, ג' לוגין מרגלי אדם ובהמה

סיכום מלעיל סעיף ט"ו: בתוספתא מקוואות (ג. ב. ג.) "ר' יוסי אומר זולף בידיו וברגליו שלשת לוגין למקוה פסול, הולכין עם הקרקע כשר. לגיון העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליהן שלשת לוגין למקוה, כשר. ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה בתחלה כשר". מבואר לזולף בידיו ורגליו פוסל על הקרקע כשר, וכן בלגיון של אנשים או בהמות שהביאו ברגליהם מים יכולים לעשות כך מקוה בתחילה.

נחלקו בביאור התוספתא, שבתחילה כתוב ר' יוסי זולף פסול ג' לוגין ובהמשך כתוב זולף כשר אפילו מקוה בתחילה, קשור לכאן ולסעיף ט"ו:

» רשב"א רא"ש וטור אדם פוסל בג' לוגין בהמה כשר.

- » **בית יוסף בר"ש** זולף על ידי התזה פוסל זולף על גבי קרקע כשר.
- » **ראב"ד וט"ז בר"ש** זולף שאובים פסול, זולף מים כשרים כשר עד רובו של מקוה.
- » **יש אומרים בראב"ד** זילף בכוונה פסול שלא בכוונה כשר.
- » **בית יוסף ברמב"ם** זילף על ידי נתינה בידיו או ברגליו פוסל, זילף על ידי המשכה או התזה כשר.

להלכה:

- » **שלחן ערוך** בסעיף ט"ו וכאן הביא החילוק בין אדם לבהמה, על ידי אדם פסול בג' לוגין, על ידי אדם שהמשיך כשר עד רוב, ועל ידי בהמה לא פוסל כתבו המפרשים ואפילו לעשות כל המקוה כך מותר.
- » **רמ"א בסעיף ט"ו** הביא גם את דעת הר"ש, שאין להכשיר אלא כשהעביר על ידי המשכה, וממילא בהמה גם פוסלת אם לא המשיכה, כאן על השלחן ערוך ציין לכאן שהביא המחמירים, משמע שדעתו להחמיר.
- » **ט"ז לעיל** לפי הבנתו שהר"ש פוסל רק בזילף מים שאובים, העיר על רמ"א שהביא את הר"ש בתור חולק ופוסל גם בבהמה שהתזוה מים כשרים אם לא היה בהמשכה, שאין זה נכון והר"ש לא חולק, ומה שיפסול בהתזוה הוא רק לעשות כך כל המקוה (במילים פשוטות הט"ז פוסק כהבנתו בר"ש ומבאר את זה במילים שציטט רמ"א את הר"ש).

כתב לחם ושמלה אף שעשה כל המקוה בהמשכה כשר, אף שקימא לן רובו בהמשכה פסול היינו דווקא במים שאובים, אבל במים פסולים מחמת שהווייתם על ידי טומאה קל טפי.

הווייתו על ידי אדם בהסרת פקק ההשקה:

אחר שהתבאר שעל ידי אדם פוסל בג' לוגין, נחלקו אם אדם המסיר הפקק מאוצר הזריעה אחר שהצטברו שם המים ובאים להיכנס מקוה, רב פעלים אסר והחתם סופר התיר.

סעיף מ

כלי שניקב בשוליו, אפילו כל שהוא, אינו חשוב כלי לפסול המקוה. ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה. ואם הנקב בצדדין, אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב כשופרת הנאד, שהוא כשתי אצבעות ראשונים מהארבעה שבפס היד, מתהפכות בחלל הנקב בריוח, בין שהוא מרובע בין שהוא עגול, ויהא קרוב לשוליו, שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה, אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו, לא נתבטל מתורת כלי. ואם עירב סיד וצורות וסתם בהם הנקב, לא חשיב סתימה להחזירו לתורת כלי. או אם הושיבו על גבי הארץ, ואפילו על גבי סיד וגפסים, לא חשיב סתימה. אבל אם עירב סיד וגפסים וסתמו, חשוב סתימה. הילכך הרוצה לשאוב מים מהמקוה לנקותו, וירא שמא יחזרו מהכלי שמוציאין בו

המים ג' לוגין למקוה, אחר שחסרו מ' סאה, ויפסלוהו, יקוב הכלי בשוליו כל שהוא, ואז לא יחשבו המים שבו שאובין. ואם הם מים נובעים, אין צריך לכך כי המעיין אינו נפסל בשאיבה. הגה: ומכל מקום נהגו להחמיר גם במעיין (מרדכי ה"נ בשם השאלות מהרי"ק שורש נ"ה ותה"ד סימן רנ"ח), כי יש חולקין אפילו במעיין ואומרים דשאיבה פוסלת. ולכן לכתחלה יש להחמיר לנקוב הכלי שאובין בו, אף במעיין, ואם לא עשו כן ושאבו בכלי שלם ונפלו שם שלשה לוגין שאובין ונפסלה המקוה ורואין לנקוה ולחכסירה, אם אפשר לפקוק נקבי הנביעה בקלות טוב להחמיר ולעשות כן. אבל אם יש טורח גדול בדבר, או דיעבד שלא עשו כן, יש לסמוך אמקילין דסוברין דאין שאיבה פוסלת במעיין (מהרי"ק שורש נ"ה), כי כן עיקר. ואפילו במקוה שאין בה מעיין, אם אין הכלי גדול כל כך שבדאי יפלו שם ג' לוגין שאובין, אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה וכיוצא בזה, אזלינן לקולא. דספיקא דג' לוגין שאובין הוי ספיקא דרבנן, ואין לחוש דיעבד. (מהרי"ק שורש נ"ו והגהות סמ"ק).

כלי שניקב בשוליו מבטל

השיעור שבו אינו פוסל:

משנה מקוואות (ד ה) "השקת שפסלע וכו' נקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם, פשרה. וכמה יהיה בנקב כשפופרת הנוד". עוד מקור הובא לעיל ז' קסטילון המחלק מים בכרכים.

נקב שאינו פוסל:

לעיל סעיף ז' הובא מחלוקת בדין זה, כאן פסק השלחן ערוך כדעת הר"ש ורא"ש מלמטה כל שהוא מהצד כשפופרת הנוד, לעיל הבאנו ביאור הסתירה בין סעיף ז' לסעיף זה שפסק לעיל השלחן ערוך בעינן נקב כשיעור נקב המטהר, ש"ך לכתחילה הוא רק בשיעור נקב המטהרו בדיעבד מותר בנקב כל שהוא מלמטה. ר' עקיבא איגר בסעיף כאן מדובר לעניין לשאוב מים למקוה, ושם מדובר לעניין לטבול בתוכו, ולפי דבריו ביאר הפתחי תשובה עוד מדוע לעיל הצריך השלחן ערוך שיהיה הכלי מחובר ואילו כאן לא הצריך. רמ"א פסק לעיל כשפופרת הנוד.

לעשות לכתחילה, חילוק בין שאובים שהומשכו לבין על ידי אדם שהומשכו:

הביא הטור בשם תשובת הרא"ש אין לעשות מקווה לכתחילה על ידי כלי מנוקב, וכתב בית יוסף שלא מצא תשובת הרא"ש זו, ובכל אופן הביא כן בשלחן ערוך. דייק הט"ז אם היה מנוקב בתחתית כשפופרת הנוד יש להקל לעשות כך מקווה לכתחילה, וצריך עיון מסעיף קודם שראינו שאסור שיהיה על ידי אדם ורק להוסיף למיעוט מהני? ותירץ שכאן לא מדובר שמוסיף בשפיכה לתוך הבור אלא מניח סמוך לבור המקוה והמים נשפכים משם, ובוזו אף שרוב המים נשפכים כך מועיל ומה שרוב בהמשכה פסול, הוא במים שאובים שהומשכו, אך מים כשרים שנמשכו לא נפסל.

שיעור שפופרת הנוד:

משנה מקואות (ו ז) "ערוב מקואות, כשפופרת הנוד, כעכיה וכחללה, כשתי אצבעות חוזרות למקומן". ובתוספתא מבואר שתי אצבעות בינוניות ולא חצי טפח, ביארו הרא"ש ור"ש טפח הוא ד' גודלים או ו' אצבעות קטנות או ה' אצבעות בינוניות, וכאן בעינן ב' בינוניות שהם שתיים מתוך חמש. ר"ש ורא"ש ב' אצבעות הכוונה ב' פעמים אצבע הסמוכה לאגודל, רמב"ם ושלחן ערוך ב' האצבעות ראשונים (אצבע ואמה). עוד כתב ר"ש ושלחן ערוך אפילו עגול שהוא קטן יותר. לר' חיים נאה הוא 3.5 ס"מ לחזו"א 5.

סתימת הנקב וקביעה בקרקע:

בתוספתא שם "פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסיס פוסל את המקוה על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסיס או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקוה". לעיל פסק שלחן ערוך סיד ובנין אינו פוסל ונחשב עדיין נקוב, סיד וגפסית פוסל עד שיקבע או שיבנה. כאן פסק עירב סיד וצרורות וסתם לא חשיב סתימה הושיבו על הארץ אפילו על סיד וגפסית לא חשיב סתימה. עוד הוסיף לעיל על פי הרמב"ם הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד ומירח מהצדדים לא חשיב סתום וכשר. כאן לא הצריך השלחן ערוך שיקבע, לעיל בסעיף ו' הצריך שיקבע, וכתבו הפוסקים החילוק הובאו לעיל.

מנקה מקוה כיצד ישאב המים:

כתב הרא"ש וכן פסק שלחן ערוך, המנקה מקוה וירא שמא יחזרו שאובין ינקב הכלי בשוליו כל שהוא ואז לא יחשבו המים שבו שאובים.

הקשו הרי עדיין המים באים על ידי אדם ולעיל סעיף קודם הבאנו שעל ידי אדם פוסל:

» ט"ז בגלל שבזמן השאיבה המים עדיין יוצאים מהנקב שבכלי למקוה נחשב חיבור למקוה מדין גוד אחית ולא נחשב חזרתו הוויה על ידי אדם (ביאר לפי זה מה שכתב רמ"א סעיף לו כלים הקבועים בגלגל ומשוכים למקוה, כשר רק אם יש מ' סאה במקוה, מיירי שהנהר נמוך מהמקוה ולא אמרינן גוד אסיק אלא רק גוד אחית. ומה שלקמן נפסק שלא אמרינן אפילו גוד אחית, שאני הכא שהוא לא לעניין להשלים המקוה אלא רק לעניין פסול מים שאובים. ומה שבסעיף ס"ג מצינו שבגד עבה שנסחט מים שבו נחשבים שאובים אף שהם מטפטפים מהבגד, יש לחלק הואיל ולא היה יוצא מהבגד בלי סחיטה).

» ש"ך הואיל ושואב מהמקוה ומגלה דעתו שלא נוח לו נקרא ממילא ולא נחשב הווייתו על ידי אדם. לעיל סעיף ט"ו כתב הש"ך לבאר מדוע לא נחשב שאוב בכוונה, וביאר שבעלמא גם כלי נקוב פוסל אם המילוי נעשה בידעה, אך כאן יש כוונה הפוכה שמרוקן המקוה.

האם צריך לחשוש במעיין לג' שאובין:

מי שמנקה מי מעיין האם צריך לעשות השאיבה כמו במקוה:

» רא"ש רשב"א ור' ירוחם לא צריך שאין ג' לוגין פוסלים במעיין נובע, והגדולים שהורו אחרת טעו.

» סמ"ק כתב שלא צריך לחשוש לנפילת ג' משום שאין ג' לוגים פוסלים כשנשאבו ביותר מג' כלים ולא מצוי שיפלו בפחות מג', וכתב בית יוסף אפשר שדיבר במקוה אך במעיין לא היה צריך לזה.

» **מרדכי** אף מעיין נפסל בג' שאובים, וכשמנקים פוקקים כל הפתחים ומייבשים לגמרי, וכתב מהרי"ק לחשוש ולהוציא המים מהמקוה בכלי נקוב או שיעשה חפירה ליד ויסיט המים לשם, ואם אי אפשר יש לסמוך על המקלים ששאובים דרבנן, ולא ידחו הטבילה בגלל זה, ואם היו סתומים פתחי הנביעה בזמן נפילת הג' לוגין לא מועיל אף בדיעבד.

להלכה:

- » **שלחן ערוך** היקל.
- » **רמ"א** כתב להחמיר לכתחילה לפקוק לייבש ואז למלאת שוב, ביאר ש"ך כשיש דוחק שתידחה טבילה חשיב בדיעבד ולא חוששים.
- » **ש"ך** לרמ"א לכולי עלמא מותר לפקוק על ידי דבר המקבל טומאה שהסתימה אינה אלא לנגב המקוה.
- » **ט"ז** המחמיר לקמן סעיף נ' הוא הדין כאן.

מקוה שנטל ממנו מים וספק אם נפלו ג' לוגין:

כתב ברשב"א מקוה שהוציאו ממנו מים ונתנו בכלי וידוע שנפלו מהכלים למקוה וייבשו אותם אך נשאר טופח על מנת להטפח, אין זה פוסל המקוה, שהמקוה נפסל רק בג' לוגין וכאן שיש רק טופח אין לחוש שהם ג' לוגין, ואף אם היו ג' לוגין לא כל המים הם אלה שנפלו אלא יש ממה שהיה בתחילה, ומסתמא שנפלו מכמה כלין ושאובין פוסלים עד ג', ועוד גם הכל שאוב פסול דרבנן וספיקו לקולא. **וכן פסק רמ"א** ואפילו במקוה שאין בה מעיין, אם אין הכלי גדול כל כך שבודאי יפלו שם ג' לוגין שאובין, אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה וכיוצא בזה, אולינן לקולא. דספיקא דג' לוגין שאובין הוי ספיקא דרבנן, ואין לחוש בדיעבד.

נביעה על ידי חפירה:

כתב משכנות יעקב חפירה בקרקע על ידי אדם עד שמוצאים מים כמו שעושים סמוך לנהר יש להחמיר בה מב' טעמים, חדא שיש האומרים שבכל מעיין יש להחמיר, ועוד שלקמן סעיף נ"ב דעת הרמב"ם שהחופר בצד מעיין או נהר דינו כמקוה, ואף שרמ"א היקל יש לחוש. ולפי השלחן ערוך יש להקל.

קדמו שאובים למעיין ורבה המעיין יותר ממ' סאה:

כתב החתם סופר במקום שקדמו מים שאובים למעיין שנפלו ג' לוגים לבור מקוה ופתאום נבעו שם מים רבים, מבואר לעיל סעיף י"א שמעיין מטהר אף בזה, ומיהו לרמ"א יש לחוש לכתחילה בג' שאובים במעיין ואין חילוק בין קדמו שאובים או קדם מעיין (ולא כדעת השואל שסבר שבקדמו הרמ"א יפסול מעיקר הדין).

סעיף מא

המניח כלים תחת הצנור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקוה, אם הניחם בשעת קשור עבים וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו, חשובים לדעת והווי שאובין. אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם, ואחר כך נתקשרו ונתמלאו. או אפילו הניחן בשעת קישור העבים, ונתפזרו, ונשאר שם עד שחזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלאו, לא חשיבי לדעת ואינם פוסלין. ובלבד שישבור את הכלי או יהפכנו בענין שלא יגביהנו מעל הארץ, שאם מגביהו מן הארץ עם המים, חשובים שאובין ופוסלים את המקוה.

מניח כלים תחת הצינור

משנה "המניח כלים תחת הצנור, אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים, אפלו כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה, פוסלין את המקוה. אחד המניח ואחד השוכח, כדברי בית שמאי. ובית הלל מטהרין בשוכח. אמר רבי מאיר, נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל. ומודים בשוכח בחצר שהוא טהור. אמר רבי יוסי, עדיין מחלקת במקומה עומדת".

מבואר מחלוקת מניח כלים תחת צינור, בית שמאי פסלו אף בשוכח בית הלל טיהרו בשוכח, ר' מאיר נקט שבמחלוקת זו הלכה כבית שמאי אך הם מודים בשוכח ממש שלא הניח תחת צינור.

נחלקו הראשונים מה כוונת ר' יוסי:

- » רוב המפרשים ורא"ש סברו דעתו שלא רבו בית שמאי והלכה כבית הלל.
- » הרמב"ם הבין שהלכה כבית שמאי והחמירו בית שמאי אף בשוכח.

בגמרא שבת (טז:): "אמר רב משרשיא דבי רב אמרי הכל מודים כשהניחם בשעת קישור עבים טמאים בשעת פיזור עבים דברי הכל טהורין לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו מר סבר בטלה מחשבתו ומר סבר לא בטלה מחשבתו".

נחלקו על מה דיברה הגמרא:

- » רמב"ם על שוכח כלים בחצר יש חילוק בין אם הניח בזמן קישור עבים וכו'.
- » רא"ש על מניח תחת צינור.

הדעות היוצאות ופסק הלכה:

- » רמב"ם תחת צינור פסול תמיד כבית שמאי, ואפילו שכח גזרו על שוכח אטו מניח, מניח בחצר בזמן קישור עבים בין אם כוון ובין כששכח פסול, מניח שלא בזמן קישור או שהיה קישור פיזור ושוב קישור, כשר.

» הרא"ש וכן פסק שלחן ערוך המניח תחת צינור בזמן קישור עבים פסול שלא בזמן קישור כשר, היה קישור התפזור והתקשר מחלוקת בית שמאי ובית הלל והלכה כבית הלל, וכל שכן שוכח בחצר לא תחת צינור. כתבו המפרשים, אליבא דשלחן ערוך כשר אף בכלי גמור, ומיירי במניח תחת צינור שקבעו ולבסוף חקקו שאם לא כן היה פסול.

מדוע לא נחשב מדעת כשהניח בפיזור עבים:

עוד ביאר ש"ך אף שבמשנה הלשון היא שהתירו בית הלל בשוכח, החשיבה הגמרא פיזור עבים לשוכח משום שהסיח דעתו. הקשה דרישה מלעיל סעיף ח' מעיין הנכנס לכלי ויצאו מימיו פסול, תירץ שמדובר שהכלי התמלא מדעת, וש"ך תירץ שאני מעיין שודאי יעברו שם המים חשיב לדעתו, מה שאין כן גשמים שאין ירידתם תלויה בו כל שלא הניח בזמן עבים כשר.

צורת נטילת המים מהכלים:

משנה מקואות (ב ז) "הַמְנִיחַ קִנְקְנִים בְּרֹאשׁ הַגֶּגֶל לְנִגְבֵּן וְנִתְמָלֵאוּ מֵיָם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם עֹנֶת גְּשָׁמִים הִיא, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּמַעַט מֵיָם בְּבוֹר, יִשְׁבֵּר. וְאִם לֹא, לֹא יִשְׁבֵּר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בֵּין כֶּה וּבֵין כֶּה יִשְׁבֵּר, אוֹ יִכְפֹּה, אֲבָל לֹא יַעֲרֶה". מבואר דעת ר' יהושע לשבר או לכפות אבל לא לערות. וכן פסק שלחן ערוך ישבור או יהפוך בלי להגביה.

סעיף מב

המניח קנקנים בראש הגג, לנגבם, וירדו עליהם גשמים ונתמלאו, אף על פי שהיא עונת גשמים, הרי זה ישבור הקנקנים או יכפם. והמים שהיו בקנקנים, כשרים לטבול בהן ואף על פי שכל המים האלו היו בכלים, שהרי לא מילאן בידו. אבל אם הגביה הקנקנים ועירם, הרי כל המים שבהם שאובים.

מניח קנקנים לנגבם

מבואר בתוספתא מהפסוק 'מעיין ובור' שלמדו ממעיין שצריך שיהיה בידי שמים, ומבואר שמועיל אפילו שיש קצת בידי אדם. במשנה מקואות (ב ז) "הַמְנִיחַ קִנְקְנִים בְּרֹאשׁ הַגֶּגֶל לְנִגְבֵּן וְנִתְמָלֵאוּ מֵיָם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם עֹנֶת גְּשָׁמִים הִיא, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּמַעַט מֵיָם בְּבוֹר, יִשְׁבֵּר. וְאִם לֹא, לֹא יִשְׁבֵּר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בֵּין כֶּה וּבֵין כֶּה יִשְׁבֵּר, אוֹ יִכְפֹּה, אֲבָל לֹא יַעֲרֶה". והלכה כר' יהושע שתמיד מועיל לשבור ולא כר' אליעזר שהחמיר באין מים בבור לא יועיל לשבור ורק אם מתערבים מי הקנקנים בכשרים מתכשרים. וכן פסק שלחן ערוך, כתב ש"ך בזה מועיל אפילו שהניח בזמן גשמים או קישור עבים שהרי העלה לנגבם.

סעיף מג

הסייד ששכח עציץ במקוה ונתמלא מים, אף על פי שלא נשאר במקוה אלא מעט והרי העציץ יש בו רוב המקוה, הרי זה ישבור העציץ במקומו ונמצא המקוה כולו כשר. וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמן, ונתמלאו מים, אף על פי שבלע המקוה את מימיו ולא נשאר שם מים כלל אלא מים שבתוך הקנקנים, הרי זה ישבור את הקנקנים, והמים הנקיים מהם מקוה כשר.

עציץ במקוה וקנקנים בבור

סייד ששכח עציץ במקוה:

מבואר במשנה מקואות (ב ח) "הַסֵּיד שֶׁשָּׁכַח עֲצִיץ בְּבוֹר וְנִתְמָלֵא מִיָּם, אִם הָיוּ הַמֵּיִם צָפִים עַל גִּבּוֹ כָּל שְׁהוּא, יִשְׁבֹּר. וְאִם לֹא, לֹא יִשְׁבֹּר, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, בֵּין כֶּה וּבֵין כֶּה יִשְׁבֹּר".

נחלקו אם עציץ שהיה מונח בבור והתמלא מי גשמים כשרים, האם תמיד מותר על ידי שבירה, או שדווקא אם מי הגשמים גבוהים על שפתו (בשונה ממעלה קנקנים שלא בעינין שיגיעו לשפתו הואיל וכאן נחשב קצת לרצונו שהר הניח בבור), ר' אליעזר החמיר דווקא גבוהים ור' יהושע היקל וכן פסק שלחן ערוך.

המסדר קנקנים בבור:

"הַמְסַדֵּר קִנְקִנִּים בְּתוֹךְ הַבוֹר וְנִתְמָלֵא מִיָּם, אִף עַל פִּי שֶׁבִּלַּע הַבוֹר אֶת מִיָּמָיו, הָרִי זֶה יִשְׁבֹּר".

פירשו רמב"ם ורא"ש, מדובר באדם שהניח כדי שייקלטו הכדים מבחוץ את המים ולא יספגו את המשקים שייטנו בהם, המשנה היא אליבא דר' יהושע ואף הוא החמיר כאן אלא לשבור אבל לא לכפות משום שיש כאן יותר דעת על קבלת המים.

סעיף מד

אין המים שאובים פוסלים את המקוה בג' לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מהכלי, אבל אם נגדרו המים השאובים חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה, אינם פוסלים את המקוה עד שיהיו מחצה על מחצה. אבל אם היו רוב מהכשרים, הרי המקוה כשר. כיצד, מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים, והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכים ויורדים למקוה, בין שהיו נמשכים על גבי קרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינם פוסלים את המקוה, הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאין, שהשאובה שהמשיכוה, כשרה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר. וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים, ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ', שנמצא הכל פסול,

ופתח הצנור ונמשכו הכל למקוה אחר, הרי זה מקוה כשר, שהשאובה שהמשיכוה כולה בשרה, הואיל ויש שם רוב מהבשר. הגה: אבל אם המשיך תחילה מים פסולים, ואחר כך הביא עליהם רוב מים כשרים, לא מהני (דקדוק הבית יוסף מדברי הרמב"ם).

המשכת שאובים למקוה

משנה מקואות (ד) "מים שאובין ומי גשמים שנתערבו כחצר, וכעקה, ועל מעלות המערה, אם רב מן הכשר, כשר. ואם רב מן הפסול, פסול. מחצה למחצה, פסול. אימתי, בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה. היו מקלחין בתוך המים, אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים, עד שלא ירד לתוכו שלשה לגין מים שאובין, כשר. ואם לאו, פסול". בגמרא תמורה (יב.) "ר' אליעזר בן יעקב אומר מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן למקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה. מכלל דרבנן סברי דברבייה ובהמשכה לא, אלא הא דכי אתא רבין א"ר יוחנן שאובה שהמשיכוה כולה טהורה".

מבואר במשנה המשכה קודם שירד למקוה מועיל למיעוט 'בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה', לשפוך למקוה עצמו מועיל רק אם יש שם מ' סאה. **מבואר** בגמרא דעת חכמים שמועיל המשכה לכל השאובים, וראבית יוסף אומר למיעוט.

נחלקו בביאור המשנה במקוואות מה הכוונה 'בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה', והאם טהור בהמשכה:

» **ר"ש** המשנה אינה מטהרת בהמשכה כראבית יוסף בגמרא, אלא צריך תנאי נוסף שתהיה תערובת עוד קודם שיכנסו למקוה.

» **רמב"ם סמ"ג מרדכי רא"ש** אם יש רוב כשר במקוה, טהור על ידי המשכה כראבית יוסף, ומה שבמשנה הוצרך שיתערבו קודם הוא כדי לטהר אפילו שאין רוב כשרים במקוה.

» **חכמי המערב** פסקו ששאובה שהמשיכה כולה כשרה ולא בעינן רוב כדברי חכמים בגמרא, דחה הרמב"ם דבריהם מהמשנה שהצריכה רוב, ביאר הבית יוסף דדעתם שהמשנה והגמרא חולקים. **פסק שלחן ערוך** הלכה כרמב"ם ורא"ש.

האם בעינן כ"א או רוב:

» **רש"י** סבר בעינן כ"א סאה מי גשמים ודייק מהגמרא בנזיר.

» **רמב"ם** בעינן כ' ועוד משהו.

המשיך שאובים למקוה שאין בו רוב האם פסלוהו:

נחלקו אם פסלו או שרק לא העלו:

» **ט"ז פוסל בג' לוגין**, ולא נטהר עד שיצאו הראשונים כדלעיל סעיף כ"ב, ולא דמי לסעיף נ"ה (שלשה מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד עשרים סאה מים כשרים, ובאחד מהם עשרים סאה מים שאובין,

וירדו שלשה וטבלו בהם ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד, אם השאוב באמצע, שאין שני הכשרים יכולין להתערב אלא על ידו, לא הוכשרו אלא נשארו כמו שהיו תחלה ואותם שטבלו בהם לא נטהרו).
 » פרישה לא פוסל ולא מעלה ומועיל להוסיף עוד מים כשרים.
 » ב"ח בשם הראב"ד חילק בין מקום שהוסיף בכוונה שפוסל למקום שהוסיף שלא בכוונה.

נעשה כולו בהמשכה:

נחלקו אם פסול דאוריתא או דרבנן:

» תוספות דרבנן.
 » לחם ושמלה דאוריתא.

שאובה שהמשיכה כולה, מושך מגג למקוה:

לעיל הבאנו דעת חכמי המערב שסברו שאובה שהמשיכה הכוונה שמועיל להמשיך כל המקוה שאובים, כאן מובא דעת שאר הראשונים.

מבואר בתוספתא וכן פסק שלחן ערוך גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים, ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ', שנמצא הכל פסול שהרי השאובים לא הומשכו, ופתח הצנור ונמשכו הכל למקוה אחר, הרי זה מקוה כשר, שהשאובה שהמשיכה כולה כשרה, הואיל ויש שם רוב מהכשר.

הוסיף רמ"א על פי הרמב"ם אבל אם המשיך תחילה מים פסולים, ואחר כך הביא עליהם רוב מים כשרים, לא מהני.

» ש"ך ביאר דברי רמ"א, אם נתן פחות מכ' שאובים וחזר ונתן יותר מכ' כשרים לא מהני להמשיך שוב למקוה אחר ריק, דלא אמרינן שאובה שהמשיכה כשרה אלא כשמתחילה היו כשרים ואז פסולין.

» יש שביארו שמדובר על מי שנתן בבור קודם שאובים בהמשכה פחות מכ' וחזר ונתן מי גשמים כשרים (המקרה הראשון בשלחן ערוך), לא מועיל המשכה כך אלא רק כשהיו קודם הכשרים.

סעיף מה

שיעור המשכה זו אין פחות מג' טפחים.

שיעור המשכה למקוה שיש בו רוב כשרים

נחלקו כמה צריך שימשיך:

» כלבו וכן פסק שלחן ערוך ג' טפחים.
 » רשב"א כל שהוא.

» **מנהיג** ממקום רחוק שתכלה רגל ההמשכה קודם שיגיעו למקוה (דהיינו שהזרימה לא תהיה מכוח שפיכת האדם).

כתב החתם סופר דווקא בפסול של שאובים צריך ג' טפחים אך בפסול שלא על ידי אדם מועיל כל שהוא. עוד כתבו צריך שיהיה רוחב ההמשכה טפח. נחלקו האחרונים אם צריך שיהיה בקו ישר ג' טפחים או שהפניות נחשבות.

סעיף מז

אין המשכה מועלת **אלא** על גבי קרקע או על גבי צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש, אבל אם המשיך על גבי כלים, אפילו כלי גללים וכיוצא בהם, לא הוי המשכה (הראש"ד). הגה: וי"א דאין המשכה מועלת אלא דוקא על גבי קרקע הראוי לבלוע בה, אבל אם המשיך על גבי רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה, וכל שכן על גבי דף או כלי, אף על פי שאינו פוסל המקוה, לא מהני (בית יוסף בשם מרדכי פ"ב דשציעות ש"כ בשם הרוקח). וטוב להחמיר לכתחילה.

ההמשכה צריך על גבי קרקע

פסק השלחן ערוך על פי הראב"ד אין המשכה מועלת אלא על גבי קרקע או על גבי צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש, אבל אם המשיך על גבי כלים, אפילו כלי גללים וכיוצא בהם, לא הוי המשכה (ביאר ש"ך אף כלי שאינו חשוב כלי לפסול מקוה, מכל מקום הוא כלי לגרום שלא תועיל המשכה).

פסק רמ"א על פי המרדכי יש אומרים שאין המשכה מועלת אלא דוקא על גבי קרקע הראוי לבלוע בה.

המושך על גבי רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה, וכל שכן על גבי דף או כלי, מחלוקת:

» **מרדכי בשם רוקח** אף על פי שאינו פוסל המקוה, לא מהני.

» **שאלתות רמב"ם וראב"ד** אבנים מהני.

» **רמ"א** וטוב להחמיר לכתחילה (יש לעיין אם משווה רמ"א אבנים לדף וכלי, או שדף וכלי פוסל בדיעבד).

כאן דנו האחרונים בהמשכה על בטון רזה ומזויין.

סעיף מז

מקוה שנובע ונתייבש בקיץ, והיה בור רחוק ממנו קצת ומלאוהו מים שאובים ונתמלא **המקוה** מתחת הקרקע מאותם מים שאובים, המקוה כשר כאלו הוא נובע.

מעייין נובע ונתייבש

דיין השלחן ערוך כמבואר בתשובת הרא"ש, ודווקא במעייין שיבש, ב' טעמים נאמרו להיתר שמי הגשמים מסייעים למי הנביעה, ועוד שהנביעה לא מתייבשת לגמרי וכאשר מתרבים המים על ידי השאובים נעשה מעייין שריבה עליו שאובים וכשר.

סעיף מה

הבא להמשיך מים למקוה, צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה, כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקוה, לא יאחו בידו דף ויעבירם עליו, אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו המים עליו. וכן סילון של מתכת, אסור להמשיך בו מים למקוה, שמקבל טומאה. והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה, אבל אם נופלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוכו, או שמחבר לפי הסלון של אבר צנור קמן של עץ או של חרס שהמים מקלחין ממנו למקוה, כשר. ואם הסלון של מתכות מחובר לקרקע, אפילו מקלח, להדיא לתוך המקוה, כשר שהרי אינו מקבל טומאה, לפי שהוא בטל אגב קרקע. ואין חילוק בין אם טמון תחת הקרקע או לא (כתב הבית יוסף שכן משמע מתשובת הרא"ש ותשובת רמב"ן וכפ"ל ומרדכי בשם הרא"מ ור"ש בר"צ).

כיצד להמשיך מי גשמים למקוה

משנה מקואות (ה ה) "הזוחלין, כמעייין. והנוטפים, כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים, שהם כשרים. ונוטפים שעשאן זוחלין, סומך אפלו מקל, אפלו קנה, אפלו זב וזכה, יורד וטובל, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, כל דבר שהוא מקבל טמאה, אין מזחילין בו".

נחלקו בביאור דברי ר' יוסי:

- » רא"ש הואיל והאדם מקבל טומאה לא יאחו דף להעביר על ידו המים.
- » רא"ה ר' אליעזר מיירי לעניין מי מעייין שאסור להמשיכן בדבר המקבל טומאה.
- » רמב"ם ר' אליעזר דיבר כהמשך לרישא נוטפים שעשאן זוחלים אסור לעשות על ידי מקל וכדומה דבר המקבל טומאה אפילו מדברי סופרים, ולדעת הרמב"ם אין דין הויה בטהרה.

פסק שלחן ערוך כביאור הרא"ש, למדים מפסוק 'אך מעייין' שצריך שההמשכה תהיה טהורה וכאן התחדש לא לאחוז על ידי אדם הואיל והוא מקבל טומאה, אך הדף עצמו אינו חשיב מקבל טומאה שהוא פשוטי כלי עץ ומקבל טומאה רק מדרבנן וזה אינו פוסל בהמשכה.

יש לציין לעיל סעיף ל"ה מבואר מה שפוסל המשכה על דבר המקבל טומאה הוא רק כשלא היה ראוי לבוא אם לא היה המקבל טומאה, וגם כאן מה שפוסל זה רק שלא היה יכול להגיע למקוה בלי היד שלו.

עוד יש לציין לעיל סעיף י"ד מבואר שדבר המקב"ט אף מדרבנן אסור לעניין נוטפין שעשאן זוחלין, אבל זה דווקא שם שרוצה להפוך מנוטפין לזוחלין אך כאן רוצה רק להמשיך.

דין זה של הווייה טהורה הוא סוג פסול שלישי (מלבד פסול שאובים ופסול הווייתו על ידי אדם) נחלקו אם הוא מדאורייתא או דרבנן, עוד נחלקו אם הוא בג' לוגים או דווקא ברוב, ומיהו אם היה מקווה שלם מ' סאה אין פסול.

סילון של מתכת:

הוא מקבל טומאה אף שאין לו בית קיבול, ולכן פסק שלחן ערוך אסור להמשיך על ידו, כתבו דה"ה אם הוא של עץ מחובר ממתכת.

עוד פסק שלחן ערוך, והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה, אבל אם נופלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוכו, או שמחבר לפי הסלון של אבר צנור קטן של עץ או של חרס שהמים מקלחין ממנו למקוה, כשר. ביארו שאין צריך ג' טפחים בהמשכה כדלעיל סעיף מ"ה, שיש לחלק בין שאובים שממשיך למקוה לבין מי גשמים שצריך שיהיה הווייתו בטהרה כל שהוא.

חיבור לקרקע:

עוד פסק השלחן ערוך על פי הרא"ש, אם הסלון של מתכות מחובר לקרקע, אפילו מקלח, להדיא לתוך המקוה, כשר שהרי אינו מקבל טומאה, לפי שהוא בטל אגב קרקע. נחלקו כאן אם מה שמועיל חיבור לקרקע הוא רק בדבר שיש לו צורך לקרקע כגון נגר, עוד כתבו מספיק מחובר לדבר המחובר לקרקע. וכתב רמ"א אין חילוק בין אם הוא מעל או מתחת לקרקע. כאן דיברו לעניין חיבור לכתלי המקוה על ידי מסמרים או בטון.

סעיף מט

במה דברים אמורים, בממשיך מי גשמים בעלמא, אבל אם ממשיך ממעיין או ממקוה, אפילו על ידי דבר המקבל טומאה, כשר דחשבינן לזה המקום שממשיך המים לתוכו כאילו הוא מחובר למעיין או למקוה שממשיך המים משם. ויש מי שאינו מחלק בכך.

ממשיך ממעיין מועיל על מקבל טומאה

דין השלחן ערוך כמבואר ברא"ש, ויש מי שאינו מחלק היא דעת הרשב"א. קימא לן סתם ויש הלכה כסתם ומותר להמשיך.

נחלקו בדעת השלחן ערוך האם מה שמועיל להמשיך על ידי דבר המקבל טומאה הוא רק כשיש עדיין חיבור למעיין או אפילו שאין חיבור:
» ש"ך מועיל כדין השקה.

» דרישה רק כשעדיין יש חיבור.

כתבו האחרונים חילוק בין הדין לעיל סעיף ח' שמים שעברו על שוקת נפסלו אף שיש חיבור למעיין, הואיל וכאן החיבור הוא להציל מדין הוויתור על ידי טומאה ושם החיבור הוא להציל מדין שאובים ולזה לא מועיל השקה הואיל והם עצמם שאובים.

סעיף ג

מקוה של מי גשמים שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק, אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן שער הסדק, כשר. ואם לאו, פסול משום דהוי ליה זוחלין ואין מקוה מטהר בזוחלין. הגה: ויש מחמירין אפילו אם ישארו מ' סאה עד הסדק, ויש לחוש לדבריהם לכתחלה לסתום הסדק (טור צ"א ובית יוסף בשם המרדכי). וכל זה דוקא במקוה שאינה צאה ממעיין, אבל אם היא צאה ממעיין, אין לחוש לזחילתה (בית יוסף בשם מהרי"ק שורש קנ"ו). ואין יציאת המים קרוי זוחלין, אלא כשאין מוזרין למקוה אבל כשיצאו מעט מוזרין שם, לא מקרי זחילה. (ריב"ז סימן ל"ג). ואם בא לסתום הסדק כדי שישארו בו מ' סאה, לא יסתום אותו בידו ולא בכל דבר המקבל טומאה. ויש מי שמתיר לסתום בכל דבר שמקבל טומאה.

מקוה שנפרץ

נחלקו אם פסל זוחלין דאורייתא או דרבנן, בתוספתא למדו זאת ממייעוט 'אך מעיין' דווקא מעיין מטהר בזוחלין את מקוה לא. נחלקו לעיל:

» מהרי"ק תרומת הדשן ורמ"א לעיל הוא מהתורה.

» מרדכי דרבנן.

מקוה שזוחלין מימיו אך ישארו מ' סאה:

משנה מקואות (ה ה) "וְנוֹטְפִים שֶׁשָּׁאֵן זֹחֲלִין, סוּמְךָ אֶפְלוּ מִקֵּל, אֶפְלוּ קֶנֶה, אֶפְלוּ זָב וְזָכָה, יוֹרֵד וְטוֹבֵל, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, כֹּל דֶּבֶר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טִמְאָה, אֵין מְזַחֲלִין בּוֹ". (לעיל סעיף יג הובא ביאור משנה זו לעניין מים הירודים מההר, כאן ביארו לעניין מקוה שיצאו מימיו ועדיין ישארו בו מ' סאה, כגון שהנקב למעלה).

» ר"ש המשנה דיברה במקוה שנפרץ ואחר הנזילה עדיין ישארו בו מ' סאה, ר' יהודה התיר לסתום על ידי דבר המקבל טומאה וכן אדם זב או זבה, ור' יוסי אסר.

» רא"ש דוחק בלשון המשנה להעמיד בציור זה של מים נוטפין, וכן טעמו של ר' יוסי אסר לסתום במקבל טומאה אינו ברור, וכן מצינו משנה שהתירה בחרדלית (שטף מים) של גשמים לגדור ולטבול, וכן משמע מהתוספתא שפסול זוחלין הוא רק כשהכול נזחל. ומה שנחלקו הוא כשהמים נוטפין ולא ישאר מ' סאה על ידי זה.

» **שלחן ערוך** פסק כרא"ש, נחלקו האחרונים האם מתיר לטבול גם בחלק העליון של המקוה או רק בתחתון.

» **רמ"א** פסק לחוש לר"ש. לפי זה כתבו האחרונים להיזהר שנקב ההשקה יהיה כולו מכוסה במים שלא יחשב זוחלין מבור לבור.

ההיתר במקוה הבא ממעיין:

כתב מהרי"ק במקוה הבא ממעיין שהמשיך מעיין לתוך מקוה שיש בו סדק גבוה שעדיין יישאר בו מ' סאה, אין לחוש לזחילה, **וכן הביא הרמ"א**, הטעם ממאי נפשך אם כל המים נחשבים זוחלין כשר אפילו נפסק נביעת המעיין כמו גל שנתלש ועדיין לא נח באשבורן. ואם לא נחשב הכול כזוחל מטהר כדין מקוה מ' סאה.

לעיל סעיף י' הובא מחלוקת זו. **כתב ש"ך** מדובר שעדיין מחובר המקוה למעיין. וכתב על זה המעיל צדקה לחוש בימות החורף שקפאו המים הנמשכים מהמעיין וממילא נחשב לזוחלין לחוששים לר"ש, והוסיף המעיל צדקה לגזור בימות החמה אטו ימות הגשמים. **עוד** הביא הפתחי תשובה בשם מעיל צדקה דווקא אם היה קילוח ממש מהמעיין למקוה, אך חיבור בעלמא לא מועיל להציל מפסול זחילה, וכל שכן אם המקוה מקלח למעיין.

יוצאין מעט וחוזרין:

נחלקו מה דינם:

» **רמ"א בשם ריב"ש** אין יציאת המים קרוי זוחלין, אלא כשאין חוזרין למקוה אבל כשיוצאין מעט וחוזרין שם (כגון שהמקוה נמוך), לא מקרי זחילה.

» **הרשב"ץ** כתב שצריך כתלים גבוהים שמעכבים המים לצאת. כאן דנו האחרונים בעניין פילטר במקוה.

סתימת נקב בדבר המקבל טומאה:

במשנה לעיל נחלקו ר' יהודה ור' יוסי אם אפשר לסתום בדבר המקבל טומאה (סומך אפלו מקל, אפלו קנה, אפלו זב וזכה, יורד וטובל, דבר רבי יהודה. רבי יוסי אומר, כל דבר שהוא מקבל טמאה, אין מוחליין בו), נחלקו הראשונים:

» **ר"ש** אסור לסתום בדבר המקבל טומאה כדעת ר' יוסי במשנה.

» **רא"ש** מוכח המשנה מקואות (הו) **"בית שמאי אומרים, מטבילין בחרדלית. בית הלל אומרים, אין מטבילין. ומודים שהוא גודר פלים וטובל בהם. וכלים שגדר בהם, לא הטבילו"**, שמותר לעשות חציצה בכלים ולטבול שם אף שהכלים מקבלים טומאה.

להלכה:

פסק שלחן ערוך בסתם להחמיר כר"ש והביא הרא"ש ביש אומרים.

כתבו האחרונים מחשש סתימה על ידי דבר המקבל טומאה וכן מחשש שמא יזחלו מעט מים, לא עושים ניקוז וסתימה של בור המקוה אלא בעת הצורך שואבים המים במשאבה.

מקוה שמימיה נבלעים בקרקע:

וקבעו נסרים סביבותיה למנוע הבליעה, והנסרים קבועים ביתדות ברזל, כתב הפתחי תשובה בשם נודע ביהודה אף בנסרים ישנים אין לחוש משום שאין היתדות גורמים להווית המקוה אלא מניעת הפסול שיהיה בעתיד וכל מה שפוסל הוא כאשר היו מים זוחלים בפועל ועיכבו אותם. עוד טעם יש לומר שמחובר לקרקע לא נחשב מקבל טומאה. **כאן** דיברו האחרונים על עשיית סתימה מגומי או מנייר.

סעיף נא

ניקב המקוה ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט, כשר לפי שאין זחילתן ניכרת.

זחילה שאינה ניכרת

דין השלחן ערוך כמבואר ברשב"א, הואיל ואין לך מקוה שהמים לא מתמעטים משהו. יש לשים לב שהובאו כאן ב' אפשרויות או נטיפה מעט מעט או בליעה בקרקע. וכתבו האחרונים אם ניכר הבליעה אפילו שנבלע בקרקע ולא מטפטף לחוץ, פסול. כאן נחלקו האחרונים מה נחשב זחילה הניכרת האם בעיני שיראו תנועה על המים של זחילה או שמספיק שידוע שיציאת המים הים בזחילה ולא בטפטוף. **הגר"א** יש שלמדו בדעתו שאסור זחילין אפילו שאינו ניכר, ולמעשה חששו לו במקום שלא יישאר מ' סאה אחר כך. ולמעשה היום חוששים לכל זחילה שלא תהיה לא בבור הזריעה ולא בבור הטבילה.

סעיף נב

הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר, להכשירו. או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם, צריך שיהא נקב שביניהם רחב כשפופרת הנאד וקילות המים יהיה כרוחצ הנקב (רי"ף ע"פ סימן קצ"ב בשם א' מהמפרשים וכן כתב הבית יוסף), ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר, אפילו רגע, נשאר לעולם בהכשרו, אפילו נסתם הנקב אחר כך. כל שיעמוד כשפופרת הנאד ממעטו, אפילו דבר שהוא מברית המים. ספק אם הנקב רחב כשפופרת הנאד אם לאו, פסול. אם יש נקבים דקים הרבה, מצטרפין לכשפופרת הנאד, אם המקוה האחד שלם והשני חסר. הגה: ומותר לחפור מקוה גדל הגהר ולטבול בה, אף על פי שאין בה מ' סאה, דהא ארעא חלחולי מתחלחלת והואיל והוא סמוך לגהר ואין רואין החלחולים שביניהם, שהמים באין מן הגהר דרך החלחול, דהיינו מנקבים דקים שצקרקע, הוו חבור (מרדכי ה"ג בשם ראבי"ה). **אבל אם**

שניהם חסרים, אין הנקבים הדקים מצטרפין לכשפופרת הנאד והוא הדין אם חלק מקוה בסל או שק, אם אין שיעור מקוה צלל אחד, פסול.

השקת מקוה פסול לכשר, צירוף נקבים דקים לשיעור

דין השקה למדו מהפסוק אך מעיין ובור, ודרשו ממה שנאמר יהיה טהור על כל אחד. ולמדו כמו שמטהר מים טמאים הוא הדין לעניין פסול שאוב וחסר והווייתו בטומאה.

שיעור נקב העירוב:

כאן מדובר כשהפסול הוא דאורייתא מחמת חיסרון מים או מים שהגיעו על ידי דבר המקבל טומאה, וכן כשיש מקוה תוך כלי, אבל פסול דרבנן סגי בנקב כשערה כדלקמן סעיף נ"ג. משנה מקואות מבואר במשנה ובתוספתא וכן פסק שלחן ערוך עירוב מקואות ב' אצבעות. רמ"א הוסיף דברי הריב"ש צריך שקילוח המים יהיה כרוחב הנקב (לפי זה המקוה צריך להיות גבוה יותר ממי ההשקה). שיעור בס"מ נחלקו אם אצבע היא 19/24 מ"מ ולמעשה הורו לעשות נקב 5 ס"מ. (כתבו האחרונים גובה המים צריך שיהיה 122 וחור ההשקה פחות 2 ס"מ מזה, וגובה אוצר הזריעה הוא 30 ס"מ מעל נקב ההשקה).

אחר שהתערב רגע אחד, מחלוקת:

» **רא"ש ושלחן ערוך** פסקו שהוכשר כל המקווה אפילו נסתם אחר כך.

» **הש"ך** פסק טוב להחמיר לחשוש לר' ירוחם שצריך שתמיד תהיה השקה.

עוד פסק שלחן ערוך כל שיעמוד כשפופרת הנאד ממעטו, אפילו דבר שהוא מבריית המים. ולא דמי לעיל סעיף ל"ג שמותר לטבול בעינו של דג, שבהשקה בעינן חיבור ממש ולפי זה מים קפואים חוצצים.

פסק שלחן ערוך, ספק אם הנקב רחב כשפופרת הנאד אם לאו פסול, מבואר במשנה ורמב"ם משום ששפופרת הנוד הל"מ, ודוקא כאן שעיקרו מהתורה אך הל"מ גרידא ספיקה להקל.

פסק שלחן ערוך אם יש נקבים דקים הרבה, מצטרפין לכשפופרת הנאד, אם המקוה האחד שלם והשני חסר. **וכן רמ"א** כתב מותר לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בה, אף על פי שאין בה מ' סאה, דהא ארעא חלחולי מתחלחלת והואיל והוא סמוך לנהר ואנו רואין החלחולים שביניהם, שהמים באין מן הנהר דרך החלחול, דהיינו מנקבים דקים שבקרקע, הוו חבור. אבל אם שניהם חסרים, אין הנקבים הדקים מצטרפין לכשפופרת הנאד והוא הדין אם חלק מקוה בסל או שק, אם אין שיעור מקוה בצד אחד, פסול.

דין זה לחבר על ידי נקבים מבואר במרדכי בשם ראבי"ה שלמד כן מגמרא חגיגה (כב). "אמר רבא סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילין טהורין ומקוה שחלקו בסל וגרגותני הטובל שם לא

עלתה לו טבילה דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא ובעינן דאיכא מ' סאה במקום אחד", ליישב ב' הדינים כתב הראשונים:

» **ראבי"ה** לחלק בין מקום שיש מ' סאה לבין מקום שאין מ' סאה, ומה שלא מועיל ארעא מחלחלא הוא כשאין מ' סאה בכל בור.

» **הרבה ראשונים** חלקו וביארו שלא אמרין ארעא מחלחלא גם כשיש מ' סאה, ולכן כתבו האחרונים שאין להקל בחפירה סמוכה לנהר אם אין חיבור ממש.

כאן דיברו האחרונים על רשת בין הבורות בחיבור ההשקה שיש להיזהר כמבואר כאן.

סעיף ג

הבא להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב, אף על פי שאינו משיקו אלא בשערה, כשר ואפילו אין מי ההשקה רואין פני האויר. הגה: ודוקא בפסול שאיבה שהיא מדרכנו, אבל בפסול דאורייתא דעינן כשפופרת הנאל (ת"ה ור"ס במקואות) כמו שנתבאר. ואפילו בפסול שאיבה יש חולקין (טור והרא"ש), וכן ראוי להורות.

שיעור השקה בפסול מקוה שאוב

כתב הרשב"א בהכשר מקוה שאוב מועיל השקה חיבור כחוט השערה, הואיל ושאובים דרבנן. יש שביארו גם למ"ד שאובים דאורייתא מועיל חיבור חוט השערה הואיל ומהות פסול שאובים הוא שניתקו ממקורן, ולזה חיבור כל שהוא מועיל. **וכן פסק שלחן ערוך** כרשב"א שמועיל השקה כחוט השערה, **רמ"א בשם טור ורא"ש** כתב להחמיר גם בפסול שאובים בעינן כשפופרת הנוד.

נחלקו בדעת רמ"א מה יסבור כשמיעוט שאוב ורובו כשר:

» **ש"ך** מועיל גם חיבור שערה (והרמ"א חילק בין דאורייתא לדרבנן ודעתו כדלעיל סעיף ג' כולה שאובה פסול דאורייתא).

» **ט"ז** לא מועיל וטעם רמ"א גזירה אטו השקה מחמת חיסרון דאורייתא, (וכן מורה התחלת דברי רמ"א ודוקא פסול שאיבה דרבנן וכו', מוכח שגם בפסול דרבנן הוא סובר שפופרת הנוד. והש"ך יבאר שנקט דרבנן אליבא דהשלחן ערוך ומיירי בכולו שאוב שדעת רמ"א לעיל שהוא דאורייתא).

סעיף נד

כותל שבין ב' מקואות שנסדק מצד זה לצד זה, אפילו כל שהוא לשתי מצטרף לערב שני המקואות להכשירם. ואם לערב, אינם מצטרפים עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנאד, ואם נפרץ הכותל למעלה זה לזה על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנאד, כשר. הגה: וה"ה אם היה גל של עפר בין ב' המקואות, אם נטל מגובה הגל מעט עד שמקלחין זה לזה כרוחב שפופרת הנאד ברום קליפת השום, סגי ללא דעינן כמלא שפופרת הנאד אלא בנקב (מרדכי ה"ו).

כותל מקואות שנסדק

משנה מקואות (ו ט) "כְּתֹל שְׁבִין שְׁתֵּי מְקוֹאוֹת שֶׁנִּסְדָּק לְשָׁתִּי, מִצְטָרֵף. וְלָעֶרֶב, אֵין מִצְטָרֵף, עַד שֶׁיֵּהָא בְּמָקוֹם אֶחָד כְּשֶׁפּוֹפְרֶת הַנּוֹד. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, חֲלוּף הַדְּבָרִים. נִפְרָצוּ זֶה בְּתוֹךְ זֶה, עַל רוֹם, כְּקִלְפַת הַשּׁוֹם. וְעַל רֹחַב, כְּשֶׁפּוֹפְרֶת הַנּוֹד".

נסדק שתי וערב:

מבואר נפרץ שתי מועיל כל שהוא נפרץ ערב לא מועיל עד שיהא שפופרת הנוד, וכן פסק שלחן ערוך. נחלקו הראשונים מהו שתי שמועיל כל שהוא:

» ר"ש ורא"ש לרוחב.

» רמב"ם לאורך, למעשה יש להחמיר כשניהם ואין להקל אלא אם נפרץ כל שהוא גם למעלה וגם למטה.

נסדק למעלה זה לזה:

פסק שלחן ערוך מועיל כל שהוא, לאו דוקא נפרץ אלא כל שיש מעבר מין מזה לזה לא חשב הפסק. רמ"א הביא עוד ציור שהמים מקלחים כרוחב שפופרת הנוד בגובה קליפת השום.

סעיף זה

שלשה מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד עשרים סאה מים כשרים, ובאחד מהם עשרים סאה מים שאובין, ועומדין זה בצד זה, אם השאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בהם ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד, הוכשרו שלשתם, כיון שפעם אחת היו מחוברים ביחד מ' סאה מים כשרים, ואותם שטבלו בהם, מהורים. ואם השאוב באמצע, שאין שני הכשרים יכולין להתערב אלא על ידו, לא הוכשרו אלא נשארו כמו שהיו תחלה ואותם שטבלו בהם לא נמחרו.

עירוב ג' מקואות

משנה מקואות (ג ו) "שְׁלֹשָׁה מְקוֹאוֹת, בְּזֶה עֶשְׂרִים סָאָה, וּבְזֶה עֶשְׂרִים סָאָה, וּבְזֶה עֶשְׂרִים סָאָה מִים שְׁאֻבִּין, וְהִשְׁאֹב מִן הַצֵּד, וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ בָהֶן וְנִתְעָרְבוּ, הַמְקוֹאוֹת טְהוֹרִין וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים. הִיָּה הִשְׁאֹב בְּאֶמְצַע, וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ בָהֶם וְנִתְעָרְבוּ, הַמְקוֹאוֹת כְּמוֹת שֶׁהָיוּ, וְהַטּוֹבְלִים כְּמוֹת שֶׁהָיוּ". וכן פסק שלחן ערוך.

אם בשעה שטובלים המים נשפכים לחוץ, מחלוקת:

» ש"ך על פי ריב"ש, גם אם בשעה שטובלים המים נשפכים לחוץ ואינם חוזרים למקוה לא נחשב לזוחליו, משום שכל זחילתו היא מחמת האדם הטובל בהם אך מצד עצמם אינם זוחליו.

» **יש אחרונים** החולקים וביארו שכאן מדובר שהמים לא נשפכים לחוץ אלא הכתלים החיצוניים מחזירים אותם.

במקרה השני שהשאובים באמצע, הקשו מדוע לא נפסול החיצונים מחמת ג' לוגים של שאובים שנכנסו, תירצו:

» **ש"ך ריב"ש** שיש ספק אם עברו ג' לוגים ולכן שאובים דרבנן ולקולא.

» **יש שביארו** שלא פוסל השאובים משום שנחשב שבאו לכשרים בהמשכה ואף שאין ג' טפחים מועילה המשכה כזו.

» **ט"ז** ביאר שיש להכשיר מב' טעמים הראשון כשיש ג' טפחים להמשכת השאובים וגם אם לא יש להכשיר שיש לומר לא הוחלפו המים וכל חד הדר לדוכתיה ומה שנשאר הוא תערובת מועטת ועל זה אמרינן בטל ברוב.

סעיף נו

שני מקואות של כ' כ' סאה, אחד שאוב ואחד כשר, ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם, אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדימו, המקואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו.

ב' מקואות של כ' כ' סאה

דין השלחן ערוך מבואר בתוספתא. גם כאן צריך לביאורי האחרונים מדוע לא פוסלים הכשרים מדין ג' לוג שאובים.

סעיף נז

כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילין בו. גומות הסמוכות לפי המקוה ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהם מים מעורבים עם מי המקוה כשפופרת הנאד, מטבילין בהם. הגה: ולכן כלי המונח צלד המקוה, מנענע צידו המקוה כדי שיעשה גל צמים ויעצור על הכלי, ועולה לו הטבילה. וכלכל שלא יעקור הגל ממקומו, אלא יהא מחובר למקוה. (כן משמע בפ"ז דמקואות לדעת המפרשים).

המעורב למקוה

משנה מקואות (ה ו) "כל מקום שיש בו ארבעים סאה, טובלין ומטבילין. מטבילין בתריצין ובנעצים ובפרסת החמור המערבת בנקעה". וכן פסק שלחן ערוך מותר להטביל במה שמעורב למקוה כשפופרת הנוד. לעיל סעיף ה' מבואר דין גל.

הטבלה על ידי יצירת גל:

הרמ"א הוסיף עוד מקרה להטביל כלי סמוך על ידי יצירת גל מחבר. ביארו ש"ך וט"ז לא חשיב הוויתו על ידי טומאה, שכאן לא מהווה את עצם המקוה אלא רק את טבילת הכלי. עוד מבואר שכל עוד לא נתלש הגל אין בו פסול זוהלין.

נחלקו בדין הרמ"א מתי גל שאינו מחובר פסול:

» ט"ז במקוה אבל במעיין כשר לכלים בכל שהוא אף שאינו מחובר, שמעיין מטהר כלים בכל שהוא.

» ש"ך בין מקוה בין מעיין שאף מעיין אם אינו מחובר למקורו אינו מטהר בכל שהוא.

נחלקו לפי זה בגל מ' סאה שנתלש ואינו באוויר אלא מחובר מצד אחד, מדוע אינו פסול בזוהלין:

» ב"ח מדובר שנתלש מהים, מצד אחד בעינן מ' סאה כמקוה מצד שני דינו כמעיין לטהר בזוהלין.

» ט"ז הואיל ובצד אחד נוגע בקרקע נחשב אשבורן.

» ש"ך משמע שלא הסכים לסברת הט"ז וכל ההיתר הוא רק בים או מעיין כב"ח.

סעיף נח

חורי המערה וסדקי המערה, מטבילין בהם אף על פי שאין המים שבהם מעורבים עם מי המקוה (אלא) בכל שהוא.

הטבלה בחורי המערה

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה, וביארו שלא בעינן כשפופרת הנוד הואיל והחורים לא מתמלאים מים אלא כשיש חיבור בינם למקוה.

סעיף נט

עוקה (פי' חפירה) שבתוך המקוה, אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה, אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מעורבין עם המקוה כשפופרת הנאד. ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה, אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא, מטבילין בהם.

עוקה בתוך המקוה

משנה מקואות (ו א) "כל המערב למקוה, כמקוה. חורי המערה וסדקי המערה, מטביל בהם כמא שהם. עקת המערה, אינו מטבילין בה אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנוד. אמר רבי יהודה, אימתי, בזמן שהיא מעמדת עצמה. אבל אם אינה מעמדת עצמה, מטבילין בה כמא שהיא".

מבואר הלכה כר' יהודה, כשהעוקה יכולה להעמיד עצמה בעיני כשופרת הנוד, כשאינה יכולה לא בעיני אלא היא חשוב כשאר המקוה. ומשמע שאין צריך אפילו שיהיה רביעית באותה עוקה.

סעיף ס

ג' גומות שבנחל, התחתונה ועליונה של כ' סאה, והאמצעית של מ', ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל, אף על פי שהוא נכנס לתוכו ויוצא מתוכו, אין זה עירוב ואין מטבילין אלא באמצעית, שאין הנזחלין מערבים אלא אם כן עמדו.

ג' גומות בנחל

דין השלחן ערוך מבואר בתוספתא, ג' גומות עליונה ותחתונה של כ' סאה ואמצעית של מ' סאה, ר' יהודה ור' מאיר הורו שמצטרף משום גוד אסיק ואחית והלכה כחכמים שלא מצטרף ולא אמרינן גוד אסיק ואחית. פסק השלחן ערוך לא מצטרף משום שהמים זוחלין (ביארו האחרונים שטעם השלחן ערוך אינו סותר לטעם התוספתא, דהיינו הך לא מצטרפים הזוחלין משום שלא אומרים בהם גוד אסיק ואחית).

לעיל סעיף נ' נחלקו השלחן ערוך ורמ"א בזוחלין של יותר ממ' סאה, דין השלחן ערוך כאן שהאמצעית כשרה אף שזוחל ממנה, את"ש לשיטתו לעיל שאין פסול זוחל ביותר ממ' סאה, אך לדעת רמ"א שפסול יש שביארו שבאמת יאסור לטבול כאן באמצעית יש שביארו על פי הש"ך לעיל שפסול זוחלין הוא רק כשזוחל מחמת נביעה אך זוחל מחמת דבר מכריח אינו פסול.

טהרת מים שאובים בהשקה ממים כשרים זוחלין:

כאן דנו האחרונים אם מים שאובים נטהרים בהשקה ממים כשרים זוחלין, דעת הש"ך להתייר, אך הרבה החמירו, ונפקא מינה במי שמוסיף על מי גשמים שיש בהם מ' סאה אך הם זוחלין מים שאובים. ולכן נזהרים בשעה שפותחים מברזי מי העיר לבור הזריעה שיהיו המים באשבורן, ובזה יש בעיה שאז צריך שבור הזריעה צריך להיות גדול מאוד, והתקנה היא שברזי מי העיר יגיע עם צינור מוארך עד תחתית בור הזריעה ובזה אינו נפסל.

סעיף סא

הכופת ידיו ורגליו וישב לו באמת המים, אם נכנסו מים דרך כולו, טהור.

ישב באמת המים

דין השלחן ערוך מבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף סב

מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות, האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו, שלא יחסרו המים בקפיצתו בתוכו. ולא יטבול בו פעמים זה אחר זה. טבלו בו שנים זה אחר זה, אף על פי שרגליו של ראשון נוגעות במים, השני בזממא, שהרי חסרו המים מארבעים סאה.

מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות

משנה מקואות (ו) "מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, קרדו שנים וטבלו זה אחר זה, הראשון טהור, והשני טמא. רבי יהודה אומר, אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים, אף השני טהור". מבואר לת"ק הראשון טהור והשני טמא וכן הלכה.

דין השלחן ערוך מבואר בתוספתא וברמב"ם. מה שלא יטבול ב' פעמים הואיל ויש לחוש שבראשונה לא יטבול כראוי ובשנייה המים יצאו, נחלקו מה הדין בדיעבד ולהלכה משמע משלחן ערוך שיצא. כשטבלו שנים זה אחר זה אין נחשב מה שעל הראשון חיבור, הואיל והניצוק והקטפרס אינם חיבור, ומיהו כתבו הפוסקים לעניין פסול ג' לוגים כן נחשב חיבור הואיל ופסול ג' לוגין הוא דרבנן ולכן מי שיוסיף בשעה זו ג' לוגין אינו פוסל המקוה.

סעיף סג

הטביל בו בגד עבה שהמים נבלעים בתוכו, כל זמן שהבגד נוגע במקוה, הוא כשר אף על פי שזבו ממנו שלשה לוגין למקוה. העלהו ממנו, פסול, שנעשה שאוב מהמים שירדו מהבגד לתוכו. ואם מטביל בו יורה או שאר כלים, מורידן לתוכו דרך פיהן, שלא ינתזו המים כשמכניסן לתוכו ונמצא שהוא חסר, ומעלהו דרך שוליו כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר מהמקוה. הגה: כל המים שצכלי, וגם שהמים שצכלי יהיו שאוצים, ואם יפלו אחר כך למקוה יפסלו אותה מאחר שלא נשאר בה כשיעור מקוה (מלשון הרמב"ם).

הטביל בו בגד עבה, הטבלת כלי עם פיה

במשנה שם "הטביל בו את הסגוס והעלהו, מקצתו נוגע במים, טהור. הפר והפסל של עור, פיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שפיתוכן שאובין. כיצד יעשה, מטבילין ומעלה אותם דרך שוליהם". כאן מועיל בשונה מאדם שרגליו נוגעות במקוה, משום שהכר בלוע כולו משא"כ באדם שרק על גבי גופו. הטעם שנחשב שאוב כשהגביה הכר אף שהכר אינו כלי, הואיל וידיו גרמו למים ליפול נחשב מקבלות טומאה. כתב בית יוסף סחט את הבגד בעודו במים אינו נחשב שאוב, לאפוקי מהרוקח שהחמיר.

עוד פסק השלחן ערוך על פי התוספתא והראשונים, להטביל כלי דרך פיה מותר באופן שמורידו לתוך פיהן כדי שלא ינתזו המים כשמכניסן לתוכו ויראה חסר. יש להדגיש שהחשש הוא לחיסרון המקוה אך לא לפסול מים שאובים, הואיל ויש השקה לעולם. והמשיכו השלחן ערוך ורמ"א לבאר כיצד יעלה אותו שלא יתחסר ממי המקוה, ומדוע לא מועיל להחזיר מהמים שבכלי. ומיירי שיש מעט יותר ממ' סאה ומש"ה אין פסול ממים הטופחים על הכלים.

סעיף סד

המטביל כר או כסת במקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, כיון שהגביה שפתותיה מהמים נמצאות המים שבתוכן שאובין. כיצד יעשה, מטבילין ומעלין דרך שוליהן. אבל הקופה והשק, מטבילין ומעלין כדרכן ואינו חושש.

כיצד להטביל בגד במקוה מצוצמצם

משנה שם "הפר והפסד של עור, פיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכן שאובין. כיצד יעשה, מטבילין ומעלין אותם דרך שוליהם". בגד עור שאינו סוחט מכל מקום יש לחוש שהמים ייעשו שאובים, ולכן יזהר שלא להעלות אותם שלא דרך שוליהם. בגד בד כגון קופה ושק אינו צריך לחשוש בצורת העלאתו, אלא ממילא המים יוצאים, ויוצא שיש ג' סוגים כר וכסת שצריך לסחוט בגד עור ושק וקופה שהם בגד בד שיוצאים המים מאליהם.

סעיף סה

מקוה שהוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה ועלול נז, צריכה לחזור ולטבול כל זמן שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היה בו מ' סאה. אבל אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטין כל כך שיעמדו על פחות מארבעים סאה, אף על פי שפעמים שמימיו עולין ופעמים מתמעטין, אינה צריכה לחזור ולטבול. ומכל מקום כשר הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו ארבעים סאה ועיין לקמן סעיף ע"א.

מקוה שמימיו מתמעטין

דין השלחן ערוך כמבואר בתשובת הר"ן, הטעם משום שיש לה חזקת טומאה והמקוה הוא ספק. דנו האחרונים במקום שלא מדדו מתחילה אבל אחר טבילה נמצא שיש בו מ' סאה, האם גם מתירים או שאומרים שאין חזקה דמיעקרא יש להחמיר, ולקמן סעיף ע"א מבואר דעת הט"ז שיש להקל בזה.

סעיף סו

מקוה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתכסות בו, נותן בו מצד אחד אבנים או חבילי עצים, כדי שיקבצו מימיו אל מקום אחד ויעלו בענין שיוכל להתכסות בו, ובלבד שלא יחלקו כל המקוה. אבל בכלים, פסול. הגה: ואפילו אם יכולה להתכסות במים, אם אין המים עמוקים עד טזורה ולמעלה ממנו זרת, לא תטבול בה לכתחלה שמה לא תטבול יפה (בית יוסף בסימן קכ"ח בשם תשובת הרשב"א וכו"כ רש"ז). מיהו אם אין מקוה אחרת וא"ל לתקן, אפילו לריכה להשתטח על פניה מחמת שאין המים עמוקים, אם מתכסה גופה בדרך זה בפעם אחת, טובלת גם (תשובת הרשב"א סימן תתי"ח) וע"ל סימן קכ"ח.

מקוה שמימיו מתפשטין

משנה מקואות (זו ו) "מְקוֹה שְׁמִימָיו מְרֻדָּדִין, כּוֹבֵשׁ אֶפְלוֹ חֲבִילֵי עֲצִים, אֶפְלוֹ חֲבִילֵי קָנִים, כְּדִי שְׂיִתְּפָחוּ הַמֵּיִם, וַיִּוָּרֵד וַיִּטְבֹּל". בסעיף מבואר כיצד לגרום שהמקוה יהיה ראוי לטבילה על ידי אבנים ועצים ולא על ידי כלים, ויש להקפיד שלא יחלקו כל המקוה, וכתבו האחרונים אם מחלק ויש נקב כשפופרת הנוד מהני.

הסיבה שלא מועיל לכבוש על ידי כלים:

» ט"ז שעל ידי כלים נחשב הוויה בטומאה, שאם לא היה כובש היה המקוה פסול מלטבול בו.

» ש"ך לא נחשב הווייתו בטומאה בגלל הכלים משום שפסול זה שאי אפשר לטבול במרודדין לא נחשב פסול בחפצא אלא רק עיכוב צדדי, וטעם הפסול בכלים משום שיש לחוש מחמת כובדם שלא יהיה ריווח ביניהם כשפופרת הנוד, ודחו דבריו שיש לדמת הסדקים שבכלים לחורי וסדקי המערה. (יש שביארו בש"ך שכל הפסול בכלים הוא רק במניחם באמצע אבל מהצד כשרים, ודחו דבריהם).

בש"ך מבואר אף אם נותן את העצים סמוך לכתלי המקוה יש לדאוג שיהיה ריווח ביניהם כשפופרת הנוד, אולם להלכה לא החמירו כמותו.

כתב רמ"א בשם רשב"ץ ורשב"א לכתחילה צריך לא רק שיכולה לטבול במים אלא שיהא יותר מטבורה זרת, ודוקא לכתחילה אבל בדיעבד מועיל שתטבול כל שמתכסה גופה בזה.

כתבו הפוסקים לדייק מהרמ"א והשלחן ערוך כאן (שפסל השלחן ערוך במניח כלים משום שנחשב הווייתו בטומאה), אם לא יכולה לטבול גם בפישוט ידיים ורגלים המקוה נחשב פסול, ולא יועיל להוסיף לו מים שאובים כדין מקוה רגיל של מ' סאה שכשר בתוספת.

סעיף סז

ספק מים שאובים, טהור. כיצד, מקוה שנסתפק אם נפלו לו מים שאובים או לא נפלו. ואפילו ידע בודאי שנפלו, ספק יש בהם ג' לוגין ספק אין בהם. ואפילו ידע בודאי שיש בהם ג' לוגין, ספק שהיה במקוה שנפלו בו מ' סאה ספק לא היה, הרי זה כשר.

ספק מים שאובים

בסעיפים הבאים מבואר כמה סוגי ספיקות, ספק אם נפלו או להיכן נפלו ג' לוגין, ספק מי מילא מקוה, ספק כיצד התמלא המקוה, ספק על הטובל אם והיכן טבל, ספק מתי המקוה נחסר, ספק כשנפלו ג' לוגין ב' פעמים.

משנה מקואות (ב ג) "ספק מים שאובין שטתרו חכמים, ספק נפלו, ספק לא נפלו, אפלו נפלו, ספק יש בהם ארבעים סאה ספק אין בהם, שני מקנאות, אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, נפל לאחד מהן ואינו יודע לאיזה מהן נפל, ספקו טהור, מפני שיש לו במה יתלה. היו שניהם פחותים מארבעים סאה, ונפל לאחד מהם ואינו יודע לאיזה מהן נפל, ספקו טמא, מפני שאין לו במה יתלה". **מבואר** משום ספק דרבנן לקולא. לעיל סעיף ג' נחלקו שלחן ערוך ורמ"א, לרמ"א רובו שאובו דאורייתא לשלחן ערוך דרבנן, ולפי זה דינם משתנה מתי מקלים בספק כאן. טעם הקולא משום שהוא ספק דרבנן ולא איתחזק איסורא דהיינו המקוה לא הוחזק כטמא, אך אדם הטמא אף שהוא מדרבנן וספק טבל יש להחמיר משום איתחזק איסורא.

כאן דנו האחרונים במקוה שייבשו אותו ורואים שיש מים המבצבצים מהאריחים, דיש ס"ס שמא אין ג' לוגין ושמא נחשב שבאו בהמשכה למקוה, אלא שיש להסתפק אם נחשב כבאו בהמשכה כשבצבו מהאריחים.

סעיף סח

ב' מקואות, אחד יש בו מ' סאה, ואחד אין בו. נפלו ג' לוגין מים שאובין לאחד מהם ואינו יודע לאיזו מהם נפלו, ספקו טהור מפני שיש לו במה יתלה. היו שניהם פחותים ממ' סאה ונפלו לאחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם, כל אחד משניהם פסול שאין לו במה יתלה.

ספק להיכן נפלו ג' לוגין

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה. גם כאן כתבו האחרונים שההיתר הוא משום ספק דרבנן לקולא, ותלוי הדבר במחלוקת שלחן ערוך ורמ"א מתי נחשב דרבנן לרמ"א ברובו שאוב הוי פסול דאורייתא.

עוד הובא בתוספתא ב' מקואות חסרות ונפלו לאחד ואין ידוע איזה שהולכים לחומרא, אם מילא שניהם מ' סאה כשרים ועבר וטבל ואין ידוע באיזה טבל, חשיב ספק דרבנן ואזלינן לקולא, וכן פסק שלחן ערוך לקמן סעיף ע"ג.

סעיף סט

מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא, כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה (ועיין לעיל ר"ס סימן זה מה שכתבתי בזה).

מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא. כתבו האחרונים אף רמ"א שסבר כולו שאוב דאורייתא פסול, יודה להקל בספק כאן, שיש עוד צירופים וכאן יש ידיים מוכיחות שלא התמלא לצרכים אחרים, ורוב המצויים אצל מקוה בקיאיין ומכוונים לעשות כהכשר. יש שכתבו להתיר אף במקום שיש חשש שמילאו עכו"ם ויש שהחמירו. כתבו אחרוני זמנינו אין לסמוך לטבל במקוה שאין פיקוח על ההכשר, הואיל ומצוי שנשים ועמי ארצות מטפלים בזה במקום שאין פיקוח רב, בטלה החזקה של בקיאיין מצויים.

מבואר שיש להכשיר כשיש ספק אם נפלו ג' לוגין, וכן כשיש ספק אם המקוה התמלא בכשרות.

סעיף ע

צינור שמקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו, ספק מהצנור למקוה ספק מהמכתשת למקוה, הרי זה פסול מפני שהפסול מוכיח. ואם יש במקוה רובו מים כשרים, הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים, שהרי יש שם מקוה כשר קבוע.

ספק מהיכן נפלו המים

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא, צינור המקלח למקוה ויש מכתשת יש להחמיר אף שהספק הוא על שאובים דרבנן משום שמוכח יותר שהמים באו מהמכתשת, אך אם יש כבר רוב מים כשרים כשר (ההבנה היא שיש חילוק בין מקום שלא יודעים כיצד התמלא מקוה משום שיש חזקה והסתברות שהתמלא בכשרות, לבין כאן שאף השלחן ערוך שהיקל בכולו שאובים איסורו דרבנן לא היקל כאן אם אינו מלא ברוב, וכתבו האחרונים משום שמוכח יותר שהמים באו דרך המכתשת).

צינור עם מכתשת בצידו כשרוב המים כשרים:

» **ש"ך בשם הלבוש** השלחן ערוך שהיקל כשיש רוב מים כשרים הוא לשיטתו שאפילו כולו שאוב דרבנן, אך לרמ"א שכולו שאוב דאורייתא אין להקל בצינור עם מכתשת בצידו אף ברוב מים כשרים.

» הש"ך חלק עליו וסבר שגם לרמ"א יש להקל כשרוב המים כשרים.

סעיף עא

טמא שירד למבול, ספק טבל ספק לא טבל. ואפילו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו, שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, טבל באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם, טמא לפי שהטמא בחזקתו עד שיודע שטבל כראוי. וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר, בין שהיה המקוה ברשות הרבים בין שהיה ברשות היחיד, כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות, עד שיודע זמן שנמדד בו שהיה שלם (ועיין לעיל סעיף ס"ה).

ספק בטהרת האדם הטמא

משנה מקואות (ב ב) "מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, טמאות. במה דברים אמורים, בטמא חמורה. אבל בטמא קלה, כגון אכל אכלים טמאים, ושתה משקין טמאים, בא ראשו ורבו במים שאובים, או שנפלו על ראשו ועל רבו שלשה לגין מים שאובין, וירד לטבל, ספק טבל ספק לא טבל, אפילו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו. שני מקואות, אחד יש בו ארבעים סאה, ואחד שאין בו, טבל באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן טבל, ספקו טהור. רבי יוסי מטמא, שרבי יוסי אומר, כל דבר שהוא בחזקת טמא, לעולם הוא בפסולו, עד שיודע שטהר. אבל ספקו לטמא ולטמא, טהור". מבואר אם יש חזקת טומאה וספק אם טבל, לת"ק טומאה דאורייתא פסול טומאה דרבנן כשר, לר' יוסי גם בטומאה דרבנן יש להחמיר.

להלכה רמב"ם פסק טמא מוחזק שספק אם ירד וטבל או ספק אם טבל כראוי טמא, וכן מקוה שנמצא חסר הכל טמא למפרע. וכתב בית יוסף שפסק הלכה כר' יוסי שהחמיר בין טומאה קלה ובין חמורה, והעתיק בשלחן ערוך לשון הרמב"ם וכן כתב ט"ז שפסק שלחן ערוך כר' יוסי. אולם הפתחי תשובה הביא משנה למלך ועוד אחרונים שברמב"ם עצמו מבואר דווקא בטומאה חמורה מחמירים במוחזק, וצריך לתקן בבית יוסף לרמב"ם פסק כת"ק ולא כר' יוסי, ואף בשלחן ערוך שהעתיק לשון הרמב"ם דעתו רק בטומאה חמורה להחמיר, אך יש לסייג שלא כל טומאה דרבנן טהור לת"ק אלא רק טומאה דרבנן שאין לה עיקר מהתורה, אבל טומאת כתם וכתולים וכן כלים דרבנן עיקרן דאורייתא ולא בהם היקלו. הסיבה שכאן החמירו ואפילו בדרבנן (שיש לו עיקר מהתורה) היא פשוטה משום שעל האדם יש חזקת טומאה, ולא דומה לג' לוגין שאובין שנפלו וכדו'.

בספק של מקוה שנמצא חסר, כתב הט"ז שאם לא נמצא חסר סומכים לטהר אף אם לא נמדד בתחילה, ולא חוששים שמא בשעת טבילה לא היה כשיעור. הרבותא במקוה בין ברה"ר ובין ברה"י שאפילו ברשות הרבים לא אמרינן ספיקא לקולא.

סעיף עב

ב' מקואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהם וידוע לאיזה מהם נפלו, ואחר כך נפלו שניים ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, הריני יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים. אבל אם בראשונים לא נודע לאיזה מהם נפלו, ובשניים נודע לאיזה מהם נפלו, אין יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו שניים נפלו הראשונים. אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, הריני אומר: לתוך של ארבעים נפלו. אחד שאוב ואחד שאינו שאוב, הריני אומר: לתוך של שאוב נפלו.

נפלו ב' פעמים ג' לוגין

דין השלחן ערוך הראשון מבואר בתוספתא העיקרון הוא 'שאינו אומר' למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים. ומובא ג' אפשרויות לתלות כשנפלו ב' פעמים ג' לוגים או שאחד יש בו מ' סאה ואינו נפסל תולים שנפל אליו, וכן אחד שאוב ואחד לא.

במקרה של ב' מקואות פחותים ממ' סאה, כתב ש"ך מדובר שיש בהם רוב מים כשרים וכל חשש הפסול הוא דרבנן. ודבריו הם לשיטת רמ"א שרוב שאוב פסול דאורייתא, אך לשלחן ערוך אף שאין רוב מ' סאה שאוב כולו דרבנן.

סעיף עג

שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהן ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, ואחר כך ירדו גשמים ונתמלאו, לא יטבול בשום אחד מהם לבתחלה.

ב' מקואות מסופקים והתמלאו

סעיף זה הוא המשך של סעיף ס"ח לקמן. הובא בתוספתא ב' מקואות חסרות ונפלו לאחד ואין ידוע איזה שהולכים לחומרא, אם מילא שניהם מ' סאה כשרים עדין לא יטבול באף אחד לכתחילה, ועבר וטבל ואין ידוע באיזה טבל, חשיב ספק דרבנן ואולינן לקולא.

סעיף עד

כל המקואות הנמצאים, פסולין, שחזקתם שאובין.

מקואות הנמצאים

משנה מקואות (ח א) "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל טְהוֹרָה, וּמִקְוֹאוֹתֶיהָ טְהוֹרִים וְכו' שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁחוּץ לַמִּפְתָּח (חוץ לעיר), כְּשֶׁרִים אֶף לְגִדּוֹת. מִלִּפְנֵי מִן הַמִּפְתָּח, כְּשֶׁרִים לְבַעֲלֵי קִרְיָן, וּפְסוּלִים לְכָל

הַטְּמָאִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, הַקְּרוֹבִים לְעִיר וְלְדֶרֶה, טְמָאִים, מִפְּנֵי הַכְּבִיסָה. וְהִרְחֻקִּים, טְהוֹרִים". כתב הרמב"ם דווקא שהיו ישראל שרויים על אדמתם היה כשר חוץ למפתח אבל היום לא סומכים אף בא"י, וכן פסק שלחן ערוך. כתב ש"ך דווקא 'הנמצאות' אך מקוה שידוע שנבנה לשם מקוה כשר, וכן אם רואים חפירה שנעשית בידי שמים כגון גומות וחפירות בשדה כשר, שכל הצד לפסול הוא מחשש שאובים.

סעיף עה

יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחממו, וכן למלאת מקוה מים חמין ולחברו לנהר בשפופרת הנוד. הגה: ויש מקילין ומתירין להטיל חמין למקוה כדי לחממו (הגהות מרדכי דהל' נדה בשם ראב"ה וריב"א). ומכל מקום יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל, אז אין למחות בידן (בנימין זאב). ובחמי טבריא מותר לטולי עלמא (מרדכי בסוף שבועות). ולאחר הטבילה בני מקוה כשרים, מותרת ליכנס למרחץ כדי שתחמם עאמה (מרדכי). אבל לחזור ולרחוץ אחר כך, יש אוסרים (מרדכי בשם ר' שצטנ), וכן נהגו.

גזירת מרחצאות

כתב מרדכי בשם ר"ת אסור להטיל מים חמים לחמם המקוה וכן למלא מקוה מים חמים ולחברו כשפופרת הנוד, טעם הגזירה שמא יבואו לטבול במרחץ רגיל ושיבואו להתיר לטבול בשאובים. שלחן ערוך העתיק האוסרים, רמ"א הביא המקלים, ושיש להחמיר ולא למחות במקום שנהגו להקל. למעשה נהגו היום לטבול במקוה חם הואיל ומצוי לחמם בקלות וכן ירדה חולשה לעולם. עוד כתב רמ"א חמי טבריא מותר.

לאחר הטבילה מותרת להיכנס למרחץ חם אך לא לשטוף עצמה, שלא יסברו שהטרה היא על ידי הרחיצה גם ובואו לזלזל בטבילה. ומהשמטת השלחן ערוך למדו שלא סבר להחמיר בזה.

נושאי הסעיפים:

סעיפים	נושאים
א – ג	מתי מקוה ומתי מעיין מטהרים
ד	מקוה גוי המושכר לישראל
ה	דין הימים
ו – ט	כלים במעיין או במקוה
י – יד	מעיין שהמשיכו לבריכה
טו – כד	מים שאובים
כה – כט	שינוי מראה
ל – לג	מקוה מדברים שאינם מים רגילים
לד – מא	הבאת מים למקוה על ידי אמצעי
מב – מג	המניח כלים והתמלאו מים
מד – מט	המשכה
נא – נא	זחילת מים
נב – ס	עירוב והשקה
סא – סב	אופן הטבילה
סג – סד	אופן הטבלת כלים
סה – עד	ספקות במקוה
עה	טבילה בחמין